

NŐ SZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

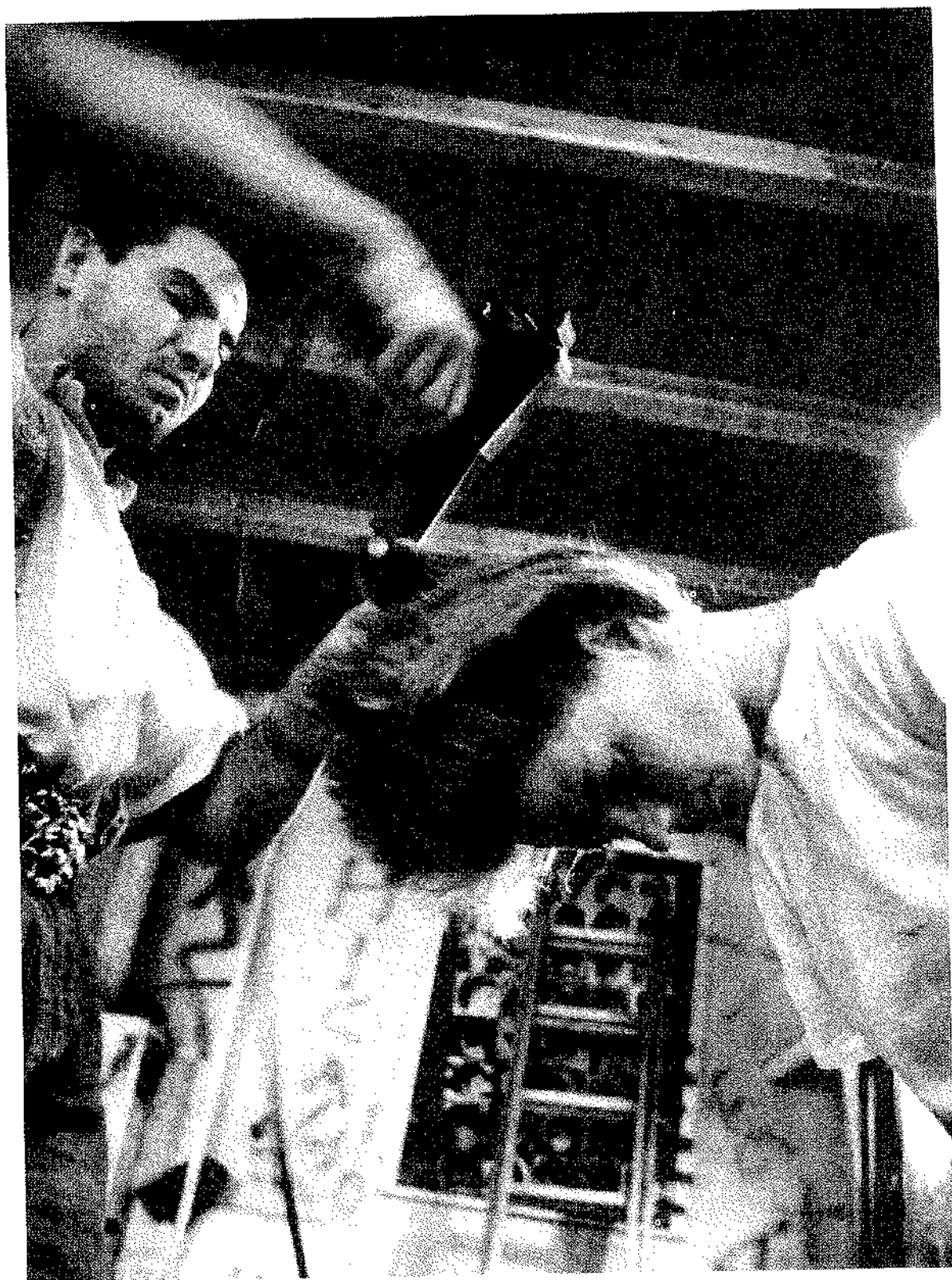
6-7. szám

1995

Ára: 148 Ft

ERŐSZAK

- családban
- reklámban
- iskolában
- utcán
- politikában

TARTALOM

	Bullain Nilda: Előhang az erőszakról	3
	Akción	4
PEKING, HUAJZSOU	Összeállítás a nők kínai világtalálkozójáról	6
INTERJÚ	Acsády Judit: Szobákba zárt titkok	12
TANULMÁNY	Sárközi Irén: Szexuális zaklatás	14
TANULMÁNY	Tenczer Tamás: Megrontott gyermekek	17
KÖNYV	Lelki elnyomással őrzött uralom	20
	Mister Smith erőszakos támadás áldozata lesz	21
OKTATÁS	Thun Éva: Nővé nevelés	22
RIPORT	Gyűrű Anna – Bozzi Vera: Vágyálnok	24
NANE	Megtámadtak!	26
NANE	Indítvány az Alkotmánybírósághoz	28
NANE	Szini: Félttem mindenhol	29
S.O.S.	Segélytelefonok	32
BÍRÓSÁG	Morvai Krisztina: Egy délelőtt a bíróságon	33
	Mastrosimone: Az erőszak határai	35
EGÉSZSÉGÜGY	Medvedev Katalin: Női útvesztők az egészségügyben	39
FÉRFITÉR	Vélemények a feminizmusról	42
FEMINISTA ARCHIVUM	Elekes Irén Borbála összeállítása	44
LEVELEK	Postafiók	45
NOVELLA	Forgács Zsuzsa: Leltár, pasim jó cselekedeteiről	46
VERS	Dedinszky Erika verse	47

Cimlap: Bozzi Vera felvétele (Vágyálnok, 24–25. oldal)

Hátsó borító: A Young Women and Democracy üdvözlőlevele a Nőszemélynek

NŐSZEMÉLY

A feminista Hálózat lapja

Szerkesztők:

Acsády Judit

Bozzi Vera

Bullain Nilda

Elekes Irén Borbála

A szerkesztőség címe azonos

a Feminista Hálózat címével: (1399 Bp., Pf. 701/1092)

ISSN 1219-1981

Gondozta: Gutenberg Unokái

Lapunk a Holland Királyság

és Kanada budapesti nagykövetségének támogatásával készült

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY

Balázs Béla Stúdió (V., Bajcsy-Zsilinszky út 36–38.)

Cirko-Gejzír (VIII. Lőrinc pap tér 3.)

Pont Könyvesbolt (V. Mészáros u. 6.)

Örökmozgó (VII. Erzsébet krt. 39.)

Hunnia Kávézó (VII. Erzsébet krt. 26.)

Szindbád Mozi (XIII. Szent István krt. 16.)

Odeon Kft. (XIII. Hollán Ede u. 7.)

Katalizátor Iroda (VII. Krúdy Gy. u. 4.)

Tabán Mozi (I. Krisztina krt. 87–89.)

HONTERUS Antikvárium (Múzeum krt. 15.)

Gondolat Könyvesbolt (Váci utca)

Tam-Tam Klub (Csanády utca)

Gondolkodó Könyvesbolt (Kádár u.)

Előhang az erőszakról

A 16 éves Annát egy októberi délutánon két fiú osztálytársa kísérte haza. A villamosról leszállva néptelen kis utcába értek. Az egyik fiú megkérte Annát, vegye le a kabátját. Anna nem akart kötélnak állni. A két srác egyszerűen lerángatta a lányról a kabátot és feltúrték az alatta viselt pulóvert. Na menj, küldték előre, menj már, nem erre laksz? Anna kelletlenül elindult, érezte magán a fiúk mustráló tekintetét, hallotta fütyeiket. Amikor a házukhoz ért, megfordult és vörös arccal kérte vissza a kabátját. Jó nagy a segged, de így is tetszel — nevetett az egyik srác és visszaadta a kabátot. Búcsúzóul arcon csókolta a lányt.

A két fiú nem bántotta Annát, nem akarták megerőszkolni vagy megverni. Egyszerűen csak meg akarták nézni, milyen a lány segge. Anna életében viszont ez volt az egyik legmeggrázóbb esemény. E néhány perc, amely csak játék volt a két fiúnak, örökre bevésődött az emlékezetébe, és csak hosszú-hosszú évek múltán kezdett el újra rövid pulóvert, szűk nadrágot hordani. Kérdezhetnénk, Anna miért nem állt ellen jobban, miért ment bele végül a játékba.

Kérdezhetnénk, miért nem ismerte fel a 16 éves lány, hogy alapvető személyiségi jogait sér-

ti, amire a fiúk kényszerítik. Valószínűleg ő is természetesnek vette, miként a két srác is, hogy joguk van megnézni a seggét, hogy mindenfajta mentegetőzés hiábavaló és nevetséges e természetadta joggal szemben. Az is lehet, hogy megijedt és inkább engedelmeskedett.

Erőszak volt-e amit a két fiú tett? Ha a közvetlen fizikai erőszakra gondolunk, nem volt az. Ha az erőszakot úgy értelmezzük, hogy az egy személy integritásának (testi és lelki épségének) egy másik személy általi sérelme, akkor erőszak volt.

Az erőszak közhely. Erőszakkal mindig és mindenütt találkozunk. Van olyan erőszak, amit elítélünk, amin felháborodunk, van ami közömbösen hagy és van, ami igazából fel sem tűnik. Férfit és nőt, fiatalot és időset, erőset és gyengét, azaz mindenkit érhet erőszak. Nem állítjuk, hogy az erőszak férfitulajdonosság. Nők is verik a gyerekeiket, fúrják a kol-

légákat, üvöltöznek a szomszédal és megesik, hogy késsel esnek a férjüknek. Nem gondoljuk, hogy a nők világa mentes az erőszaktól.

A Nőszemély ezen számában azonban az erőszaknak azzal a fajtájával foglalkozunk, amelyet túlnyomórészt férfiak követnek el nők és gyerekek ellen és ami részben a „fel se tűnik” kategóriába esik. Az erőszaknak ez a fajtája pedig létezik és elkülöníthető. Mégpedig annak a biológiai ténynek az alapján, hogy a férfiak fizikumuk általában erősebb és a nők teste férfiak által megerőszkolható. És annak a társadalmi ténynek az alapján, hogy a férfiak e testi fölényükkel politikai és gazdasági fölényre, hatalomra is szert tettek a társadalomban az évezredek során. Amit összefoglalóan nők elleni erőszaknak nevezünk, az magában foglalja a nők fizikai bántalmazását, szexuális zaklatását és megerőszkolását éppúgy, mint a nem közvetlenül fizikai bántalmazásban kifejeződő, lelki erőszakot. Azon eseteket tehát, amikor egy nő nem állampolgárként, nem pénze, vagyona miatt, nem személyes bosszú áldozataként, hanem női mivoltából fakadóan szenved el kényszert.

Természetesen az indítékok sokszor összefonódnak. Nehéz pontosan körülhatárolni a nők elleni erőszak fogalmát. A jog szempontjából — néhány kivételtől eltekintve — érdektelen, férfi-e vagy nő az áldozat. A lelki erőszakot a jog szintén csak elvéve, például zsarolás esetén bünteti. A nők elleni erőszak tehát nem mindig büntethető jogi úton, de arra szükség van, hogy a társadalom, elsősorban a nők tegyenek ellene. Lapunk ebben szeretne segítséget nyújtani.

Bullain Nilda

Vajdasági engedetlenség

Mintegy húsz országból százötvenen vettek részt augusztusban a vajdasági Oromhegyesen (Trésnjevac) tartott békemozgalmi táborban. Az egybegyűltek célja az volt, hogy kifejezzék szolidaritásukat a háborúban erőszakot elszenvedett nőkkel és gyerekekkel, tanuljanak egymás tapasztalataiból, tanácskozzanak arról, hogyan lehet fellépni az erőszak ellen.

1992 tavaszán az oromhegyesi férfiak nem vették át a behívót, megtagadták a háborús katonai szolgálatot. A település egyetlen pizzériájában és biliárdtermében, a Zitzer Clubban barikádozták el magukat, s akkor is ellenálltak, amikor szerb tankok körbevették a falut.

A nemzetközi sajtó figyelmének köszönhetően a tankok meghátráltak, Oromhegyesen pedig kevéssel később kikiáltották a Zitzer Szellemi Köztársaságot. Az oromhegyesi asszonyok nevében Horvát Borbála így írt 1992. június 13-án: „Nem-

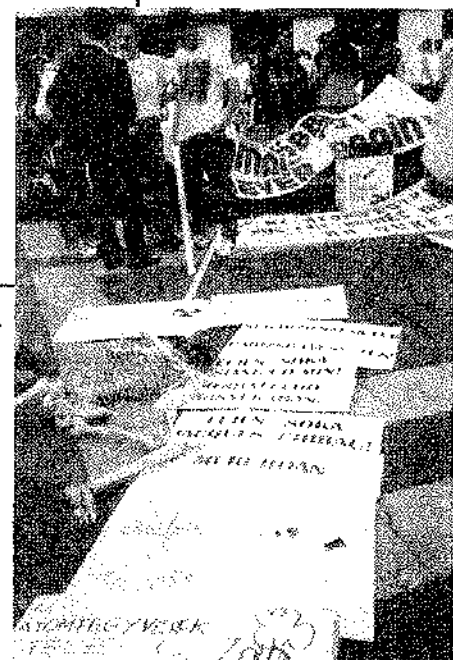
Fotó: Kis Márta

csak a naptárban szereplő pirosbetűs ünnep az ünnep. Nekünk, oromhegyesi asszonyoknak van vagy lesz egy másik ünnepünk, még ha jelképesen marad is meg az emlékezetünkben. Ez pedig az a nap, amikor 1992. május 10-én gyermekeinkkel egyetértve kimondtuk a NEM-et.”

Az oromhegyesi táborban, valamint a Nők Feketében elnevezésű női békemozgalom szintén augusztusban rendezett, szabadkai demonstrációján (lásd képünket) a magyarországi nőket a NANE Egyesület képviselte.

A hirosimai atomtámadás ötvenedik évfordulóján, augusztus 6-án civil szervezetek a Hősök terén rendeztek demonstrációt. A többszáz fős tömeg aztán a francia és a kínai nagykövetség elé vonult követelve, hogy a két ország szüntesse be az atomkísérleteket. A demonstráció a Parlament előtt virrasztással végződött. Két hónappal később társadalmi szervezetek a francia kereskedelmi kirendeltség belvárosi épületénél tüntettek, majd ismert francia cégek üzletei előtt gyűjtöttek aláírásokat a nukleáris kísérletek ellen. Nyilatkozatukban arra kérték a magyar lakosságot, hogy mindaddig ne vásároljanak francia árut, amíg Franciaország be nem szünteti az atomrobbantásokat.

A Feminista Hálózat mindkét rendezvényen képviseltette magát.

Fotó: Németh Anna és Nőszemély

AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ · AKCIÓ

A harmadik gyereket büntetik

„Tibet első pillantásra” címmel rendeztek kiállítást novemberben a kőbányai Pataky Galériában. 1984-től kezdődően — olvasható a Tibetet Segítő Társaság egyik, Nemes Géza fordításában megjelent kiadványában — a tibeti házaspároknak csak legfeljebb két gyermekük lehet, a harmadik után már 400–800 dollárnak megfelelő büntetést kell fizetniük. Bár az illetékesek kijelentették, hogy ez csak a városi népességre, tehát a tibeti nemzetiségű népesség 12 százalékára vonatkozik, a büntetéseket vidéken is kifizettetik. Ezenkívül, ha kétónél több gyermek születik, azoktól megtagadják az élelmiszerjegyeket és a szülők fizetésének akár 50 százalékát is letilthatják, illetve néhány esetben hónapokra meg is vonják teljes munkabéruket.

Az ilyen és hasonló intézkedések a mai napig keserítik a tibeti családok életét. 1987-ben a Tibeti Autonóm Terület Családtervezési Hivatalának vezetője elmondta, hogy a szülőképes életkorú nők mintegy 20-30%-a sterilizált.

Fotó: Nőszemély

1986-ban egyetlen év alatt a nők 19%-át tették meddővé Nyíngtri, Lhokha és Shigatse területén.

Kham és Amdo tartományokban még durvább a politika beavatkozása a családok életébe. Mozgó „születésszabályozó munkacsoportok” járják a falvakat és hajtanak végre abortuszokat még a terhességek igen előrehaladott állapotában is, amelyet rendszeresen sterilizáló műtéttel is kiegészítenek.

Felvételünk egy tibeti-magyar házaspárról készült az óbudai hajógyári szigeten, a Sziget '95 rendezvényen, a Tibetet Segítő Társaság sátra előtt.

A háború elleni tiltakozásul csendes együttlétet szervezett október 8-án a Magyar Nők „Szíveken keresztül a békéhez” Csoportja. A Hármashatár-hegy oldalában tartott rendezvény védnöke Göncz Árpádné s Polcz Alaine volt.

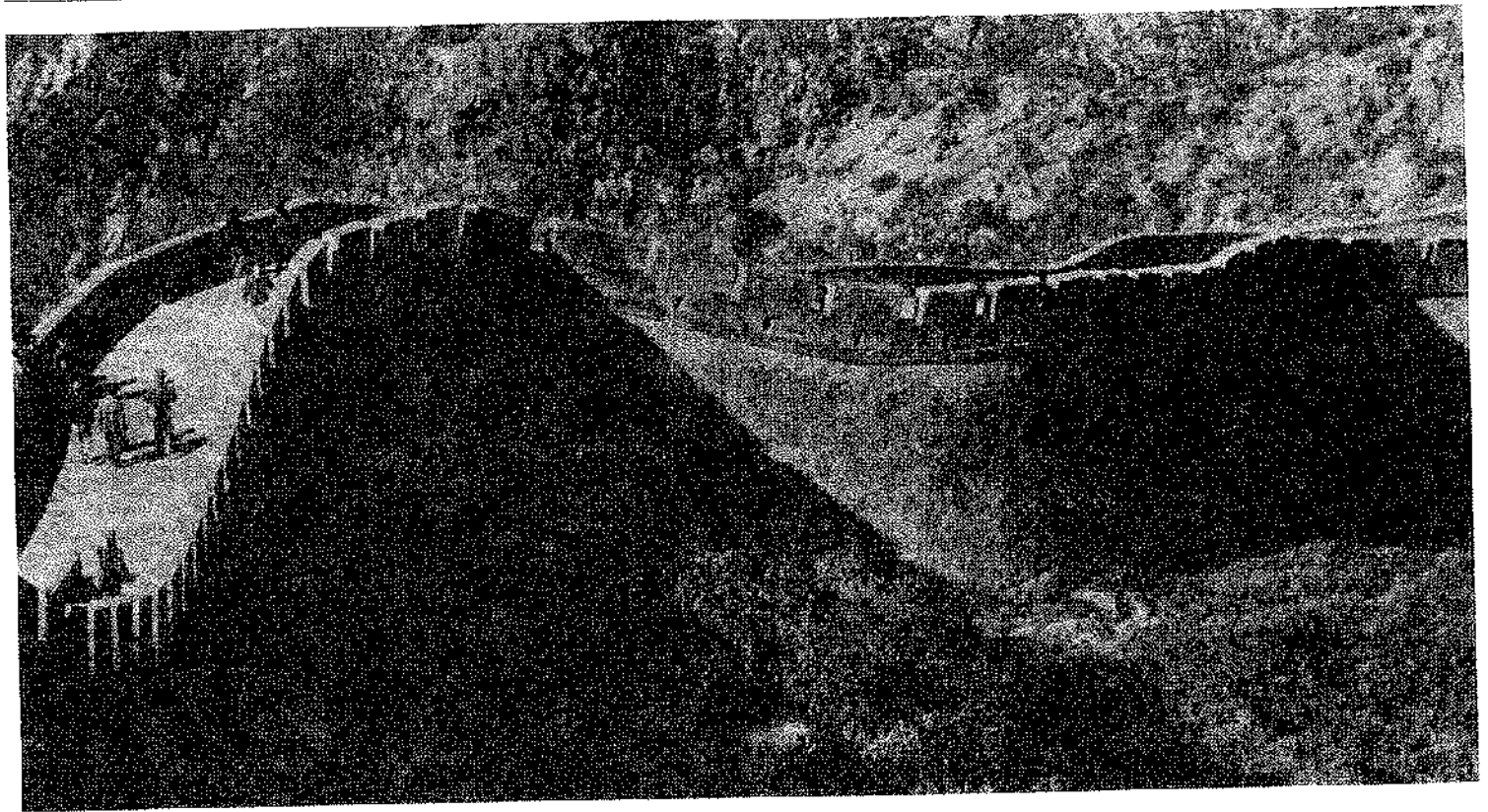

Fotó: Mandu

A Budapesten tartott második közép-európai fegyverkiállítás kapcsán az Alba Kör és harminc másik civil szervezet — köztül a Feminista Hálózat — tiltakozott a magyar fegyverkezési törekvések ellen. A kiállítás helyszíne, a Hungexpo főbejárata előtt tartott demonstráción egyebek mellett elhangzott, hogy az orosz fegyverbeszerzésekkel együtt Magyarország 1990 és 2005 között mintegy négyszázmilliárd forintot költ fegyverekre. Ez fegyverkezési versenyt indíthat el a térségben, elszívja az erőforrásokat a polgári célú fejlődés elől, tovább növeli az ország eladósodását.

Szemétké a fegyverekkel!

Nők világtalálkozója Kinában

Mexikóváros, Koppenhága és Nairobi után negyedik alkalommal Pekingben rendezték meg a nők világkonferenciáját. A kormányküldöttségek hivatalos találkozóival párhuzamosan, a kínai fővárostól ötven kilométerre levő Huajzsouban a civil nőszervezetek képviselői gyűltek össze, becsülhetően úgy harmincezren. A külföldi hírügynökségek jelentései alapján most felidézünk a nyár végén történeteket. Ne csodálkozzon, aki e visszatekintést olvasva túlnyomórészt új, meglepő információkra bukkan. Nem az emlékezete hagyta cserben, hanem a magyar sajtó, amely valahogy elfelejtett érdemének megfelelően tudósítani az év messze legnagyobb méretű világkonferenciájáról.

*

A huajzsou-i civil tanácskozás augusztus 30-án, csaknem egy héttel a pekingi kormánykonferencia előtt kezdődött. És alig néhány nappal rá, hogy elkezdődött, szeptember 2-án kis híján botrányba is fulladt. A résztvevők ultimátumot nyújtottak át a kínai kormánynak, hogy amennyiben a hatóságok nem szüntetik be a küldöttek megfigyelését és zaklatását, akkor válaszlépéseket tesznek. Irene Santiago, a Nem Kormányzati Nőszervezetek Fórumának igazgatója sajtótájé-

koztatón jelentette be, hogy az eredetileg tiznaposra tervezett rendezvény félbehagyását fontolgatják.

Ez azért lett volna kellemetlen, mert az ENSZ égisze alatt szervezett pekingi konferencia sikerére Kína — ha már egyszer az olimpia rendezési jogát nem nyerte el — igen nagy súlyt fektetett. Több nyugati ország viszont korábban egyértelművé tette, hogy távol marad az ENSZ-konferenciától, ha a kínai kormány megghiúsítja a huajzsou-i fórumot.

A civilek arra panaszkodtak, hogy a kínai hatóságok megfigyelés alatt tartanak bizonyos résztvevőket, másoktól elkobozzák a videofelvételeiket. A biztonsági erők emberei filmezték a Huajzsouban rendezett tüntetéseket, az újságírókat pedig távol tartották a helyszíntől. Már a találkozó első napján civil ruhás rendőrök árasztották el a várost.

Aligha csitította a kedélyeket, hogy ugyanezen a szombati napon érkezett a hír: letartóztatták egy ismert ellenzékit, Liu Gang diákegyetem vezetőjét, mert elutasította, hogy hetente igazoló jelentéseket írjon a rendőrségnek. Liu Gang a Tiennanmen téren 1989-ben vérbe folytott demokratikus mozgalomban játszott meghatározó szerepet. Hat évet töltött börtönben, két hónappal a konferencia előtt engedték szabadon. Letartóztatása

után 300-400 fős tömeg, no meg szép számú rendőr gyűlt össze a lakása környékén.

Szintén szeptember 2-án hozta nyilvánosságra a New York-i székhelyű Human Rights Watch a nők helyzetéről szóló, öt éven át készült, több mint négyszáz oldalas jelentését. Az emberi jogi szervezet szerint Irántól kezdve a Vatikánig számos kormány a nők „különleges szerepére” hivatkozva valójában arra törekszik, hogy megtagadja tőlük a jogegyenlőséget és a polgári szabadságjogokat.

A szervezet megállapította, hogy a nőkkel szembeni visszaélések széles körben elterjedtek a világon és egyre többen hagyják figyelmen kívül azt az alapelvet, hogy a nők politikai, társadalmi és gazdasági felemelkedése érdekében szavatolniuk kell emberi jogaik teljes érvényesülését.

Másfelől úgy tapasztalták, hogy a hatóságok sok országban részesei a nőkkel szembeni erőszaknak és megfélemlítésnek. Állításukat példák sorával támasztották alá.

Az etnikai tisztogatás és a polgári lakosság elleni terror gyakorlása érdekében nemi erőszakot követnek el a nőknél a volt Jugoszláviában, Peruban, Kasmírban, Szomáliában és Haitin.

Bangladesben a helyi lakosok, rendőrök és bevándorlási hivatalnokok nemi erőszaknak vetették alá a burmai menekülteket, s hasonló történet Kenyában a somáliai menekültekkel. Egyiptomban, Pakisztánban és az USA-ban férfi fegyőrök női rabokat kínoztak és becstelenítették meg. Világszerte, főként Dél-Ázsiában fiatal lányokat kényszerítettek prostitúcióra vagy nem kívánt házasságba. Kuvaitban és Oroszországban a női dolgozók erőszaknak vannak kitéve, Oroszországban és Lengyelországban aránytalan mértékben bocsátanak el női alkalmazottakat. Brazíliában, Oroszországban és Dél-Afrikában a hatóságok nem lépnek fel a családban elkövetett erőszakkal szemben. Csendben tegyük hozzá: Magyarországon sem.

*

Szeptember 3-án, vasárnap Huajzsouban tovább folytatódott a tiltakozó akciók. Az atomrobbantásokat ellenző, különböző nemzetközi szervezetekhez tartozó nők felvonulást rendeztek a kínai és a francia nukleáris kísérletek ellen, más résztvevők pedig a cenzúra és a hatóságok erőszakos fellépése miatt emeltek fel szavukat.

Eva Herzer kanadai jogász, a Nemzetközi Jogászbizottság Tíbetért elnevezésű szervezet tagja arról számolt be, hogy civil ruhás kínai nyomozók megpróbálták megakadályozni, hogy Tíbetről szóló anyagokat osztogasson a Fórumon. Elmondása szerint a kínai rendőrök kiüldözték az épületből, a falhoz taszigálták és el akarták venni tőle a propagandaanyagokat. Zaklatásával csak akkor hagytak fel, amikor több más résztvevő a védelmére kelt.

A brit Jo Doezema, egy prostituáltak képviselő szervezet küldötte sajtótájékoztatón követelte, hogy szakmáját törvényes munkának ismerjék el és művelői ugyanazokat a jogokat és védelmet élvezzék, mint bármely más szakma képviselői.

A The Earth Times című, ENSZ-támogatással megjelenő lap szerkesztői közölték: biztosítékokat kaptak a kínai hatóságoktól, hogy szabadon megjelentethetik az újságot, miután előző nap kilátásba helyezték, hogy elhagyják a világtalálkozó színhelyét. Ez volt az első eset, hogy a kínaiak engedélyezték egy külföldiek által szerkesztett, nem cenzúrázott sajtótermék megjelenését az ország határain belül. A viszonyokat jellemzi, hogy egy vitatott cím miatt az egyik napon a tanácskozás hivatalos lapja, a Forum '95 sem jelenhetett meg.

A sorozatos atrocitások az amerikai kormány nemtetszését is kiváltották. Michael McCurry elnöki szóvivő Honolulu-ban — ahol Clinton elnök oldalán a II. világháború befejezésének 50. évfordulója alkalmából tartott ünnepségen vett részt — rendkívüli sajnálatát fejezte ki a nőkonferencián foganatosított intézkedések miatt, amelyek mint hangsúlyozta, akadályozzák a fontos nemzetközi tanácskozás munkáját.

McCurry szavai néhány órával azelőtt hangzottak el, hogy az elnök felesége, Hillary Clinton — az amerikai küldöttség tiszteletbeli elnökeként — elindult Pekingbe. A szóvivő elmondta, hogy Washington az ENSZ és a kínai hatóság képviselőivel is megosztotta aggodalmát remélve, hogy a felmerült problémák még Hillary Clinton érkezése előtt megoldódnak...

*

Szeptember 4-én hétfőn, helyi idő szerint délután három órakor Pekingben megnyitották a IV. női világtalálkozót. A 12 napig tartó kormánykonferenciára mintegy 180 ország több mint 10 ezer küldötte, közöttük 27 állam- vagy kormányfő és feleségeik jelezték érkezésüket.

A Nép Nagy Csarnokában elmondott üdvözlő beszédében Csiang Cö-min kínai elnök egyebek között felpanaszolta, hogy a nőknek még mindig előítéletek ellen kell harcolniuk, amelyek valamiféle láthatatlan kettrecbe zárják őket. Felolvasták a betegsége miatt távol maradt ENSZ-főtitkár Butrosz Gáli nyilatkozatát is, majd a nagyszabású ünnepség táncegyüttesek, a kínai néphadserg akrobatái és zenekarok fellépésével folytatódott.

A huajzsouban megteremtett hagyományokhoz illően a hivatalos konferencia is incidenssel kezdődött. A rendezők nem engedték be a terembe Winnie Mandelát, Nelson Mandela dél-afrikai elnök — férjétől különélő — feleségét, aki az ANC női ligája küldötteként látogatott Pekingbe. Állítólag elkésett a köszöntőről, ám ő ezt cáfolta. Rajta kívül még legalább két másik külföldi résztvevőt sem engedtek be, akik pedig bizonyítottan a kellő időben érkeztek.

Időközben Huajzsouban is pezsgett az élet. Mintegy ezer, gyertyát tartó nő tiltakozott a nők szenvedései ellen. Százötven tüntető nem engedelmeskedett a kínai rendőrségnek és áttörte azt a kettős kordont, amelyet a civil találkozó helyszíne köré vontak.

A párizsi székhelyű Újságkiadók Nemzetközi Szövetsége (FIEJ) felszólított

ta a pekingi értekezlet résztvevőit, hogy követeljék az 51 éves Gao Ju kínai újságíró szabadon bocsátását. A hírlapíró két éve tartják börtönben azzal a váddal, hogy államtitkokat szivárogtatott ki. A nemzetközi szövetség arra emlékeztetett, hogy valójában a pekingi kormány nem tetsző, hongkongi kiadványok számára írt cikkekről van szó. A hírek szerint a konferencia idején további 33 író és újságíró raboskodott a kínai börtönökben.

Szeptember 5-én kedden Hillary Clinton is megérkezett Pekingbe. A konferencia egyik bizottságában elhangzott felszólalásában rámutatott: a világon sok helyen megtagadják a nőktől, hogy egészségügyi ellátáshoz, oktatáshoz és gazdasági lehetőségekhez jussanak. Százmillió nő pusztán szegénysége miatt nem részesedhet családtervezési segítségben és sok lány és asszony halálának fő oka az erőszak.

Az amerikai First Lady követelte a nők egészségügyi ellátásának javítását, amely az egyenjogúság és a szociális haladás előfeltétele. Utalt a kairói népesedési konferencia határozataira, amelyek szerint a nőknek és pároknak joguk van szabadon meghatározni, mikor és hány gyereket szeretnének a világra hozni. Ez burkolt bírálat volt a házigazda Kína számára, hisz ott, főleg a városokban igen szigorúan érvényt szereznek az „egy házaspár – egy gyerek” elvnek. Az sem ritka, hogy asszonyokat második terhességük művi megszakítására kényszerítenek.

A The New York Times aztán dicsőhimnuszt zengedett Hillary Clinton pekingi szónoklatáról. Szerkesztőségi cikkében a lap úgy vélekedett, hogy a First Lady világos, szókimondó és egyenes beszéde rácsúfol azokra, akik óva intették attól, hogy elmenjen a pekingi nőkonferenciára. Fellépése bizonyította — írta a The New York Times —, hogy őszinte szavai sokkal nagyobb politikai hatást értek el, mintha tiltakozásul ott-hon maradt volna. Hillary Clinton minden kétséget eloszlatott és nemcsak a kínai hatóságok magatartását bírálta félreérthető módon, hanem a nők jogait az egyetemes emberi jogok közé sorolva az amerikai politikai értékeket is megosztotta a közönséggel.

Az amerikai lap emlékeztetett arra, hogy hazájában sokan elleneztek az elnök feleségének részvételét. Az emberi jogi szervezetek attól tartottak, hogy jelenlétével az Egyesült Államok hivatalos áldását adja majd az értekezlet megszervezése közben — és általában az

emberi jogok terén — elkövetett kínai visszaélésekre. A konzervatív republikánusok viszont azt vetették a szemére, hogy olyan családellenes rendezvényen akar szerepelni, amely várhatóan szentesíti a művi vetélést, sérti az amerikai eszményeket.

Egyébiránt Hillary Clinton felszólalását a kínai szervek „kifelejtették” a konferencia hivatalos beszámolójából. Harry Wu kínai származású amerikai emberi jogi harcos ugyanakkor Washingtonban újságírók előtt mondott köszönetet a First Ladynek, amiért nyíltan fellépett a kínai emberi jogok megsértése ellen.

*

Hillary Clinton útja másnap — szeptember 6-án szerdán — Huajzsouba vezetett. Lelkes fogadtatásban volt része. Clinton asszony dicsérte a civilek kitartását, amiért a vízumgondok és a hatóságok által támasztott nehézségek ellené-

re eljöttek a fórumra. Felszólította a hallgatóságot, hogy küzdjenek a női jogok gyakorlati megvalósításáért.

A kínai biztonsági erők mintegy kétezer nőt nem engedtek be abba a terembe, ahol a First Lady az eső miatt előadását tartotta. Feltartóztatták az amerikai küldöttség több tagját, köztük Winston Lord külügyi államtitkár-helyettest, volt pekingi nagykövetet és Donna Shalala amerikai egészségügyi minisztert. Eljárásukat azzal indokolták, hogy a teremben nem fér el több ember.

A pekingi konferencia plenáris ülésén közben Madeleine Albright, amerikai ENSZ-nagykövet bírálta a kínai családpolitikát, elítélte az államilag kikényszerített sterilizációt és művi vetélést.

A Vatikán küldöttségének vezetői meglepetésre úgy nyilatkoztak, hogy a katolikus egyház nem szándékozik a konferenciát az abortusz elleni küzdelemre felhasználni, de egyúttal világossá

tették, hogy a Szentszék tartja magát a Kairóban hangoztatott álláspontjához, vagyis elítéli a művi vetélést és a mesterséges fogamzásgátlást.

Bernadette Chirac, a francia elnök felesége elutazott Pekingből. Előtte azonban együtt ebédelt Li Peng kínai miniszterelnökkel, s kínai ellenzékiek — többségükben nők — neveit tartalmazó listát nyújtott át, közbenjárva szabadon bocsátásuk érdekében.

A női világtalálkozóval függ össze, hogy az 1989-es diákmegmozdulás során meggyilkolt vagy megsebesített fiatalok hozzátartozói folyamodványt terjesztettek be az Országos Népi Gyűléshez, azaz a parlamenthez. Ebben a konferencia küszöbén őrizetbe vett ellenzéki házaspár, Ting Ce-lin asszony és férje, Csiang Pej-kun szabadulását követelték.

*

A nők egyenjogúsága nélkül nincs de-

Peking után valaminek történnie kell

Nem állítható, hogy a Kinából hazatért magyar résztvevőket meghagyták az újságírók. Kivételek azért akadtak. A televízió Tizórai című műsorában Koncz Katalin egyetemi docenst Jakupcsek Gabriella és Knézy Jenő nem éppen lenyűgöző felkészültséggel, ám annál lelkesebben kérdezte. A beszélgetést stilizált, rövidített változatban közöljük.

JAKUPCSEK G.: — Aki a nők egyenjogúságáról beszél, az feminista-e egyúttal? Én ez ellen mindig tiltakoztam.

KONCZ K.: — Általában nem megfelelően használják ezt a szót. Feminista az, aki női érdekeket képvisel, a női esélyegyenlőség mellett érvel. Ilyen szempontból bárki, aki a nők érdekében szól, feminista. A magyar köztudatban a feminizmus egyenlő a radikálfeminizmussal. Én is tiltakoztam a feminizmus ellen, amíg a nemzetközi szakirodalmat olvasva nem ismerkedtem meg a szó valódi jelentésével.

KNÉZY J.: — A kínai konferencia óriási tömegeket vonzott a világ minden tájáról. Jelenthet-e ez valamiféle változást vagy a konferenciával kikapáltuk, letudtuk a kérdést?

KONCZ K.: — Azt gondolom, hogy egy ilyen nagyszabású esemény után egyszerűen nem lehet ott folytatni, ahol abbahagytuk. Nem lehet nem tudomásul venni, ami Kinában történt. És nagyon sok minden történt. Nagyon sok szempontból, nagyon sok ország nézőpontjából vizsgáltuk a nőkérdést, a női hátrányokat, a női esélyegyenlőség feltételrendszerét. Nem hiszem, hogy a magyar kormány delegációja képes úgy hazajönni, hogy a jövőben semleges legyen a nőkérdés iránt.

KNÉZY J.: — Ha jól tudom, akkor idehaza nincs olyan kormányzati szerv, amely a nők problémáival foglalkozzon.

KONCZ K.: — Eddig nem volt. A pekingi konferencia előkészületeinek egyik örömdetes eredménye, hogy a Munkaügyi Minisztérium megkapta a nőkérdésért való felelősséget.

JAKUPCSEK G.: — A világ egyéb tájain van ilyen „nőposzt”?

KONCZ K.: — Nagyon sok helyen.

JAKUPCSEK G.: — Csak azért kérdelem, mert az előbbiekből kiderült, hogy a világ egyetlen pontján sincs egyenjogúság.

KNÉZY J.: — Ezzel talán kis lépéssel előbbre leszünk, nem?

KONCZ K.: — Igen. A női emancipáció rendkívül hosszú történelmi folyamat. Valamikor régen megfogalmaztam azt a mások szerint szkeptikus álláspontot, hogy amíg fennállnak az áruterelő viszonyok, tehát a most is ható érdekek érvényesülnek, addig újratermelődnék a női hátrányok. Ez azonban nem jelenti azt, hogy például Svédországban, ahol 17 kormányzati szervezet foglalkozik a nőkérdéssel, ne lenne jobb a helyzet. Ahol tehát állandóan napirenden tartják a nőkérdést, ott sokkal nagyobb az esélye egy nőbarát társadalom kialakulásának, mint ahol olyan néma csend van, mint Magyarországon.

JAKUPCSEK G.: — Nem is biztos, hogy egy gyermek- és nőbarát társadalomban a nők olyan nagyon emancipáltak szeretnének lenni.

KONCZ K.: — Kérdés, mit nevezünk emancipátnak. Az én megfogalmazásomban az egyenlő esélyek társadalmát az emancipált társadalom. Ennek része az, hogy nemcsak a nők, hanem a férfiak is nagy eséllyel választhatják azt, amihez képességük, kedvük, elhivatottságuk van. Ebből a szempontból azt hiszem, mindenki szeretne emancipált lenni.

JAKUPCSEK G.: — Lehet, hogy csapdába gyalogolunk, mert az ENSZ kínai konferenciára készített statisztikájában az szerepel, hogy Magyarországon a gimnáziumot és a felsőfokú intézményeket a hölgyek lényegesen nagyobb számban végzik el, mint az urak. Bizonyos szakmákban pedig, az egészségügyben és a kulturális szférában mintegy 76 százalékos a nők aránya. Ugyanakkor a vezető posztokon nők nem nagyon találhatóak, a parlamentben 11 százalékos a nők részvétele. Tehát úgy tűnik, az esély adott arra, hogy a nőből az váljon, ami szeretne lenni, az esélyek ezt követően kezdenek romlani.

KONCZ K.: — Ténylegesen igaz, hogy a nők, főként a kereső nők iskolázottsági szintje meghaladja a férfiakét. Ez óriási vívmány a háború előtti időszakhoz viszonyítva. Más kérdés, hogy a nők leginkább az általános képzettséget nyújtó gimnáziumokat és iskolákat végzik el, ami hátrányt jelent a munkaerőpiacon. A munkaerőpiacon ugyanis elsősorban a szakképzettséget honorálja. A kurrens szakmákban a nők kisebb arányban jelennek meg. Szakmai előmenetelük, vezetővé válásuk is korlátozottabb, mint a férfiaké, de ez nem az iskolával függ össze, hanem a nők társadalmi pozíciójával, a kettős leterheltséggel, az ehhez szükséges társadalmi feltételek hiányával.

JAKUPCSEK G.: — Megkaptuk a választ, ezért kell a konferencia.

KNÉZY J.: — Ezért kell a konferencia, így van.

mokrácia, nincs szociális igazságosság — ezt már Kósáné Kovács Magda, a magyar küldöttség vezetője, azóta lemondott munkaügyi miniszter jelentett ki szeptember 7-én, csütörtökön. A jogi egyenlőségtől azonban — tette hozzá — hosszú út vezet odáig, hogy a nőket ne sújtsa semmilyen diszkrimináció. Az egyenlőség igazi próbája a gazdasági élet, a munka világa, a tudás megszerzésének esélye, az önálló életvitel szociális feltételrendszere, elsősorban az anyaság védelmének és a gyermekintézmények hálózatának megléte.

*

Évente több mint egymillió gyermeket kényszerítenek erőszakkal a szexpiacra, különösen Ázsiában. Jövőre ezért — a pekingi nőtalálkozóról származó értesülés szerint — Svédországban megrendezik az első világkonferenciát a mind jobban nyereségsé váló szexipar ellen. A

kezdeményezést a svéd kormány terjesztette elő, a cél az, hogy érvényt szerezzenek a gyermekek jogairól 1991-ben elfogadott nemzetközi konvencióban foglaltaknak.

Thaiföldön, Indiában és Braziliában például prostitúcióval foglalkozó hálózatok gyermekek százezreit zsákmányolják ki már ötéves kortól kezdve. Eladják, gyakran elrabolják és elzárva tartják őket, brutálisan bántják velük. Ezeket a gyermekeket mindinkább veszélyeztetik a szexuális úton terjedő betegségek és a drogok. A kizsákmányolás legbiztosabb talaja a nyomor, viszont busás hasznot hajt a szórakozóhelyek tulajdonosainak, a nyilvánosházak fenntartóinak, a kerítőknél és a drogkereskedőknek.

A svédországi világkonferencia legelső feladata az lesz, hogy határozott fellépésre mozgósítsa a nemzetközi közvéleményt ezen jelenségek ellen. Az elképzelések szerint nyilatkozatot fogadnak el

és cselekvési tervet dolgoznak ki a gyermekek szexuális kizsákmányolásának visszaszorítására és az áldozatul esett gyermekek társadalmi beilleszkedésének segítésére.

*

Szeptember 8-án pénteken, újabb elemekkel bővültek a nők pekingi világkonferenciáját kísérő tiltakozó akciók.

A hivatalos tanácskozásból kirekesztett, nem kormányzati szervek sorában érkezett Amnesty International aktivistái jogsértések ellen tiltakozó aláírásokat adtak át. Az okmányokban ötezer nő — konkrét esetekre hivatkozva — emelte fel a szavát az ellen, hogy Braziliában, Burmában, Dél-Koreában, Szudánban és az USA-ban is megaláztatás ért nőket. Mind a hat ország pekingi nagykövetségéhez eljuttatták az aláírásokat tartalmazó íveket.

A nemzetközi emberi jogi szervezet a

Civil élmények

A fél éve alakult Közéleti Roma Nők Egyesülete elnökeként vettem részt a világtalálkozón. Tanulni, látni mentem Kínába, a nőmozgalomban való jártasságom nem olyan mély, hogy megítéljem a konferencia pozitív és negatív oldalait, azt, mennyire felelt meg az elvárásoknak.

Az első, számomra feldolgozhatatlan élmény — még itthon — az volt, hogy az általam nagyra becsült feminista „nősemélyek” végül is nem vettek részt a rendezvényen. Míg csak találgatom az okát. Talán dilettánsok gyűlekezetének tartották vagy azért bojkottálták, mert a civil tanácskozást Pekingtől 50-60 kilométerre, Huajzsouban rendezték meg, ahol a szegényebb civilek nemzeti ruhaneműik eladásából tartották fenn magukat, s jelentős részüknél áldatlan állapotok között kellett végigszenvedniük a közel két hetet.

A munkacsoportok, a szemináriumok talán legmaradandóbb emlékét az erőszak témájában rendezett tanácskozáson szereztem. Az előadók szervezetük nevében, de leginkább a saját maguk által is átélte, elszennvedett sérelmeiket beszélték el. Megszólaltak a legelső indiai kaszthoz tartozó nők, akik rendre temetik el férjhez adott lányukat a házasságkötést követő pár éven belül. A férfiek a hozomány bezsebelése után megölik őket, általában a konyhában égnek meg. Az indiai nőknek sikerült annyit elérni, hogy hét éven belüli halálesetkor visszajár a hozomány, valamint azt, hogy a törvényből törölték a hozomány kötelező voltát.

Egy ugandai nő, aki — hasonlóan országának lakosságának jó részéhez — AIDS-fertőzött elmondta, hogy az orvosok nem voltak hajlandók megműteni és ellátni, amikor életveszélyes állapotban kórházba került. Egy fiatal, amerikai leszbikus lány elmesélte, hogyan zárták elmebetegintézetbe, többek között azért, mert nem fogadta meg az öltözködésre, a viselkedési normákra vonatkozó tanácsokat.

Felszóllaltak a gyermekkereskedelem ellen harcoló fülöpzigetiek és egy kínai származású, amerikai professzornő is, akinek előadása alatt furcsa mód nem működött a tolmácgép. Sejtettük, hogy csakis technikai hibáról lehet szó...

A legmeggrázóbbnak a kuvaiti nőkkal való találkozást tartom. Szerencsétlenek mintegy hatszáz férfi és hatvan nő miatt járják a világot. Az iraki háborúban hurcolták el őket, azóta se tudni, mi történt velük. Az egyik nő elmondta, hogy a férjét akkor vitték el otthonról, amikor ő a piacon vásárolt. Éppen a negyedik gyerekét várta. Már Washingtonban is jártak, de sehol sem segítenek.

Találkoztam travellerseknek nevezett ir bennszülött vándorlókcal is. Sohasem gondoltam volna, hogy a cigányokon kívül más vándornép is létezik Európában. Amikor észrevettük a szórólapjukat, azt hittük ir cigányokat látunk majd. Aztán két ir hölgy elmesélte, milyen megaláztatások és — főleg az egyház részéről megnyilvánuló — diszkrimináció közepette élnek. Helyzetük hasonló a cigányokéhoz.

A konferencián amúgy nemcsak a cigányok, hanem Kelet-Európa ügye is elsikkadt. A világtalálkozó ennek ellenére hasznos volt még akkor is, ha inkább a problémákról esett szó, a megoldásokról kevésbé. Megismertünk embereket és megerősödünk abban a hitben, hogy tisztelni kell a másikat. Kínában egymás mellett tüntettek a leszbikusok, az iszlám értékeit megőrizni kívánó és az abortusz ellen harcoló nők. Nem bántam meg, hogy elmentem.

Kozma Blanka

Pekingi ősz

Magyar Hírlap, 1995. szeptember 7.

Ezt a konferenciát bojkottálni kellett volna. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének és az autonóm, feminista nőmozgalom képviselőinek soha nem lett volna szabad belemenniük abba, hogy Peking rendezhesse meg a Nők IV. Világkonferenciáját. (...) Felmerül a kérdés, hogy a helyszín ellenére elfogadható-e a „na jó, Peking, de legalább jól megmondjuk” logika, illetve, hogy a női jogok szempontjából hatékony lehet-e egyáltalán egy ENSZ-konferencia. A világszervezet sajtóanyaga elismeri, hogy kevés vált valóra az első, 1975-ös mexikói nőtalálkozó óta (ENSZ-nyelven: „a stratégiák megvalósításának lendületéből valamennyi elveszett”). (...) A gond csak az, hogy az eddigiekhez hasonlóan, a pekingi „hivatalos” tanácskozáson is különböző etatista nőpolitikák harcolnak majd egymás ellen (a Vatikán ismét a születésszabályozás állami tilalmát, Kína persze az abortusz állami kikényszerítését fogja hirdetni), s e nők fölötti/helyetti állami politikálásban épp a nők önrendelkezési joga vesz el. (...) Fontosabb tudatbresztő/politikacsinaló szerep juthatna az autonóm nőszervezeteknek, esetünkben a huajzsou Hyde Parkba száműzött NGO-találkozónak, amelyen diplomáciai sallangoktól mentesen, nyitottan és elszántan vitázhatnak, érvelhetnek és egyezhetnek meg a küldöttökkel, még ha egyhamar nem is hatnak a nőmozgalom nélküli vendéglátó országra. A nőellenes hozzáállás és az elnyomó napi gyakorlat megszüntetéséhez ugyanis a női/kulturális/nyelvi/szexuális identitások sokféleségét is felmutató, érdekeiket komolyan vevő civil szervezetek ereje szükséges nem utolsósorban azért, hogy minél több feladatot át tudjanak venni az államtól. Nem egy esetben ugyanis épp az állam bácsi és állam néni „gondoskodása” alól kell a nőknek felszabadítaniuk önmagukat.

Bullain Nilda, Seres László

kínai kormányának is hasonló tiltakozást szeretne átadni. Ezen kívül egy — több mint egymillió aláírást tartalmazó — kérvényt is köröznék a konferencia résztvevői között. Ebben felszólítják az ENSZ-t, hogy törekedjen az 1993-as bécsi, emberi jogi nyilatkozat betartására.

A leszbikusok is akciót szerveztek. A pekingi tanácskozás egyik felszólalása után húsz leszbikus nő egy hétméteres plakátot feszített ki, amin ez állt: „A leszbikus jogok is emberi jogok”. A biztonsági emberek azonnal közbeavatkoztak, elvették a plakátot és elvezették a nőket.

Megjegyzendő, hogy Kína rendkívül érzékenyen reagál az azonos neműek szerelmére és a témát minden eszközzel igyekezett kizárni a tanácskozásról. A világ legnépesebb országában tabuként kezelik az ügyet...

Huajzsouban ezen a napon, hagyományos kínai pompával fejeződött be minden idők legnagyobb nőkonferenciája. A hatóságok még az utolsó pillanatokban is megzavarták az eseményt.

A tíznapos találkozó záróakkordjaként látványos zenés, táncos bemutatót rendeztek. A műsor hangulatát megtörte, hogy civil ruhás rendőrök rövid ideig nem engedtek színpadra lépni egy ausztrál tánc- és mesemondó csoportot. Az ok az volt, hogy a női művészegyüttes szervezettel kapcsolatban áll az Amnesty International nemzetközi emberi jogi szervezettel, továbbá az egyik előadandó történetükben utalnak egy tibeti szerzetesnőre, akit Tibet kínai fennhatósága elleni tiltakozásáért börtönbüntetésre ítélték.

A programszervezők intézkedésére végül a hatóságok engedélyezték, hogy az együttes fellépjen, de csak táncokat mutathatott be, történeteket nem adhattott elő.

*

II. János Pál pápa képviselője szombaton, szeptember 9-én pekingi felszólalásában azt vetette az Európai Unió szeméire, hogy a családot és a vallást aláadó koalícióval vállal közösséget.

A Vatikán nevében szóló Joachim Navarro-Valls úgy nyilatkozott, hogy a konferencia ún. cselekvési programtervezete eltávolodik az ENSZ egyetemes emberi jogok deklarációjától, amely támogatja a házasság intézményét, a hagyományos családot és a vallást. A szóvivő elmondta, hogy az Európa Unió fontos és meghatározó tagja a tervezetet ilyen szellemben kimunkáló csoportnak, ami fenyegeti a konszenzus létrejöttét. Navarro-Valls kijelentette, hogy a vallásellenes koalíció megpróbál eltávolítani a programból min-

den, az emberi méltóságra vonatkozó részt, kedvezőtlen fényben tünteti fel a házasságot és a családot.

*

Szeptember 10-én, vasárnap 57 ország képviselői által aláírt nyilatkozatot tettek közzé, amelyben felhívják a világ kormányait: biztosítsák, hogy tíz éven belül a parlamentek képviselőinek a fele legyen nő. Chris Fletcher, az új-zélandi parlament tagja leszögezte, hogy a törvényhozás nem lesz képes tényleges képviselőházzá válni, amennyiben csekély kisebbségben maradnak a nők a választott tisztségviselők között.

John Mathiason az ENSZ nőekkel foglalkozó részlege nevében bejelentette, hogy a Vatikán és az Európai Unió képviselőinek sikerült „közös nyelvet” kialakítaniuk a vallással és a családdal kapcsolatos vitájukban, részleteket azonban nem közölt.

Más kiemelt témákban nehezen haladt előre a konferencia munkája. Az illegális művi vetélésről és a szexuális felvilágosításról nem sikerült egyezsége jutniuk a záródokumentum szövegén dolgozó küldöttségeknek.

Az illegális magzatelhajtást illetően — derült ki Mervat Tallavi egyiptomi nagykövet asszony nyilatkozatából — egyetlenség, általa közelebbről meg nem nevezett delegáció gátolta meg, hogy megoldás szülessen. Teljes volt az egyet nem értés a szexuális jogok kapcsán, amelyeknek még csak a meghatározásáig sem jutottak el a küldöttségek.

*

Néhány nappal később — szeptember 14-én csütörtökön — Csen Csien külügyi szóvivő egy sajtótájékoztatón nem volt hajlandó átvenni az Amnesty International képviselőjétől azt a petíciót, amely Nyidron Phuntsog tibeti buddhista szerzetesnő és Gao Ju újságíró esetét említik. Előbbi 17 évi börtönbüntetésre ítélték, mert 1989-ben Lhaszában részt vett egy Kína-ellenes tüntetésen, utóbbi pedig hat év börtönnel sújtották államtitkok kiszivárogtatása miatt.

A konferencia befejezése előtt egy nappal továbbra is tisztázatlan kérdések nehezítették a 150 oldalas záródokumentum elfogadását. Zárt ajtók mögött, az idővel versenyt futva folyt a vita. A szabadelvű és a konzervatív államok között nem született megegyezés abban, hogy a nők szexuális jogait emberi jogokként ismerjék el.

A nők azon jogát, hogy maga döntsön szexuális életéről és egészségéről —

kényszerítés, diszkrimináció és erőszak nélkül — már korábban beillesztették az akcióprogram egészségről szóló fejezetébe. Azonban Guatemala, Irán, Málta, Szudán és a Vatikán, valamint több más konzervatív küldöttség tiltakozott ez ellen, kérve kulturális sajátosságaik tiszteletben tartását.

A másik lényegi vitás kérdésnek a szexuális irányultság problémája bizonyult. A Szentszék véleménye szerint a szexuális irányultság alapján történő diszkrimináció elvetése a homoszexualitás és a pedofília, a kiskorúakkal való nemi kapcsolat elismerését jelentené.

Megegyezés híján a küldöttek abban maradtak, hogy a dokumentumokban nem történik említés ezekről a kérdésekről.

Fölmerült a művi vetéléshez való jog kérdése is, amelyről a Szentszék képviselője nyilvánosan kijelentette, hogy a legfőrtelmesebb bűn. A megegyezést akadályozó vitát elkerülendő a küldöttségek beérték annyival, hogy a tavalyi kairói népességi világkonferencián elfogadott szöveget illessék be az akcióprogram egészségügyről szóló fejezetébe.

A statisztikák szerint amúgy az ENSZ 185 tagállama közül több mint 170-ben engedélyezett az abortusz. Kelet-Európában igen magas a művi vetélések száma. Világszerte mintegy 50 millió terhesség-megszakítást hajtanak végre, 10 százalékukat serdülőknél. A beavatkozások becsülhetően felét illegálisan, a minimális higiéniai követelmények betartása nélkül végzik el, aminek következtében évente több tízezer nő hal meg...

*

A nőkonferencián részt vevő 181 állam küldöttei a konferencia zárónapjának hajnalán a nők szexuális jogai körüli vitás kérdések tisztázása után egyetértésre jutottak a Cselekvési Program és a Pekingi Nyilatkozat tartalmáról, majd a délutáni plenáris ülésen — heves vitát követően — elfogadták a két záródokumentumot.

A program és a nyilatkozat megerősíti a nemek egyenjogúságának elvét, az alapvető emberi jogok részeként ismeri el a nők jogait, de nem tartalmaz kötelező érvénnyel bíró előírásokat a követelmények gyakorlati megvalósítását illetően. A bennük foglalt elvek csupán a kormányoknak tett ajánlásoknak számítanak.

Több mint húsz állam — zömmel izlám és katolikus országok — küldöttsége még így is fenntartással fogadta a Cselekvési Programot és értésre adta, hogy nem kívánja alkalmazni az abban lefektetett irányelveket. A szóban forgó

államok — többek között Argentína, Ecuador, Irán, Kuvait, Libanon, Líbia, Marokkó, Málta, Peru, Szudán, Tunézia, a Vatikán — nem ismerik el például a szexualitáshoz kapcsolódó női jogokat.

A Cselekvési Program ugyanakkor első alkalommal ismeri el a leánygyermekek sajátos jogait és határozottan elítéli a nők elleni erőszakot. Hangsúlyozza egyúttal, hogy enyhíteni kell az elmaradottabb országokra nehezedő adósságtérheket.

A program síkraszáll a fogamzásgátlás szélesebb körű hozzáférhetőségének és alkalmazásának lehetővé tételéért, amit még a katolikus Peru elnöke is határozottan támogatott. A dokumentum szerint a gyerekeknek több jogot kell biztosítani saját szexuális életükkel kapcsolatban, a nőket nem szabad megbüntetni az abortusz miatt azokban az országokban, ahol tiltják a művi terhességmegszakítást, védelmet kell nyújtani a nőknek a nemi erőszakkal és a háborús bűncselekményekkel szemben, nagyobb szerepet kell biztosítani számukra a politikában és el kell ismerni nem fizetett munkájuk értékét is.

*

Természetesen arról még korai lenne beszélni, hogy a világban milyen változásokat idéznek elő a Pekingben elfogadott programok. Az viszont biztos, hogy a rendező országban a konferenci-

a — remélhetőleg megállíthatatlan — lavinát indított el.

A kínai kormány az országot évtizedeken át a női egyenjogúság paradicsomának tüntette fel. A világtalálkozó tájékán viszont vérfertőzésről, nemi zaklatásról és házasságon belüli erőszakról szóló hírek láttak napvilágot. Drámai fordulatot jelentett annak nyilvános elismerése, hogy az ilyen támadások nem elszigetelt esetek.

A kínai sajtó példátlan terjedelemben foglalkozott a szépséges Kuj Hsziao-jen ügyével, akinek arcába férje savat öntött, leégetve szemhéját, füleit és orrát. Kuj Hsziao-jen első házasságának azért lett vége, mert lányt és nem fiút szült. A buszvállalatnál, ahol dolgozott, főnöke azzal fenyegette, hogy megöli, ha nem megy hozzá feleségül. A savat akkor kapta az arcába, amikor nem elég gyorsan teljesítette új férje kívánságát, hogy a férfi barátainak ételt és italt szolgáljon fel. Több mint egy hónapon át, amíg családja pénzt tudott szerezni plasztikai műtétre, nem tudta lehunyni a szemét és nyelni sem volt képes. A helyi rendőrség nem tartóztatta le a férfit, mondván, hogy családi ügyekbe nem avatkozik bele Kuj Hsziao-jen elmenekült falujából.

A tragikus eset egy pekingi családsegítő központ révén jutott nyilvánosságra, amely az ország első, családon belüli erőszakkal is foglalkozó forró vonalát működteti. A családon belüli erőszak

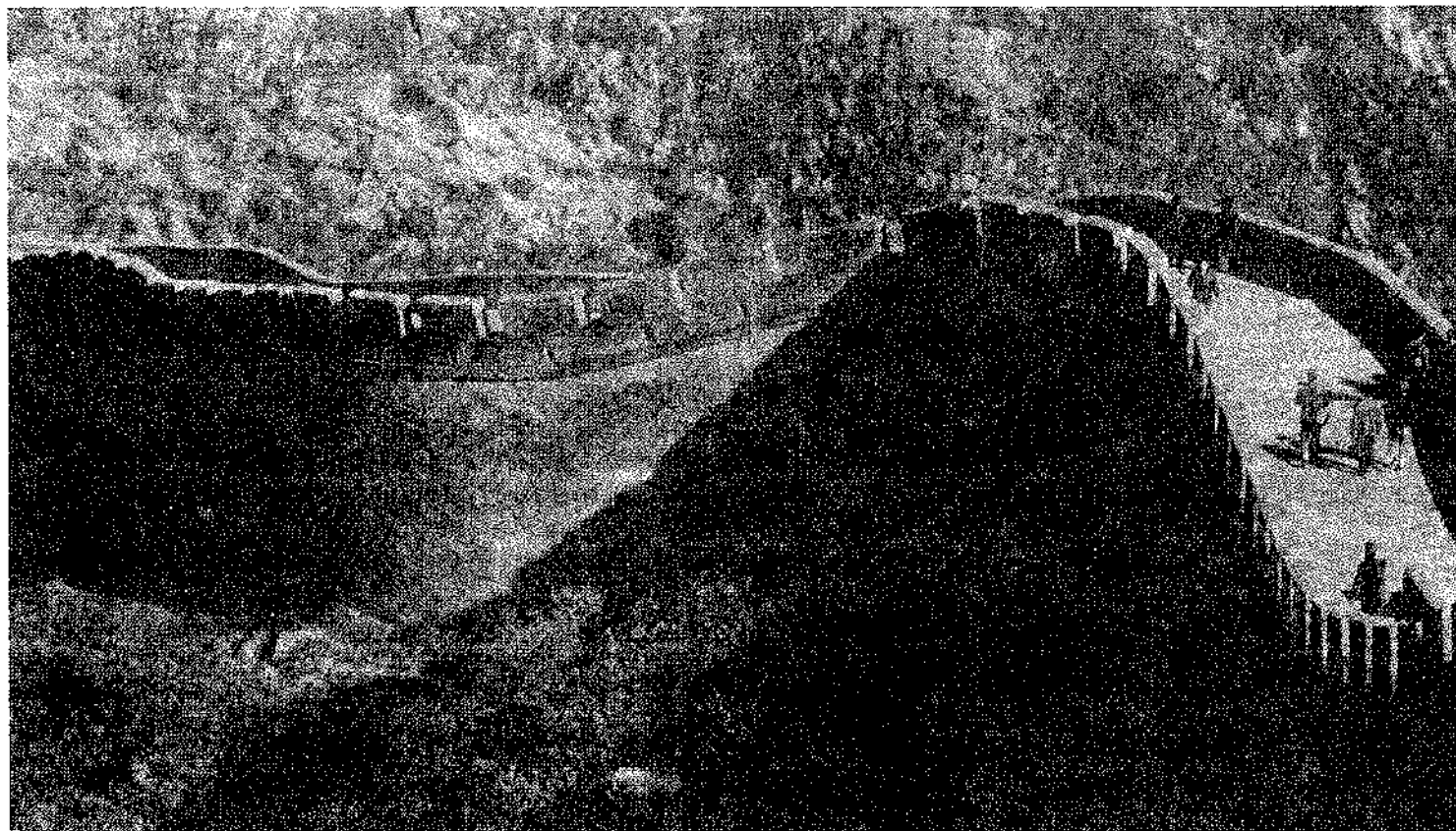
addig tabuként kezelt témája bekerült a köztudatba. A családsegítő központ alapítója egy másik férj esetét is elmesélte, aki levágta neje füleit és orrát, majd visszament a szobába tévét nézni. Nem is gondolta, hogy valami rosszat tesz...

És a szeptember 15-én befejeződött konferencia után sorra jelentek meg a hasonló tudósítások a hivatalos kínai sajtóban:

Egy szénbányász kerozinnal leöntötte és felgyújtotta exfeleségét, mert az nem volt hajlandó újra hozzámenni. Egy 17 éves lány acélrúddal agyonverte apját, aki egy éven belül számos alkalommal megerőszakolta őt. Egy férj leharapta volt felesége nyelvét, miután „még egy búcsúcsókot” kért tőle. Egy paraszt úgy akarta közöskölni kényyszeríteni feleségét, hogy brutálisan hasbarúgta, amibe a nő majdnem belehalt. A bűncselekmény ezúttal nem maradt következmény nélkül: a férfit öt évre ítélték házasságon belüli erőszakért.

Még az ENSZ-értekezlet előtt több száz független nőszerződés alakult az országban. Az általában kislétszámú csoportok főként önkéntesekkel dolgoznak, egyebek mellett a válásban, pénzkölcsön szerzésében és szakmai képzésben segítenek. A konferencia hatására várhatóan az önszerveződő nőcsoportok munkája is könnyebbé válik.

- neg -

PEKING, HUAJZSOU · PEKING, HUAJZSOU · PEKING, HUAJZSOU

Szobákba zárt titkok

**Interjú Isabel Marcus
amerikai feminista
jogással a családon
belüli erőszakkal
foglalkozó kutatásáról**

Isabel Marcus amerikai jogász évek óta foglalkozik a nők elleni erőszak kérdésével. A buffaloi egyetemen kurzust tart „Otthoni terror” címmel a nők családon belüli bántalmazásáról. Emellett részt vesz csoportterápiás beszélgetések szervezésében a nők elleni erőszakos cselekményekért elítélt férfiak számára. Jelenlegi kutatása egy összehasonlító vizsgálat, melynek során Magyarországon, Lengyelországban és az Egyesült Államokban készítette el interjúkat tucatjait azért, hogy kiderítse mi történik az áldozatokkal és az elkövetőkkel?

A. J. A családon belüli erőszak nálunk egyelőre még kényes kérdés. Találkozott valamilyen nehézséggel munkája során?

I. M. Meglepően könnyen haladtam, sok segítőkész és nyílt emberrel találkoztam. A kutatás első lépése mindig az, hogy találjak néhány munkatársat, akik nemcsak a nyelvi nehézségekben segítenek, hanem össze is tudnak hozni illetékesekkel, így például bírakkal, rendőrtisztekkel, esetleg ügyészekkel, valamint szociális munkásokkal és orvosokkal. Tőlük aztán további interjúalanyok neveit lehet elkérni. Kérdéseim sokszor mélyen gyökerező érzelmeket kavarhatnak fel és megrögzött sztereotípiákat hozhatnak elő. Ezért jobb, ha minél több szakértő véleményét meg tudom hallgatni, hogy a különféle megközelítések napvilágra kerüljenek. Nem mindenki érez például együtt magától értetődően az áldozatokkal.

Meg kell mondjam, a rendőrséggel kicsit nehezebb volt a dolgom. Több mint valószínű, hogy a kutatásom témája miatt. Úgy tűnt van elhallgatnivalójuk.

A. J. Jelentős társadalmi problémának tartja Magyarországon és Lengyelországban a családon belüli erőszakot?

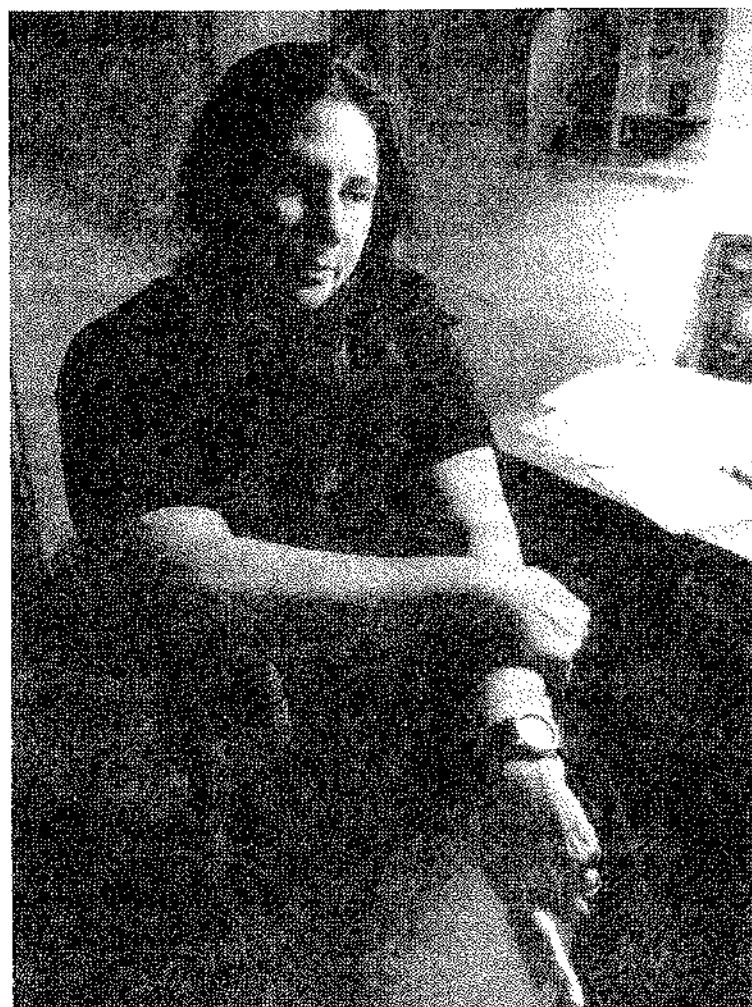
I. M. Hatalmas méretű problémának. Nemcsak ebben a két országban, hanem tulajdonképpen az egész világon. Némrég részt vettem egy varsói találkozón, amin a nők emberi jogairól volt szó. Ott kiderült, hogy akár Ukrajnában vagy Oroszországban, Albániában, Bulgáriában vagy Romániában a helyzet hasonló ahhoz, ami az Egyesült Államokban van. Valószínűleg a legnagyobb gond az, hogy a nők az egész világon hallgatnak az ellenük elkövetett erőszakról. Nincsenek pontos statisztikáink például a nemi erőszakok vagy vérfertőzések számáról. A kérdéskör megértésének még csak a legelején tartunk. Nagy eredménynek számít már az is, hogy sok nő bátorságot vett magának ahhoz, hogy beszéljenek a sérelmükre elkövetett erőszakról, hiszen le kell küzdiék azt, hogy magukat hibáztassák a szenvedéseik miatt. Ha összehasonlítjuk érzéseiket avval, hogy miként vélekednek azok a férfiak, akik például rablás áldozataivá váltak, akkor kiderül, hogy a legtöbb férfi nem hibáztatja saját magát, mert épp az utcán sétált, amikor kirabolták. Úgy vélik, hogy joguk van az utcán sétálni és egyszerűen a rabló az bűnöző. Ezzel szemben a családon belüli erőszak elszenvedőiként a nők sokszor teljesen magukra veszik a felelősséget és el-

fogadják azt, hogy saját magukat hibáztassák egy olyan bűncselekményért, amelyet más követett el ellenük. Amikor jogászként beszélek erről a kérdéstről az igazságszolgáltatásban dolgozókkal, mindig megpróbálom felhívni a figyelmüket erre a jelenségre azért, hogy érthetőbbé váljon a nők viselkedése. Például az, hogy miért maradnak meg egy olyan párkapcsolatban, ahol bántalmazzák őket vagy miért akarnak visszalépni a feljelentéstől. Lehet, hogy félnek, de ugyanakkor saját magukat is hibáztatják.

A. J. Mindezekből úgy tűnik, hogy a családon belüli erőszak világjelenség. Mit gondol, mi van az erőszak mögött? Miért bántalmazzák a férfiak a feleségüket?

I. M. Vannak nézetek, amik szerint az erőszak egyéni patológia lenne. Ezekkel nem tudok egyetérteni, bár elismerem, hogy vannak olyan férfiak, akik bizonyos lelki rendellenességeik miatt válnak erőszakossá. Szerintem az erőszak a hatalom megtartásának nagyon hatásos stratégiája és annak, hogy egy párkapcsolatban a másikat ellenőrzésünk alatt tarthassuk. Végző fegyverként használható, hiszen megaláz és lealacsonyít.

A patriarchális társadalmak mítosza,

Fotó: Mandu

hogyan az otthon a legbiztonságosabb hely. Számos kutatás kimutatta, hogy valójában az otthon egyáltalán nem szükségszerűen biztonságos a nők és a gyerekek számára. Az persze országonként változó, hogy hogyan kezelik az erőszakos megnyilvánulásokat és az, hogy a társadalom mit tesz ebben az ügyben. Hiányoznak persze nagy összehasonlító tanulmányok erről a kérdéstről. Kétlem, hogy azok a férfi antropológusok, akik egzotikus kultúrákat tanulmányoznak, belemennének a családon belüli erőszak kérdéskörébe. Tehát addig nem is derülhet fény az erőszakra, amíg a kutató nem tudatosítja magában az erőszak lehetőségét az adott kultúrán belül.

A. J. Milyen közös vonásokra bukkant a három vizsgált országban?

I. M. Egyöntetűen elterjedt az a nézet, miszerint az erőszak a szegény és tanulatlan rétegek sajátja. Így például Magyarországon sokan úgy vélik, hogy a társadalom peremére szorult csoportok, mint például a romák családjában történik csak erőszak. Az Egyesült Államokban ugyanígy a latin ajkú kisebbséget vagy a feketéket tartják erőszakosnak. A rendőrség is osztja ezeket a sztereotípiákat. Ezt az magyarázhatja, az ő szempontjukból, hogy nagyobb valószínűsége van annak, hogy bejelentik azokat az eseteket, amelyek a szegényebb negyedekben történnek. Azonban, ha megkeressük a bírákat és a pszichológusokat is, ők sokkal kevésbé tartják a családon belüli erőszakot osztályjelenségnek. Hiszen ők találkoznak olyan esetekkel, amik előkelőbb környezetben történnek, de a rendőrség soha nem fog tudni róla, mert anyagilag kedvezőbb környezet miatt (nagyobb ház, kertek) a szomszédok esetleg nem tesznek feljelentést. Gyakran a nő túlságosan szégyelli a történeteket ahhoz, hogy a rendőrséghez forduljon. Kiderült mindhárom országban, hogy bármelyik társadalmi réteghez tartozó nő ki van téve az erőszak veszélyének. A másik hasonlóság az, hogy a rendőrök tehetetlenül állnak azokkal az ügyekkel szemben, amikor a nők maguk visszalépnek a feljelentéstől. Véleményük általában az, hogy: „Ezek a nők azt sem tudják mit akarnak”, „Nem lehet őket komolyan venni, hiszen egyik nap feljelentést tesznek, másnap meggondolják magukat”. Az Egyesült Államokban több kutatás is kimutatta azt, hogy hatszor-hétszer is felhívják a nőket a rendőrségre, mielőtt azok kijönnének a helyszínre. Ha tényleg ez a helyzet más országokban is (amit persze dokumentumokkal bizonyítani kell), akkor mondhat-

juk azt, hogy a rendőrség tulajdonképpen részese az erőszak jelenlétének. Hiszen a nők azon vannak, hogy véget vessenek az erőszaknak és megpróbálnak minden eszközt felhasználni, mielőtt a hatóságokhoz fordulnának. A rendőrség értesítése értelmezhető segítségkérésnek is, amit aztán irracionális tettként értékelnek akkor, ha a nő nem kezdeményezi a bírósági eljárást a bejelentést követően.

A. J. Mit mond a rendőrség, miért nem mennek ki segítséget nyújtani?

I. M. Nem veszik komolyan a nő ségélykérését. A rendőrség késve vagy egyáltalán nem megy ki, mert él bennük egy olyan kép, hogy a bejelentést tevő nőket nem kell komolyan venni. Egyszerűen nem akarják a rendőrség erejét feleslegesen igénybe venni. Ez mind a három országra igaz. Az is gyakori, hogy a bírósági tárgyaláson nem jelenik meg a bántalmazott nő vagy ha mégis megjelenik, tagadja, hogy igaz lenne az, amit a korábbi rendőrségi bejelentésnél elmondott. Azt állítja, hogy nem bántalmazták őt, hanem baleset érte és úgy szerezte sérüléseit, hogy leesett a lépcsőn és bevverte a fejét.

Az Egyesült Államokban már kezdenek felfigyelni arra, hogy a bántalmazott nők könnyebben nyílnak meg képzett szociális munkások előtt. A rendőrségi jegyzőkönyv felvétel nem megfelelő lépés arra a traumára, amelyet ezek a nők átéltek. Nagyon hasonlóak mind a három országban azok a reakciók, ahogyan a rendőrök fogadják a bejelentést tevő nőket.

A. J. Mit talált a legmegrázóbbnak magyarországi interjúi során?

I. M. Sejteni sem mertem azt, hogy Magyarországon ennyire nyílt és magától értetődő szexizmussal fogok találkozni. Korábbi látogatásaim alapján Budapestet egy európai városnak tartottam és azt gondoltam, hogy érzékenyebb és nyíltabb a társadalom az emancipáció kérdései iránt. Meglepett, hogy mind a nők, mind a férfiak nyíltan vallanak szexista értékeket, amiknek része volt a nők elleni erőszak elfogadása. Úgy látom, itt még nem jelentek meg erőteljesen a hagyományos nemi szerepekkel kapcsolatos kérdések és fenntartások. Ez megdöbbentett.

A. J. Tudomásom szerint kiterjedt kutatói munkája mellett tanít és gyakorlati nevelői munkában is részt vesz. Beszélne erről lapunknak?

I. M. Jogász-professzorként dolgozom az Egyesült Államokban néhány

kollégámmal együtt, akikkel korábban politikai aktivistaként tevékenykedtünk. A hallgatóktól, akik hozzám járnak, mindig elvárom, hogy gyakorlati-kutató terepmunkát is végezzenek. Az „Otthoni terrorizmus” című szemináriumomon amellet, hogy a hallgatók bejárnak az óráimra, egy naplót kell vezetniük a bírósági tárgyalásokról, amikben le kell jegyezni, hogy hogyan kezelik a bírák a családon belüli erőszakos cselekményeket. Mindegyik hallgatónak legalább két bírósági tárgyaláson kell résztvennie. A hallgatóimat arra is megkérem, hogy a szociális munkásokhoz hasonlóan legyenek a bántalmazott nők kísérői a bírósági tárgyalásra menet. Így találkoznak az erőszakot elszenvedett nőkkel személyesen is és azokkal a problémákkal, amikkel nekik meg kell küzdeniük.

E mellett mindenkinek alkalma nyílik arra, hogy lássa az igazságszolgáltatás különböző szervezeteinek a munkáját, pl. vannak olyan hallgatók, akik a rendőröket kísérik el járőrmunkájuk során. Mások a rendőrségen figyelik, hogy hogyan válaszolnak a rendőrök a bántalmazott nők telefonhívásaira. Megpróbálunk statisztikákat is készíteni arról, hogy egy-egy körzetben mennyi bejelentés érkezik, hány férfit állítanak bíróság elé és hányat ítélnak el nők elleni erőszak miatt. Ezeket az adatokat meglehetősen félvállról kezelik a rendőrök.

Egy másik terepmunka során megkértünk szociális munkásokat a bántalmazott nők számára fenntartott menedékhelyeken, hogy kérdezzenek meg néhány mondatban minden nőt arról, hogy hogyan bánt vele a rendőrség, amikor bejelentést tett. A lelegeképeztebb válaszokat kaptuk. Ennek az adatnak a birtokában egy helyi TV-adásban el tudtam mondani azt, hogy mennyire felkészületlenek a rendőrök a bántalmazott nőkkel való bánásmódban. Ugyanezzel a dokumentummal felkerestem a rendőrség vezetőit is és szembesíthettem őket azzal, hogy mennyire nem megfelelőnek tartják az ügyfelek a rendőrök hozzáállását. Ezzel az adattal hitelesebbé váltunk annál, mintha csak általánosságban bíráltuk volna a rendőrséget.

A. J. Tapasztalata szerint mit lehet tenni az erőszakot elkövető férfiakkal?

I. M. Talán ez az egyik legnehezebb kérdés. Gondoljuk csak végig azt, hogy az erőszak mennyire elterjedt: ha az összes férfit börtönbe zárnánk, aki valaha is erőszakot követett el egy nő ellen,

akkor új börtönöket építhetnénk. Nem vagyok abban biztos, hogy a börtön önmagában még elrettentené a férfiakat a nők elleni erőszaktól. Azzal mondjuk egyetértek, hogy a súlyos bűncselekményeket börtönbüntetéssel sújtsák. Tudnunk kell azonban azt, hogy sok férfi a börtönbüntetés után sajnos még inkább hajlamos lesz erőszakos bűncselekményekre és ég benne a harag az ellen a nő ellen, aki börtönbe juttatta őt. Sok esetben a férfiak szabadulása után feleségük újra veszélybe kerül.

Többemagammal egy kísérleti programot indítottunk, aminek során csoportos foglalkozásokat tartunk az erőszak miatt elítélt férfiak számára, akik nem életveszélyes támadás miatt kerültek börtönbe. Ezt a reszocializációs képzést feminista szakemberek dolgozták ki és az Egyesült Államokban már több helyen is alkalmazzák a börtönbüntetés kiegészítésére vagy a börtönbüntetés helyett. A képzés maga a hatalom gyakorlásáról és az ellenőrzésről szól és arról, hogy hogyan kezelheti valaki a dühét. Ennek a négy-öt éve futó programnak már látjuk egy-két kézzel fogható eredményét. Becslések szerint a résztvevők 25%-ának a magatartásában volt tapasztalható változás. Ezt abból tudtuk leszűrni, hogy nem váltak visszaesők. Előfordul ugyan, ezek között a férfiak között, hogy nem ugyanaz a nő, hanem egy másik ellen követnek el újra erőszakot. A munkánkat néha egy hatalmas sziszifuszi vállalkozásnak látom és a többiekkel együtt abban reménykedem, hogy ez a hatalmas kőtömb nem taszít minket vissza a hegy aljára. Jelentős segítséget nyújthatnak a feminista csoportok és olyan menedékhelyek, ahová a bántalmazott nők mehetnek. Fontosnak tartanám azt is, hogy már az általános iskolában szerepeljen a tananyagban ez a kérdés, hogy a gyerekek ne tartsák az erőszakot konfliktuskezelő eszköznek. Meg lehet tanítani számukra az erőszakmentes konfliktusmegoldó módszereket. Ha a gyerekek csak azoknak a hatásoknak lennének kitéve, amit a társadalom közvetít feléjük a férfi-nő kapcsolatáról, akkor folyamatosan megerősödne abban a hitben, hogy az erőszak része a párkapcsolatnak. Gondolok itt azokra az akciófilmekre és TV-adásokra, amelyek ezzel vannak tele. A nyomás nagyon erős, hogy erőszakos viselkedési mintákat sajátítsanak el. Ezért nem lehet elégszer ismétetni az erőszakmentesség üzenetét.

Acsády Judit

Szexuális

zaklatás

„Valamely ország teljes és tökéletes fejlődése, a világ jóléte és a béke ügye megköveteli a nők és férfiak maximális részvételét minden területen”

(ENSZ XXIII. közgyűlés
1967. november 7.)

A szexuális zaklatás elleni küzdelem része a nemi alapon álló diszkrimináció elleni, egyre szélesedő harcnak.

Az Európai Uniónak régi keletű az elkötelezettsége a férfiak és a nők közötti egyenjogúság tekintetében. A kérdéskör felöleli az egyenlő fizetést, az egyenlő munkafeltételek biztosításának elvét (beleértve a felvételt, az oktatást és az előrelépést), az egyenlő bánásmódot a szociális biztonság terén, anyasági jogokat, gyermekmegőrzési lehetőségeket és a szexuális zaklatást.

Az Európai Unió Bizottsága 1987-ben egy tanulmányban foglalkozott először a munkahelyi szexuális zaklatás kérdésével. Ez a tanulmány hozzájárult ahhoz, hogy a tagállamokban a figyelem központjába kerüljön a nők és a férfiak méltóságának a védelme a munkahelyeken.

1990. májusában az Unió Tanácsa határozatot hozott a témában, melyben kiemelte, hogy a szexuális zaklatás megszegheti az Unió 1976-ban, az egyenlő bánásmóddal kapcsolatban hozott utasítását.

E határozatban felkéri a tagállamokat a szexuális zaklatás problémakörének tudatosítására és felhívják a munkáltatók figyelmét arra a kötelességükre, hogy biztosítsák a munkahelyi környezet tisztaságát az ilyen természetű problémáktól.

Az Unió Bizottsága 1991-ben elfogadta a szexuális zaklatás elleni intézke-

dések kódexét, amely a férfiak és nők munkahelyi védelmével foglalkozó ajánlásának a melléklete. Bár a bizottság ajánlása és kódexe jogilag nem kötelező, az Európai Bíróság úgy foglalt állást (322/88-as jogeset), hogy a nemzeti bíróságok vegyék figyelembe az ajánlást.

Mi a szexuális zaklatás fogalma?

A munkahelyi szexuális zaklatásnak nincs egységes definíciója. Általában úgy írják le, mint akaratellenes, viszonzatlan, gyakran kitartó magatartást, melynek szexuális mellékértelme van, s ami nyugtalanítja a megcélzott személyt.

A hampshire-i rendőrség vezető kutatója, *Jennifer Brown* szerint a magatartás magába foglal:

- javaslatokat, ajánlattételeket,
- kétértelmű megjegyzéseket,
- obszcén, bántó vicceket,
- feltűnő bámulást,
- érintést,
- kitűzött fényképeket,
- szexuálisan kétértelmű tárgyakat.

A testi sértést és a nemi erőszakot minden formájában tiltja a törvény, akár munkahelyen, akár máshol történik. Törvénytelen valakit szexuális cselekményre kényszeríteni munkahelyi előbbre jutás ellenében, illetve visszautasítás esetén hátrányt kilátásba helyezni.

A kevésbé súlyos szexuális zaklatás ennél jóval összetettebb, nem kívánt viccek, kétértelmű megjegyzések, nem kívánt fizikai kapcsolat. Sok férfi és nő ezeket többé-kevésbé hétköznapi dolognak fogja fel és a normális kapcsolatok részének tekinti. Ha bárki tiltakozik ezek ellen, gyorsan kaphat olyan megjegyzéseket, hogy „nem érti a viccet” vagy „túlságosan magára vette”.

Dr. Liesbeth Eikenaar független holland kutató szerint a szexuális zaklatás magában foglalja az összes szexuális mellékértelmű figyelmet, ami nem kívánatos,

egyoldalú és tiszteletlen. Ez a különbség a flörtölés és más baráti viselkedés között, mivel azok kölcsönösök és elfogadottak.

A különböző tanulmányok feltárják, hogy a nők bizonyos csoportja aránylag nagyobb veszélynek van kitéve, mint mások: fiatal, egyedülálló vagy elvált nők, etnikai kisebbségben levők és a lesbikusok. Azok a nők, akik pályakezdők, ideiglenes munkaszerződésük van, alacsonyabb beosztásúak és (vagy) olyan munkát végeznek, ami hagyományosan „férfimunka”. Valószínű, hogy ők gyakrabban találkoznak szexuális zaklatással, mint a többi nő.

Néha a szexuális zaklatás abban nyilvánul meg, hogy az egyént szexuális cselekedetre kényszerítik cserében az előmenetelért, fizetésemelésért, jobb munkaidő-beosztásért, véglegesítésért vagy más előnyökért, amelyek a munkaadó helyzetéből adódnak. Ellenkező megjelenési formája az előnyök visszatartása, ha a személy nem engedelmessé válik. Ez a szexuális zsarolás.

Dr. Ineke M. de Vries holland szociológus megfogalmazásában a szexuális zaklatás a nők és a férfiak közötti egyenlőtlen erőviszonyok kifejeződése.

Néhány tanulmány azt is jelzi, hogy a férfiak is tapasztalnak szexuális zaklatást, bár sokkal kisebb mértékben. Szexuális zaklatás esetén akár férfi, akár nő részéről történik, a férfiaknak ugyanolyan joguk van méltóságuk megvédésére, mint a nőknek. Mivel azonban főleg a nőknek kell megküzdeniük a szexuális zaklatással, az ő tapasztalataik adják a kutatások és az irányvonalak kiindulópontját.

Szexuális zaklatás és munkahelyi társadalmi kapcsolat elhatárolása

Nagyon fontos különbséget tenni a szexuális zaklatás és a munkahelyi, hétköznapi társadalmi kapcsolat között. Amikor valaki kollégája vállára teszi a karját, ez egy kedves gesztus lehet, ha ezt mindketten elfogadják. Ezt nem tekinthetjük szexuális zaklatásnak. Ugyanez a gesztus azonban, mástól talán nemkívánatos lehet, amit valaki kedvesnek és ártatlannak tekint, azt más visszaütésnek tekintheti.

Sok ember, férfi és nő egyaránt gyakran nehezen fogadja el azt a viselkedést, ami nem szándékosan sértő, de bizalmaskodó és akár szexuális zaklatásnak is tekinthető. Dr. Ineke M. de Vries szerint a viselkedés és nem a mögöttes levő szándék határozza meg a szexuális zaklatás feltételeit.

Nincs tipikus szexuális zaklató, s ugyanígy nincs tipikus helyszín vagy időpont az eseményre. Vannak azonban bi-

zonyos vonások, amelyek valószínűsítik, hogy a zaklatás be fog következni. Így például:

- a munkahelyen a nők aránya nem éri el a 20%-ot,
- egyes munkahelyeken egyedül dolgoznak a nők,
- a vezető beosztású nők aránya alacsonyabb a szervezetnél meglévő tényleges arányuknál,
- a nők aránytalan számban dolgoznak a munkahely különböző pontjain,
- szexuálisan egyértelmű tárgyak jelenléte a munkahelyen,
- az obszcén nyelvhasználat eltérése.

A kutatási eredmények a szexuális zaklatások pontos számát illetően eltérnek. A becslések 25-90% között mozognak. Az Egyesült Királyságban végzett számos vizsgálat mutatja, hogy a titkárnők, menedzserek, az oktatásban és a betegápolásban dolgozó nőknek kb. 50%-a szenvedett már el szexuális zaklatást. A férfiak kb. 2%-a panaszkozott ugyanerről.

A zaklatottak reagálása

Munkahelyi vezetők gyakran tagadják vagy kétségbe vonják, hogy szexuális zaklatás előfordulhat saját cégükönél. A (hivatalos) panaszok hiányát az indokolja, hogy e tárgyban nincs vagy nehezen lemérhető a bizonyíték. „Sose hallottam róla” — állítják gyakran a vezetők — ami igaz is, mert a nők nem mernek erről beszélni velük.

Mi az oka annak, hogy a nők nem tesznek hivatalos bejelentést:

- bíznak abban, hogy ha nem veszik figyelembe, a zaklató majd abbahagyja,
- nem akarnak bajt keverni,
- túlságosan szégyenlősek,
- félnek attól, hogy nem fogják a panaszt komolyan venni,
- nem akarják, hogy a zaklató kerüljön bajba.

A megoldás nagyon egyszerűnek tűnik: ha nem tetszik bizonyos viselkedés, csak nemet kell mondani. Valójában azonban ez nem ilyen egyszerű.

A nők leggyakoribb reakciója, amikor szexuális zaklatással szembesülnek, hogy összezavarodnak, zavarba jönnek, erőtlenek és megalázottak lesznek. Sokk és félelem társul ezekhez, a harag csak ezután következik. Ebben a helyzetben rendszerint nem gondolnak arra, hogy visszaütésítsák a férfi elkövetőt.

Többek között azért sem, mert általában azok vannak magasabb pozícióban vagy mert attól félnek, hogy mások

azt gondolják majd róluk, hogy provokálták a zaklatást viselkedésükkel, öltözékükkel. Sok nő azt gondolja, hogy majd „elmúlik”, ha nem reagál rá és elkerüli a zaklatást.

Csaknem az összes nő fél attól, hogy munkatársai ellene fordulnak és a munkahelyi légkör ellenségessé válik, ha nyíltan beszélnek a történekről. Sok nőnek a távolmaradás tűnik az egyetlen megoldásnak a szexuális zaklatás megállítására: betegállományba mennek, látzólag minden indok nélkül az áthelyezésüket kérik vagy felmondanak.

Következtetések

A szexuális zaklatás gyakran okoz fizikai és pszichés panaszokat: ilyen az ingerlékenység, a fáradtság, a koncentráció hiánya. Mindegyik akadályozza a munkát, s végül hiányzásokhoz vezet. Ez azt jelenti, hogy a szexuális zaklatás közvetlenül hat a munkahelyek termelékenységére, nyereségére. A szexuális zaklatás nem vall jó üzleti érzékre, illetve a rendőrség esetében jó vezetésre.

Egy jó cégpolitika elegendő figyelmet szentel az alkalmazottak kényelmére, egészségére és biztonságára. Az emberek akkor dolgoznak a legjobban, ha jól érzik magukat a munkahelyen. A cég, illetve a vezetés felelős az egészséges munkakapcsolatokért. A felelősség része a szexuális zaklatás megelőzése, azonkívül ez megelőzi a negatív szervezeti arculat kialakítását.

A kutatások kimutatták, hogy a szexuális zaklatás ritkábban fordul elő ott, ahol a nők arányosan jelennek meg foglalkoztatási szinteken.

A szexuális zaklatás fokozódik az átmeneti és a változó helyzetekben, valamint ott, ahol a korábban kifejezetten férfiak által végzett munkát nő csinálja, illetve ott, ahol a nőket magasabb pozícióba nevezik ki.

A szexuális zaklatás több meghatározásában fellelhető közös ismérvek:

- a magatartás elsősorban férfiatól indul ki és nők felé irányul,
- a magatartást az elkövető kezdeményezi, a sértett pedig nem akarja,
- gyakran erőfölény áll fenn az elkövető javára a sértettel szemben,
- ez a magatartás kárt okoz a sértettnek és a szervezetnek.

A kérdés jogi szabályozása néhány országban

Az *Egyesült Királyságban* a szexuális zaklatásnak nincs jogi definíciója. Egy 1986-os ítélet azonban az 1975-ös sze-

xuális diszkriminációról szóló törvény alapján elítélte a szexuális zaklatást. A vonatkozó jogi szabályozás fontos aspektusa, hogy a kevésbé kedvező bánásmód irányába kell ítélni és az elkövető indítéka nem lényeges.

Svédországban mind az egyenjogúsági törvényt, mind a foglalkoztatás-biztonsági törvényt és a büntetőtörvényt lehet alkalmazni a szexuális zaklatással kapcsolatban. A törvények mind a köz-, mind a magánszektorban alkalmazhatók. Az 1991-ben hozott egyenjogúsági törvény úgy határozza meg a szexuális zaklatást, mint szexuális természetű háborgatást és a Büntető törvénykönyv egy évig terjedően büntetni rendeli. Ha valakit szexuális zaklatás ért, panasszal fordulhat az ombudsmanhoz.

Izlandon a szexuális zaklatást — ha bizonyítják — két évig terjedő börtönbüntetéssel büntetik.

Finnországban nincs a munkahelyi zaklatással foglalkozó jogszabály vagy jogeset. A munkaerővédő kerületek azonban nyilvántartanak néhány szexuális zaklatásos ügyet. Az ügyel a munkavállalói szerződés alapján foglalkoztak. Finnországban a szexuális zaklatást mint munkafeltételi és mint egyenjogúsági kérdést tekintik. Az egyenjogúsági törvény alapján a szexuális zaklatás áldozata az ombudsmanhoz fordulhat panaszával.

Olaszországban nem foglalkozik törvény vagy egyéb jogszabály a szexuális zaklatással.

Dániában az egységes bánásmód törvénye foglalkozik a szexuális zaklatás kérdésével. 1991-ben a dán munkavállalók és munkaadók megállapodtak a nőkkel és férfiakkal való egységes bánásmód elvéről. Ebben a megállapodásban külön fejezet szól a szexuális zaklatásról, amely kimondja a munkáltató felelősségét a megfelelő politika kifejlesztésében.

Németországban 1990-ben fogadták el a diszkrimináció elleni törvényt. Ezt a törvényt alkalmazzák a közigazgatásban dolgozókra. Ez az első törvény Németországban, amely világosan utal és értelmezi a szexuális zaklatást. A Szövetségi Ifjúsági és Családügyi Minisztériumban kidolgozás alatt van az egyenjogúsági törvény. A törvény fő pontjai között szerepelni a munkahelyi szexuális zaklatás elleni védelem. A törvény 12. fejezete az összes munkavállalóra, így a köz- és magánszférában dolgozókra is kiterjeszti a védelmet.

Hollandiában 1994-ben fogadták el a törvényt az alkalmazottak szexuális zaklatás elleni védelméről.

Az Egyesült Államokban a szexuális

zaklatást 1980-ban szexuális alapon levő jogellenes diszkriminációként határozták meg.

Szexuális zaklatás a rendőrségen

A rendőri vezetők — civil társaikhoz hasonlóan — első hallásra elutasítják a probléma létezését. A vizsgálatok azonban mást mutatnak.

Észak-Amerikai vizsgálatok azt jelzik, hogy a rendőrnők számára a stressz legvalószínűbb forrása a szexuális zaklatás (Fielding, 1993). Egy a közelmúltban készült kanadai tanulmány (Walker, 1993) hasonló problémákat mutatott ki hat rendőri szervezetnél.

Az Egyesült Királyságban számos rendőri szervezet készített belső felmérést. A cambridgeshire-i rendőrségen a felmérésben részt vevő 128 nőnek 45%-a vált zaklatás sértettjévé. A zaklatók férfi kollégák voltak, akik így magatartásukkal stresszt váltottak ki kolléganőikből.

Egy Bedfordshire-ben készült felmérés szerint a nők 59%-a számolt be arról, hogy megjegyzéseket tettek külső megjelenésükre, 46%-uk elmondta, hogy kétértelmű viccekkel „szórakoztatták”. 25%-uk pedig fizikai kontaktusról is beszámolt.

A kenti rendőrségen készült vizsgálat kimutatta, hogy 67 rendőrnőnek 53%-a tapasztalt már szexuális zaklatást.

P. J. Ryan, az Egyesült Királyság országos képzési igazgatója szerint a brit rendőri vezetők többsége úgy gondolja, hogy valamit tenni kell a szexuális zaklatás ellen. Először a Belügyminisztérium publikálta a témában végzett vizsgálatokat. Az európai irányelvekkel összhangban álló gyakorlati útmutatót dolgoztak ki a szexuális zaklatás elleni küzdelem jegyében, mely tartalmazza a panaszok kivizsgálásának rendjét, valamint a panaszokkal foglalkozó rendőrökkel szembeni elvárásokat.

A bramshilli vezetőképző iskola minden vezetőképző kurzusába beiktatták az egyenjogúság témakörét is. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a kurzus résztvevői felismerjék és kezelni tudják a magukban és a kollégáikban élő előítéleteket. Speciális képzéseket nyújtanak az egyenjogúsági tiszteknek, személyzeti vezetőknek.

Több szervezet továbbképzést tart a nőknek a magabiztosságuk fejlesztése érdekében, valamint azért, hogy megtanítsák őket arra, hogyan lehetnek sikeresek egy férfiak által uralt, férfiak által meghatározott világban.

Néhány rendőri szolgálat is nyújt ilyen képzést női munkatársainak és — bár néhány évvel ezelőtt teljességgel elképezhetetlen volt — a rendőri vezető-

képző iskola is gondolkodik a női vezetőknek szóló oktatási formán.

A holland rendőrség is nagyon komolyan foglalkozik a diszkrimináció minden fajtájának, köztük a szexuális zaklatás leküzdésének a kérdésével is. Az Országos Rendőri Emancipációs Bizottság a következő javaslatot dolgozta ki:

- el kell érni a férfiak és a nők létszámának egyensúlyát. Egy akcióprogramot kell beindítani abból a célból, hogy több nőt vegyenek fel a rendőrség soraiba. Erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy magasabb beosztásokba is kerülhessenek nők;

- a jelenlegi „macho” kultúrát olyan szervezeti kultúrává kellene átalakítani, amely tiszteletben tartja mások személyi integritását. A legfontosabb ebben a tekintetben: a férfi és női szerepekről szóló sztereotípiák megváltoztatása.

- Be kellene építeni a rendszerbe azokat a módszereket, amelyekkel azt a traumát próbáljuk csillapítani, melyeket a rendőrök szolgálat közben időnként elszenvednek.

A panaszok megfelelő kezelése érdekében a következő intézkedéseket kell életbe léptetni:

- Létre kell hozni egy telefonos tanácsadószolgálatot, amely támogatást és tanácsot ad a rendőrségen dolgozó nőknek;

- ki kell dolgozni a hivatalos eljárást a panaszok kezelésére;

- minden területen ki kell nevezni közvetítőket és létre kell hozni egy bizottságot a panaszok kezelésére;

- regionális tanácsadókat kell kinevezni, akik heti 20 órában végeznék tanácsadói tevékenységüket;

- körzeti és osztályszinten egy vagy több helyi tanácsadót kell megbízni.

Az Emancipációs Bizottság javaslatai — mivel azok komoly politikai támogatást élveznek — fokozatosan megvalósulni látszanak.

*

A példák mutatják, hogy számos fejlett ország, köztük az Európai Unió tagállamai néhány éve jelentős figyelmet fordítanak a diszkrimináció e sajátos megjelenési formája elleni küzdelemre, melyet eltérő formában és mértékben szabályoztak. Annak ellenére, hogy sokak számára e kérdéskör első hallásra túldimenzionálnak tűnhet, a különböző véleményeken, vizsgálati eredményeken érdemes elgondolkodni.

Sárközi Irén

*Belügyi Szemle, 1995. 7/8.

Megrontott gyermek

Mit jelent a gyermekkori szexuális abúzus? A fogalom pontos tisztázása alapvető követelmény, hiszen már az abúzus kifejezés magyar megfelelőjének megtalálása is számos szempont figyelembevételét igényli. Az abúzus szó szinonimájaként erőszakot, bántalmazást, kihasználást, kizsákmányolást, visszaélést egyidejűleg is szoktak használni, pedig sokszor tényleges erőszakra nem kerül sor, sőt előfordul, hogy a gyerek önként, élvezettel vesz részt a történetekben.

Fontos elméleti tisztázásra szorul az erőszak értelmezése is. A nyers és brutális fizikai erőtől kezdve egészen a kifinomult módszerekkel manipuláló lelki terrorig számos alkalmazási módja van

és adott esetben a „finomabb eszközök” kegyetlenebbek, hosszabb távon pedig súlyosabb ártalmakat okozhatnak. Családon kívüli elkövető esetén nagyobb százalékban játszik szerepet a fizikai kényszerítés, így az erőszak megnevezés megfelelőnek tűnik. „A szexuális erőszak kiemelkedő jellemzője sokkal inkább az erőszak, mint a szexualitás és a félelem — a mozdulatlan, kétségbeesett, halálos félelem — az áldozatok kiemelkedő reakciója erre.” (Virág, 1993)

Ha viszont az abúzus a családon belül történik, általában az elkövetés módja is módosul. Az elkövető egyrészt azt a kedvező lehetőséget használja ki, hogy a gyerek a nevelése, felügyelete alatt áll, másrészt visszaél azzal a bizalommal, amely a gyermek részéről megnyilvánul. Eltérek a vélemények abban a tekintetben is, hogy milyen cselekedetek minősülnek szexuális abúzusnak. Azt mindenki elfogadja, hogy a közösülés minden formája — genitális, orális, anális —

ide tartozik, a gyermek jelenlétében, illetve vele kölcsönösen végzett maszturbáció szintén, mivel ezek határozottan megállapítható szexuális cselekmények. Annál nehezebb megítélni — különösen eltérő kultúrák esetén —, hogy a szülő gyengéd simogatása, csókja mögött szeretetteljes, gondoskodó magatartás vagy lappangó szexuális vágyakozás rejteződik-e. Van, ahol távolságtartó magatartás jellemzi a szülő-gyermek viszonyt, másutt a hétköznapi természetességgel csókolják szájon egymást.

A pornográf termékek széles társadalmi elterjedése reménytelen vállalkozással teszi azt, hogy a gyerekeket teljesen elzárják az ilyen témájú újságok, filmek megtekintésétől. Egyesek viszont éppen ezek segítségével próbálnak vágyat ébreszteni és szexuális tevékenységre ösztönözni fiatalokat, kimerítvén a szexuális abúzus fogalmát. Enyhébb változatként ugyan, de az exhibicionizmus (magamutogatás) és a voyerizmus (leskelődés) is ebbe a kategóriába tartozik.

TANULMÁNY · TANULMÁNY · TANULMÁNY · TANULMÁNY

Vannak aztán olyan álláspontok is, amelyek — az abúzás kereteit egészen kitágítva — például a trágár beszédet is ide sorolják, komoly gondot okozva a különböző statisztikai adatok összehasonlító értelmezésénél.

Családi vagy társadalmi probléma?

A gyermekek családon belül történő szexuális zaklatása sokáig nem is létezett a társadalmi élet hétköznapi tudatában. A családi keretek jól záródó rendszerei biztosan őrizték az „utolsó tabut”, ahogy a szakirodalom az incestus viszonyt (vérfertőzést) gyakran nevezi. A családon belüli, felnőttek és gyerekek közötti szexuális kapcsolatok hírei nem jutottak át az otthonok vastag falain.

Freud volt az első, aki a témával kapcsolatos megfigyeléseit publikálta. Fel-tűnt neki, hogy felnőtt nőbetegei között nagy számban voltak olyanok, akik jelezték, hogy gyermekkorukban valamilyen szexuális élményük volt valakivel a család férfitagjai közül. Az analitikus először arra gyanakodott, hogy ezek a korai traumatikus tapasztalatok lehetnek az okozói a hisztériának. Idővel azonban megtagadta saját elméletét és az esetek nagy számát nem tényleges gyermekkori élményeknek, hanem az incestuózus fantázia termékének tekintette. A témát övező érdeklődés később alábbhagyott és csak a negyvenes évek-

ben bukkant fel újra a társadalomtudományokban.

Másodszori felfedezése köszönhető volt annak a ténynek, hogy a szexualitás általában nagyobb nyilvánosságot kapott a mindennapokban. Nagyszabású szociológiai felmérések készültek, amelyek közül kiemelkednek a férfiak (1948) és nők (1953) szexuális szokásait vizsgáló amerikai Kinsey-kutatások. Az utóbbi megállapította, hogy a kérdőívet kitöltő nők 20—30 százalékának gyerekkorában volt szexuális tapasztalata férfival, ebből 4 és 12 százalék közötti arányban rokonnal, ezen belül 1 százalékuknak az apjukkal vagy a nevelőapjukkal. Kinsey felméréséből nem derülnek ki adatok a fiú áldozatokkal illetően, ám egy 1956-ban készült kutatás (Landis) szerint a megkérdezett férfiak 30 százaléka jelzett gyerekkori szexuális tapasztalatokat felnőtt férfival.

Kinsey és munkatársai megpróbálták az egyes szexuális cselekményeket súlyuknak megfelelően kategorizálni, elkülönítve a gyermekmolestálást és a prostitúciót, mint súlyosabb formákat például az exhibicionizmustól, amelyet ők inkább kellemetlen élményként, mintsem traumatizáló eseményként határoztak meg. A kutatók már abban az időben jelezték, hogy az abúzust elszenvedett nők sokszor nem is magát a szexuális eseményt, hanem az azt követő környezeti reakciót, társadalmi körülményeik

kedvezőtlen alakulását tekintették elsőszámú negatív élménynek. A feltárt tények azonban nem okoztak jelentős változásokat a közgondolkodásban.

A téma harmadik, e századi „nekirugaszkodására” a hetvenes évek feminista mozgalmainak megjelenéséig kellett várni. Ezek a mozgalmak a feleségbántalmazás vagy az erőszak különböző rejtett és nyílt megjelenési formáin túl a gyermekekkel szemben, a családon belül elkövetett szexuális visszaélésekre is ráirányították a társadalom figyelmét. Tanulmányok születtek, amelyekkel párhuzamosan nagyon sok személyes történet jutott a közvélemény elé, mert az abúzust gyermekkorban elszenvedettek közül nagyon sokan gondolták úgy, hogy a nyilvánosság elé tárják megpróbáltatásaikat.

A gyermekvédelmi szervezetek szintén az ügy mellé álltak, bár a probléma gyökerét egészen máshol keresték. Ennek megfelelően gyakran más kezelési módszereket próbáltak alkalmazni. A szexuális abúzust a gyermekbántalmazás általános kategóriáján belül egy speciális területnek tekintették, mely elsősorban a diszfunkcionális, patológiás családi működés következménye. Miután a család valamennyi tagja valamilyen formában hozzájárul a patológiás működés kialakulásához, nem egy-egy elemét kell javítani a rendszernek. Lehetőség szerint az egész családot kell támogatásban részesíteni, családterápiás programban való részvételre kell őket ösztönözni.

A feministák ezzel szemben nem a mikroközösségek diszfunkcionális működését hibáztatják, hanem makroszinten, a társadalom egészségtelen és torz gyakorlatát teszik felelőssé. A patriarchális társadalmi struktúra a férfi szocializációjára van kitalálva és ennek a folyamatnak szerves részeként jelenik meg az erőszak. A gyermekekkel szemben elkövetett szexuális abúzus tehát sokkal inkább az általános erőszak része, amelyet a média és a pornográfia tovább erősít. A családterápiás programokkal szemben fenntartásaik vannak, mert szerintük nem zárják ki kellő biztonsággal az abúzus ismétlődésének veszélyét.

A Magyarországi helyzet

A magyar társadalom jelentős részétől nem idegen az olykor szigorú, poroszos nevelési, fegyelmezési eszközök alkalmazása. Lépten-nyomon hallott védekezés, hogy „engem is vert az apám, mégis becsületes ember lett belőlem”. Ez a mentalitás az egyik lehetséges oka annak a talán néha túlzott toleranciának,

**Az ismertté vált bűnelkövetők adatai 1992–1994
(BM Adatfeldolgozó Hivatal)**

	1992	1993	1994
A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények száma	3980	2921	2534
Az elkövető a sértettnek	2553	1640	1288
– szülője			
– nevelője	21	31	32
– intézeti nevelője	2	2	4
– gondozója	4	4	7
– nagyszülője	4	1	3
– egyéb hozzátartozója	26	13	19
A nemi erkölcs elleni bűncselekmények száma	832	888	917
Az elkövető a sértettnek	58	40	53
– szülője			
– nevelője	21	25	26
– intézeti nevelője	—	—	3
– gondozója	4	7	9
– nagyszülője	9	2	3
– egyéb hozzátartozója	24	19	26
Összesen	4812	3809	3451
(Az elkövető és a sértett kapcsolatára vonatkozó statisztikák közül csak a tanulmány témakörébe tartozó adatokat közöljük.)			

amelyet a környezetünkben észlelt, gyermekekkel szemben érvényesített brutalitással kapcsolatban tanúsítunk. Többféle magyarázatot is adhatunk arra, hogy a hatóságok miért szereznek nehezen tudomást az ilyen ügyekről. A családtagok félnék agresszív hozzátartozójuk reakcióitól, de a szűkebb környezet sem szívesen kockáztatja testi épségét és az amúgy is törekeny szomszédsági viszonyokat. Az ügyészi, bírói munkában az ún. házi fenyítési jogkör alkalmazásának megítélése inkább a napi gyakorlat, mintsem rögzített paragrafusok alapján történik.

Ezek után érthető, hogy ha olyan esetekben sem történik bejelentés, amikor pedig a verés következtében jól látható külsérelmi nyomok vannak a gyereken, a szexuális erőszak vagy zaklatás gyanúja miatt pedig senki sem keresi magának a tortúrával járó kellemetlenségeket.

Az esetek zöme gyermekintézményekben, különösen óvodákban és iskolákban, nem egyszer nevelőotthonokban derül ki. Előfordul, hogy a gyerekek elszólják magukat társaik előtt, akik azután odahaza beszámolnak saját szüleiknek a hallottakról, s ezek a szülők visszajeleznek az óvónőknek, pedagógusoknak. A másik gyakori eset, hogy maguk a nevelők figyelnek fel a gyermek megváltozott viselkedésére, zavart magatartására, s oknyomozásuk során kerülnek napvilágra a tények.

Nem egy esetben a GYIVI-be (Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet) más okok miatt bekerült gyerekek pszichológussal folytatott beszélgetései során, „mellékkörülményként” válik ismertté az abúzus ténye, komoly etikai, szakmai, jogi dilemma elé állítva a „felderítőt”. Az intézmény jogászának, amennyiben tudomást szerez az ügyről, hivatalból kötelessége megtenni a feljelentést. Ez azonban nem mindig történik meg, mert a gyerekekkel közvetlenül kapcsolatba kerülő szakembernél az információ „elakadhat”. A törvény tisztelete és a hivatástudatból fakadó, a gyermek érdekeinek maximálisan prioritást biztosító szakmai érvrendszer gyakran kerül konfliktusba egymással.

A látencia kérdés elemzése során rendőrségi oldalról is megfogalmazódik az egyet nem értés az ilyen típusú esetkezelést illetően. Amíg azonban nincsenek jobb eszközeink, korszerűbb ellátórendszerünk, az áldozatok érdekeit hatékonyabban védelmező intézkedéseink, tetszik nem tetszik, tudomásul kell vennünk, hogy a gyermek érdekeinek érvényesítése nem minden esetben a paragra-

rafusok betű szerinti betartása révén tud megvalósulni.

A jogi procedúra

A szexuális abúzus esetek felbukkanásakor a legfontosabb célkitűzésnek azt kell tekinteni, hogy a gyermeket megvédjük a további zaklatástól. Ez azonban, ha a család továbbra is egy fedél alatt marad, nem is oly könnyű feladat. Az erőszakoskodó apa eltávolítása csak megalapozott tények alapján lehetséges, a gyermek intézeti elhelyezése pedig — akár csak ideiglenes jelleggel — büntetéssel is felérhet.

A bejelentést követően két hét áll a nyomozók rendelkezésére, hogy adatokat gyűjtsenek. Ennek során kikérdezik a gyermeket — meghallgatási jegyzőkönyv készül —, a pedagógust, beszélnek az anyával. Az elkészített feljelentés-kiegészítés alapján dönt a csoport vezetője a nyomozás elrendeléséről. Ha ez megtörténik, nem elegendő a meghallgatási jegyzőkönyv, a gyerekeknek újra el kell mondania a történetet a tanújegyzőkönyv számára.

A magyar jog egyáltalán nem áldozatbarát. A szexuálisan bántalmazott gyerekeknek összességében legalább ötször — ennél lehet több, kevesebb ritkán — kell beszámolniuk a velük történekről különböző ismeretlen embereknek. Sokszor olyanoknak, akik minden jószándékuk ellenére nincsenek megfelelően felkészítve a hasonló beszélgetésekre. A rendőrségi kihallgatások során jelen kell lennie a törvényes képviselőnek is. Annak az anyának, akivel szemben talán erős indulatok dúlnak az áldozatban. Bár az ügyészségek is megpróbálják mellőzni a kiskorúak kihallgatását, néha nem kerülhető el még a bíróság előtti szembesítés sokkoló élménye sem.

Az őrizetbe vételre akkor kerülhet sor, ha adottak az előzetes letartóztatás feltételei, vagyis a cselekmény valószínűsíthetően megtörtént, az alapos gyanú fennáll. A gyakorlat azt mutatja, hogy ezekben az ügyekben átlagosan egy-két év is eltelik az ítélethozatalig.

A vádpontok között erőszakos közöszülés, szemérem elleni erőszak, természet elleni fajtalanság, megrontás szokott szerepelni. Ezeknek is a minősített esetei. Minősített esetnek számít, ha a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll. Az erőszakos közöszülés, a szemérem elleni erőszak és a természet elleni fajtalankodás minősített eseteiben 5—10 év a kiszabható ítélet, megrontásnál pedig: ha közöszülés történt 2—8

év, ha fajtalanság, akkor 1—5 év a büntetési tétel.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság egyik, ilyen ügyeket tárgyaló bírónője évi tíz ilyen esetet említett. A saját ügyei között kivétel nélkül lány volt az áldozat és apa vagy nevelőapa az elkövető. Hozzátette, hogy szinte minden általa vezetett perben a szexuális bűncselekmény tárgyalásával párhuzamosan a válóper is folyamatban volt. A résztvevők nagy többsége a deviáns magatartású, sokproblémás családok közül került ki.

Ez utóbbi ténytet több oldalról is érdemes szemügyre venni. Egyfelől úgy is értékelhető, hogy az anya részéről betelt a pohár, mert az élettársat nem sikerült jobb belátásra bírnia, külső segítséget pedig nem kapott lánya megvédéshez. Nem maradt más választása, mint hogy kellő bátorságot merítve megtegye a feljelentést.

Másfelől viszont egy igen komoly probléma vetődik fel, nevezetesen a hamis állítások kérdése. Vita tárgyát képezi, hogy ilyen esetekben mi az indítók és ki tehető felelőssé az alaptalan vádaskodásért. Előfordul az is, hogy a gyermek állításával ilyen vagy olyan ok miatt — át nem gondolt rossz tréfa, szándékos ártani akarás — az anyát is megtéveszti. A gyanakvó anya tendenciózus faggatózása szintén abba az irányba viheti a gyermeket, hogy azt mondja, amit a szülője hallani szeretne. Megérzi az elvárásokat és igyekszik azoknak megfelelni.

További lehetséges eset az, amikor a megromlott házastársi kapcsolatot felbontani kívánó válás során az egyik fél — rendszerint az anya —, hogy jobb pozíciót érjen el az osztzkodásban, illetve a gyermek(ek) elhelyezésében, megragalmazza volt párját. Súlyosbítja a helyzetet, ha a gyermeket is kitanítja arra, hogy valljon az apja ellen.

Köztesnek tűnik az eseteknek az a kategóriája, ahol ugyan ténylegesen megtörtént a szexuális abúzus, de soha nem derült volna rá fény, ha nem romlik meg a házaspár közötti viszony és nem kerül sor a válóperi tárgyalásra.

Az utóbbi csoportba tartozó példák a látencia probléma jelzésértékű eseteiként is felfoghatóak. A szakemberek nem véletlenül gyanítják, hogy a szexuális abúzus esetek valós előfordulási aránya nagyságrendekkel nagyobb a jelenleg ismertnél.

Tenczer Tamás

Illusztráció: Mérei F. – V. Binet Á.:
Gyermeklélektan, Bp. 1975.

Lelki elnyomással örzött uralom

Bármilyen hihetetlen, olykor-olykor Magyarországon is kiadnak feminista szellemiségű könyveket. Eckhard Mahl: *Ne bánts!* és Cheryl Benard-Edit Schlaffer: *Hagyjuk végre békén a férfiakat!* című munkáiban például ritkán tárgyalt kérdésekről, a nők szellemi elnyomásáról (is) olvashatunk. Mindkét mű a Hunga-Print Kiadó gondozásában jelent meg.

Ezekből idézünk.

Visszatekintés a férfiuralom mítoszára

Ez a mítosz mindig is a nemek alá-fölérendeléséről szólt és nem volt más, mint a férfiasság alaptételét átámasztó eszköz, ezzel kényszerítették szolidaritásra a felnövekvő fiúkat anyáikkal és lánytestvéreikkel szemben.

A mítosz keletkezésének és elterjedésének története, valamint annak nem tudatos logikai szerkezete pontosan ezéért válik el azoktól a funkcióktól, amelyeket valójában a társadalomban betölt.

Mindez a tartalmi mondanivalóján alapul, illetve azon, hogy az emberek egy adott időben és társadalomban éppen mit akarnak belemagyarázni. Az itt szóba jövő mítoszok legfontosabb közös mondanója az, hogy a férfiuralom egy korábbi női uralommal szemben keletkezett, így a mindenkor állapot, azaz férfiuralom gyakorlata jogszerűen igazolható. Avagy megfordítva, a férfiuralom mítosza azt állítja, hogy a női alárendelés egy hiba vagy valamilyen tabu megsértése révén következett be.

Igen figyelemre méltó ez esetben a nyugati-keresztény térség egyik legjelentősebb és legismertebb uralom-mítosza, a bűnbeesés mítosza. A kígyó (de általában a hüllőfélék mind) a különböző népek mítoszaiiban az örök fiatalság, a halhatatlanság és a termékenység megtestesítője. A kígyó örökké fiatal, mert régi bőrét ki tudja cserélni újra. Éva az, aki (noha Ádámól csinálták) birtokába szeretné venni az isteni tudást.

A paradicsomban két fa áll, amelynek a gyümölcse a hatalomban való örökös részesedést (az örök élet hatalmát) nyújtja és a másik fa, amelynek gyümölcset elfogyasztva megkezdődik a szexualitás, a „tudás”-t jelenti. Éva, aki vette a bátorságot, hogy az isteni uralomhoz nyúljon,

megszegte Isten parancsolatát. Ennek következtében aztán a férfi uralma jogszerűen igazolható. Így kell megbűnhődnie örökösen egy férfinak, aki ráhagyta a kezdeményezést feleségére.

Az agresszió tanulmányos elméletei

Ebben az elméleti felfogásban az agresszió „tanult” viselkedési mód, a magyarázatok is erre épülnek. Eszerint a látszólag spontán jelentkező agressziók nem tekinthetők egy ösztön megnyilvánulásának, hanem egy olyan magatartásmintának felelnek meg, amelyet valamikor egy meghatározott cél elérése érdekében tanultunk meg. Következésképp az agresszív viselkedés a nevelés és a szocializációs folyamat (negatív) produktuma.

Figyelemre méltó némelyik elméleti felfogás szerint a siker és az ismétlődő agresszív viselkedés közötti összefüggés. Mivel az elméleti kiindulópont egy célorientált, tanult magatartásminta, amely újból és újból megismétlődik főleg akkor, ha sikeresen szolgálja a kitűzött célok elérését. Minél gyakrabban nyer megerősítést a siker, annál jobban megerősödik az agresszív cselekvési séma, mintegy „sikerprogrammá” válik.

Bizonyára érthető, hogy éppen ezen az elméleti alapon kell igen határozottan bírálnunk az irodalom, a rádió és a tévé agresszív viselkedést „dicsőítő” jelenségeit, hiszen éppen itt „tanulhatók” meg az adott elmélet felfogásával egyezően, hogy egyes esetekben milyen is az agresszív magatartás és miként vezethet sikerhez. A tapasztalatokkal összhangban a későbbiekben mindez a valóságban utánozhatóvá válik.

Gyámoltalan terapeuta

Miért gyűlölik a férfiak a feleségüket és miért szeretik a nők épp ezeket a férfiakat? című könyvében Susan Forward saját tapasztalataira építve érdekes megfigyeléseket tesz. Az élete kifejezetten skizofrén módon alakult. Nemcsak a munkájában volt sikeres, hanem terapeuta-ként is volt dolga megerőszkolt vagy emocionálisan megszarolt nőkkel, olyanokkal, akiknek férje a házasságot öntudatos nők számára való egyfajta fegyház-

nak tekintette. Szerette a munkáját és nagyon jól is végezte, de volt az életében egy döntő jelentőségű ellentmondás:

„A külvilág számára öntudatosnak és sikeresnek tűntem — olyan nőnek, aki elérte célját. Az irodámban, a klinikán, ahol dolgoztam, egész álló napon át más embereknek segitettem abban, hogy nagyobb legyen az önbizalmuk és függetlenebbnek érezzék magukat. Am otthon egész más voltam. A férjem elbűvülő, vonzó és romantikus ember és én nagyon beleszerettem. Az esküvő után azonban felfedeztem, hogy rengeteg destruktív érzélem halmozódott fel benne és ahhoz is van hatalma, hogy kibillentsen az egyensúlyomból, így aztán kicsinek, gyámoltalannak és haszontalannak érzem magam... Mint terapeuta, mondhattam a klienseimnek, hogy [Az ön férjének magatartása nem túl szeretetteljes. Valójában erőszakosan bánik önnel.] Én magam azonban, amikor este hazamentem, már a pusztán igyekezettől is görcsöt kaptam, hogy csak ki ne hozzam újra a sodrából.

Elkezdtem tehát nagyon odafigyelni a hozzám járó asszonyokra, amikor a férjük magatartását jellemezték. Ezek a férfiak gyakran voltak elbűvölőek és kedvesek, de képesek voltak arra, hogy pillanatokon belül fenyegetővé, sértővé és közönségesse váljanak. Magatartásuk a nyílt fenyegetéstől és nem titkolt erőszaktól az agyafúrt merényletekig terjedt, amelyek inkább állandó becsmérlés és maró kritika formájában nyilvánultak meg. A stílus változott, ám a következmények mindig ugyanazok voltak. A férfi hatalomra tett szert a nő fölött azzal, hogy felőrölte és lealacsonyította. Munkám során aztán sok ilyen férfit is megismertem. Először úgy gondoltam, talán nagyon boldogtalanok, hogy talán ők is valamiféle belső kényszer hatására cselekszenek így. Am nemsokára meg kellett állapítanom, hogy e párok férfi fele ritkán szenved az együttélés körülményeitől. A nők voltak boldogtalanok, ők érezték rosszul magukat, ők voltak betegek. Az önbecsülésük szenvedett csorbát. A karrierjüket elhanyagolták vagy a munkájuk nem okozott már örömet nekik. Egykoron sikeres és ügyes asszonyok kétkedtek most a képességeikben, saját értékükben. Depressziósok lettek, félelmeik támadtak, bizonytalanná váltak és mindez annak a bánásmódnak volt a következménye, amelyet a házasságukban vagy a kapcsolatukban elszenvedtek.

Megvont szerelem

És pontosan hogyan festett ez a bánásmód? Néha a testi erőszak vagy az azzal való fenyegetőzés is fölmerült, ám más módszerekkel legalább olyan megsemmisítő hatást lehetett elérni. Az a nő, aki bizalommal, optimizmussal és sokszor illúzióval telve ment bele egy kapcsolatba, lealacsonyítással, esztelen dühvel, vádaskodásokkal és megvont szerelemmel találta szembe magát. Ha ezt évekig csinálta — közben újra és újra felbátorítva a kapcsolatot egyes szakaszaitól, amikor mintha jobb lett volna a helyzet vagy egy új elméletől ösztönözve, amelyet ki szeretett volna próbálni —, ezt az önmagá-

ról alkotott kép, az önbizalma, a lelki egyensúlya szenvedte meg. És a legintelligensebb, legolvasottabb, legaktívabb nő — mint maga Susan Forward — sem rendelkezik ilyen arányú immunitással:

„Házasságom kezdetén vidám, bizakodó ember voltam. Most, tizennégy évvel később, idegesen állok közel a sírshoz. Olyasmiket is megtettem, amit korábban elképzelhetetlennek tartottam magamról: folyton akadékoskodtam, kémkedtem utána vagy sértődött, megbántott hallgatásba burkolóztam ahelyett, hogy kibeszéltem volna az érzéseimet. Az otthoni légkör igen feszült volt. A gyermekeim is érezték, nekem pedig elpárolgott az önbizalmam.” Aztán be-

következik valami, ami Susan számára kulcsfontosságú élmény. Épp lezár egy, a gyerekek szexuális megerőszakolásáról szóló fontos kutatást és megtudja, hogy egy kiadó könyvként akarja közreadni az eredményeket. Nagy örömmel siet haza, hogy meséljen róla a férjének. Férjét azonban oly nyilvánvalóan rossz hangulatban találja, hogy még ezzel a jó hírrel sem meri provokálni, jobbnak látja, ha kitér az útjából. E pillanatban végérvényesen megbizonyosodik afelől, hogy „én ebben a házasságban nem tudtam volna tovább megmaradni anélkül, hogy magam egészen föl ne adjam”.

Válogatta: B. Sz.

Mr. Smith erőszakos támadás áldozata lesz

Mai magyar jogrendszerünk nem kezeli külön bűntényként az erőszakos nemi közönséget. A jogászok problémafelvetései között sincs napirenden a kérdés és a téma széleskörű publicitása is várat még magára.

A nyugati világban, bár külön törvények szólnak az erőszakos nemi közönség bűntettéről, az áldozatokkal gyakran olyan lekezelő és megalázó módon bántanak a bíróságok, hogy az nem lenne elfogadható, sőt felháborítóan minősülne más bűntények áldozataival szemben.

A következő rövid írásban, fonákjára fordítva a dolgokat, egy megtámadott férfit kérdezik ki a bíróságon. A kihallgatás stílusa félreérthetetlenül felidéz a nemi erőszak nőáldozatainak meghallgatása során tapasztaltakat. Az írás igen lényeglátóan és némi fanyar humorral mutat rá a szexuális bűntény áldozatait érő jogi és kulturális igazságtalanságra, ezért előszeretettel alkalmazzák az USA-ban „women's studie” (nőtudomány) kurzusokon, erőszak áldozatait segítő szervezetekben és rendőrök és szociális munkások továbbképzése során annak ellenére, hogy szerzője ismeretlen.

— Mr. Smith, magát a 16-ik utca és Locust utca sarkán megtámadták?

— Igen.

— Próbált ellenállni a támadónak?

— Nem.

— Miért nem?

— Mert fegyver volt nála.

— Tehát akkor maga tulajdonképpen inkább elfogadta a helyzetet és beleegyezett a támadó követeléseibe mintsem, hogy ellenálljon?

— Igen.

— Sikított legalább? Kiáltott segítségért?

— Nem. Nagyon féltem.

— Adott már oda pénzt csak úgy?

— Igen természetesen már ...

— És akkor saját jószántából cselekedett?

— Hová akar ezzel kilyukadni?

— Nos Mr. Smith, fogalmazzunk úgy,

hogy maga már korábban is adott oda önszántából pénzt, tehát valójában adakozó ember hírében áll. Hogyan lehetünk akkor bizonyosak abban, hogy maga nem csak kitalálta ezt az egészet, hogy erőszakkal vettek el magától pénzt?

— Kérem szépen, ha azt akartam volna, hogy...

— Na mindegy. Mikor is történt a dolog, Mr. Smith?

— Este 11 óra körül.

— Maga este 11-kor még az utcán volt? Mit kerestett ott?

— Csak sétálni akartam egy kicsit.

— Sétálni? Hisz tudja jól, milyen veszélyes dolog késő éjszaka az utcán mászkálni. Nem gondolt arra, hogy megtámadhatják?

— Nem igazán.

— Mi volt magán, Mr. Smith?

— Mi is ... hát öltöny. Igen, öltönyben voltam.

— Drága öltönyben?

— Hát ... igen.

— Más szóval tehát, Mr. Smith, maga késő éjszaka az utcán sétálgatott egy olyan öltönyben, amiről messziről virított, hogy maga kiváló célpont az erőszakos és könnyű pénzszerzésre. Úgy értem, hogyha magában, Mr. Smith, fel sem merültek ezek a dolgok, akár úgy is értelmezhetjük, maga akarta, hogy a dolog megtörténjen.

— Kérem, nem térhetnék rá inkább annak az embernek a priuszára, aki ezt tette velem?

— Sajnálom, Mr. Smith, de nem. Úgy vélem, ezek után az ő személyi jogainak megsértése nem lenne szerencsés dolog. Ugye, egyetértünk ebben?

A bevezetőt írta és fordította: Thun Éva

Na kislány, mesélje csak el nekünk mégegyszer, hogy volt ez a „nemi erőszak”?

Nővé nevelés

Avagy, hogyan csinál belőlünk nőt az iskola

A szociológusok azt mondják, hogy születésünk pillanatától kezdve, nemcsak a biológiai nemünk határozza meg, hogy hogyan fejlődünk, miké leszünk, hanem a társadalom szokásokon, hagyományokon alapuló elvárásainak tanulunk meg megfelelni. Ezeket az elvárásokat gyerekkorunkban a környezetünk közvetíti nekünk. Főképpen a család és az iskola mondja meg, mi helyes és mi nem, de hatással vannak még ránk a kortársaink, a média és fiatal felnőttkorban a munkahely is.

Az igazán érdekes kérdés az, hogy vajon mennyiben azonosak vagy mennyiben különbözőek a lányoknak és fiúknak közvetített elvárások és társadalmi értékrendek az iskolában, amely a társadalmi szocializáció egyik legbefolyásosabb része, ahol annyi időt töltenek el a gyerekek.

Társadalmi funkcióját tekintve, az iskola egy olyan speciális társadalmi intézmény, melyet a társadalom azzal a felelősséggel ruházott fel, hogy átadja gyermekeinknek kultúránkat, tanítsa őket a történelemre, tradíciókra, szokásokra és társadalmi értékeket közvetítsen.

Az iskola arra is megtanítja a gyerekeket, hogy kiket tekintsenek fontosnak, kire nézzenek fel, tanít a történelem, természettudomány, irodalom nagy alakjairól és társadalmi berendezkedés fejlődési irányát nagyban befolyásoló személyiségekről.

Az iskola irányítja a gyerekeket abban, hogy milyen esélyeik, lehetőségeik és felelősségeik lesznek a társadalomban, a többi szocializációs tényezővel együtt, befolyással van a személyiségfejlődésre és az egyénnel szembeni társadalmi elvárásokat közvetíti.

Az iskola példát mutatva tanít: Az oktatás szervezése, a női és férfi szereplői és különböző státuszuk áttételesen a „normális” élet modelljét közvetítik a gyerekeknek. Minden iskola berendezése és működése tükrözi a társadalom berendezkedését és működését.

Mai társadalmunkban az oktatás irányítói és szakértői nem tartják lényegesnek megvizsgálni oktatásügyünket abból a szempontból, hogy vajon mit adnak, milyen értékeket és mintákat közvetítenek mai iskoláink a leánytanulóknak.

Nem is tudok magyar irodalomra támaszkodni, hisz a kérdés elemzésének a létjogosultsága is megkérdőjeleződik itt-hon. Nincs olyan intézmény vagy egyetemi tanszék, mely ennek a kérdésnek és a női kérdések kutatásának lenne szentelve. A nőtudomány és a társadalmi-nem tudomány nem elfogadott diszciplínák Magyarországon.

De sejtésem szerint a helyzet nem térhet el sokban attól, amit az amerikai irodalomban olvashatunk ezekről a kérdésekről.

Az amerikai kutatások szerint, az iskolákban létezik egy „rejtett tanterv”, a nemek nevelését illetően, mely a következő négy lényeges területen lelhető fel: a szervezeti felépítésben, a tananyagban, a tanítás során folyó kommunikációban és a tanítás stílusában.

Ez a „rejtett tanterv” tükrözi és átörökíti a társadalomban élő nemi sztereotípiákat és meghatározó a tekintetben, hogy a nemi egyenlőtlenségek újratermelődnek. Ha részletesen megvizsgáljuk mi is történik az iskolában, különös tekintettel az előbb felsorolt elemekre, megérthetjük, miért marad el a lányok teljesítménye a fiúkéthoz, miért olyan amilyen önértékelésük, miért esik nehezükre az egyéni megnyilatkozás szinte bármelyik formája és miért veszítik el ambícióikat.

A szervezeti felépítés híven tükrözi a társadalomban létező hierarchiát és a tanári foglalkozás társadalmi megbecsülé-

sének szintjét. A társadalom felfogása szerint a nevelés és tanítás női munka. Ehhez rögtön társul az a tény, hogy kevésbé megfizetett munka. A gyerekeknek elég idejük van levonni azt a tanulást, hogy a nők társadalmi státusza alacsonyabb, alárendelt pozícióban vannak.

Minél feljebb megyünk az iskolák funkcióját illetően, annál több férfit találunk az iskolákban, sőt a felsőoktatás szintjén hirtelen megfordul az arány, lényegesen több a férfi. Tehát kész a minta: A férfi vezető, meghatározó „hatalom”. A nő alárendelt, utasításokat végrehajtó és irányításra szorult.

Az amerikai irodalom szerint igazán csak férfi példaképet találnak a tanulók az amerikai iskolában, teljesen hiányzik a hiteles női példakép. Magyar viszonyok között ez valószínűleg másképpen van. Eleve a példakép szó nem egyértelműen pozitívan értelmezhető még a rosszízú „úttörős” múltja miatt. Másrészt, egyelőre nehéz férfi példaképet is találni, nemhogy nőit.

A felmérések rámutattak, hogy a tankönyvekben hemzsegnek a sztereotípiák. A férfiak vannak mérceképpen ábrázolva.

Számukat tekintve sokkal több férfi kerül szóba. Az illusztrációk és képek 2/3-a férfiakat ábrázol. A nőket legtöbbször úgy ábrázolják, hogy gyámoltalanok és a férfiaktól függenek. A férfi szereplők láthatóbbak, aktívak és sokféle tevékeny-

Hétszínváros, Olvasókönyv 2. osztály • Apáczai Kiadó, Celldömök, 1994

Anyukáról mondtatok:

„Életemben először anyukámat ismerem meg. Aztán valami nagy árnyék jelent meg, hát ez volt az én apukám. Majd jött a közönség, az óvoda meg az iskola, aztán nagyobb lettem és megismerkedtem az egész világgal.”

„Anyu melongetett, mikor kicsi voltam. Én nagyon kedvesnek, aranyosnak és jószá-

vónak találok anyucit. A szemé éjjeli csillag A szíve mint a tőz.”

„Az anyukám ha hazajött, akkor mindig elkezd dolgozni. Sokat főz, mos, takarít. Nincs olyan nap, amikor nem dolgozik. Mindig fáradt.”

Csókold azt a kezét,
mely szelíden simogatja fejed.
Gondozd és ápolj, mint az ég.
Csókold, mert lehut, hogy forrón csókoldnál,
Ha már nem lesz édesanyád.
Mindent adhat a világ kétszer,
márványt, kincsset, palotát,
csak egyet nem adhat kétszer,
drága, jó édesanyát.

ség végzése közben vannak ábrázolva. A férfiak a társadalom számára fontosabb tevékenységeket végzik. A női szereplők láthatatlanok és passzívak.

Különösen a történelem tárgyalásakor szembeszökő mennyire férfi orientált a tananyag — háborúk, vezető férfiak bemutatása és tárgyalása a norma, de hogy hogyan éltek a közemberek és a nők a régi korokban, arról alig esik szó.

A tanárok általában nem egyenlő figyelmet fordítanak a lány és fiú tanulóra; a fiú tanulókra több időt szentelnek és többet magyaráznak nekik. A tanárok hamarabb megjegyzik a fiú tanulókat nevet, mint a lány tanulókat. Amikor a fiú tanulókkal beszélnek, szemükkel több kontaktust tartanak fenn, testtartásukkal is jobban jelzik, hogy odafigyelnek arra, amit a fiú mond. A fiú tanulóknak gondolkodtatóbb, bonyolultabb kérdéseket tesznek fel. Hosszabban és jelentőségesebben reagálnak a fiúk kérdéseire, megjegyzéseire. Gyakrabban szólítják fel a fiúkat.

Megtörténik, hogy a lány tanulókat megjegyzéseit, kérdéseit, mondanivalóját figyelmen kívül vagy válasz nélkül hagyják.

A pedagógia és pszichológia nagy figyelmet szentel a tanulás folyamatának elemzésére. Sokféle módszerrel kísérleteznek, hogyan tehetnék jobb hatásfokúvá a tanulást. Hogyan taníthatnák meg a tanulókat tanulni. Örvendetes,

hogy ez a téma új tantárgyként már előfordul egy-két magyar iskolában.

Abból a szempontból azonban nem igen vizsgálják a kérdést, miben különbözik a lányok és fiúk tanulási módja. Milyen tanulási környezet ideális a számukra. A kutatások mindenesetre azt mutatják, hogy természetesen különbözően tanulunk, köszönhetően különböző agyberendezésünknek és valószínűleg társadalmi szocializációnknak.

A nők többsége úgynevezett „globális” tanuló, ami a következőket jelenti:

- szubjektív
- érzelmi megközelítésű
- konkrét, nem vonatkoztat el a tárgytól
- jobb agyfélteke irányítású
- extrovertált — nyílt
- együttműködő
- impulzív

A férfiak többsége pedig „analitikus” tanuló, ami a következőket jelenti:

- objektív
- logikai megközelítésű
- elvonatkoztató, összefüggéseket kereső
- bal agyfélteke irányítású
- introvertált — befeléforduló
- versenyszellemű
- reflektáló

Ebből a felsorolásból máris látható, hogy kinek kedveznek jobban iskoláink,

kiknek a mintájára, kik számára szervezték őket.

A lány tanulóknak a következő természetüktől idegen dolgokat kell megszokniuk:

1. Legelsősorban is az iskola teljesítménycentrikus légkörét. A tanulás folyamatára magára sajnos alig fordítanak figyelmet.

2. Az iskola még ma is szigorú, „porosz” rendjét, kezdve a padok elrendezésétől, az óra eleji jelentésen át a csöngőig és a soraközölgig.

3. Azt a tényt, hogy a tanulással kapcsolatos tevékenységek és feladatok túlnyomó része egyéni feladat, nem ad túl sok lehetőséget kooperációra.

4. A beszéd, a kérdés és a hangos gondolkodás tilalmát.

5. Az előző ponthoz kapcsolódóan, az írásbeliség és tesztek túlnyomó használatát.

6. És nem utolsósorban azt a tényt, hogy iskoláinkban, a tanórákon a tanár még mindig sokkal többet beszél, mint a tanulók, még mindig az „előadás” a túlnyomó, az aktív, problémamegoldásra készítő, cselekedtető tanítási stílus helyett.

Mindez még hozzátevéődik azokhoz az oktatási-nevelési rendszerünkben meglévő problémákhoz, melyek a fiú tanulókat is sújtják. Ahhoz, hogy mindkét nembeli tanulóink ma még oktató iskolába járnak. A legtöbb iskolának nincsenek elképzelései és tervei a gyerekek iskolai neveléséről. Azaz, nem jó értelemben töltik be szocializáló szerepüket. Újra termelik a saját személyiségével, képességeivel és lehetőségeivel nem egészen tisztában levő célokat, terveket nehezen megfogalmazni tudó, kevés önbecsüléssel és kevés kezdeményező-készséggel bíró állampolgárokat.

Nem könnyű a változtatás, hisz nem történhet varázspálcával, egyik pillanatról a másikra. De mégis el kellene már kezdenünk valahol. Szükségünk lenne olyan emberekre, nőkre és férfiakra, akik tudatosan vállalják a népnevelést és néptájékoztatást, akik nem restek előadásokat tartani, kiadványokat és kérdőíveket szerkeszteni, rikkancskodni és reklámozni és felméréseket készíteni ez ügyben, hogy nagyobb figyelem terelődjön e témára.

A tanárképzésnek, ha lehet, még nagyobb feladata lenne, hogy a leendő tanárok frissebb, érzékenyebb és problémalátóbb gondolkodásmódot és cselekvési módokat sajátítsanak el és vigyék be iskoláinkba.

Thun Éva

Hétszínvarázs, Olvasókönyv 2. osztály • Apáczai Kiadó, Celldömölk, 1994

Apukáról mondtatok:

„Az apa örömet, boldogságot jelent. Az apa egy férfi, akinek gyereke van. Az apa attól fogja a apa, mikortól megszületik a gyereke. Az apa pénzt keres, gondoskodik a családjáról.”

„Az apa a családban sokat számít, mert ő erős és sok mindent ért. Ő tudja kieszerelni a villanykörtét. Sokat dolgozik.”

„Az apa jelenti az erőt, a védelmezőt, az igaz férfi. Én szeretem, és ő is szeret engem.”

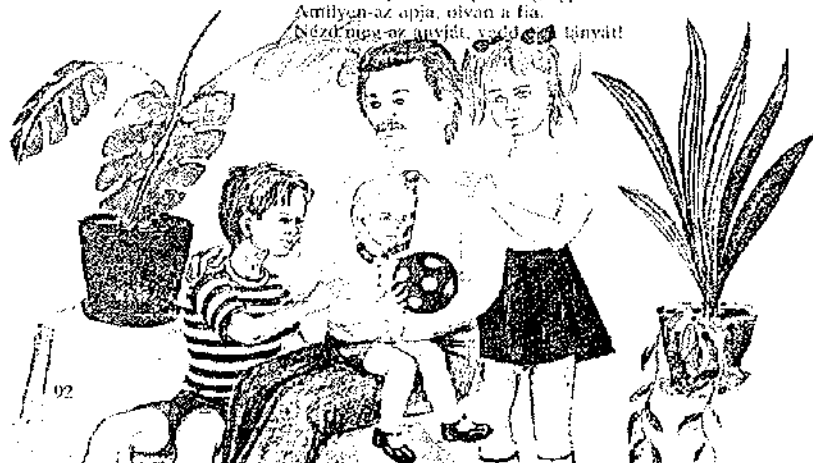
„Én csak annyit tudok mondani, hogy az apa nagyon sokat jelent.”

Sok hasonló kedves és őszinte sorokat olvashatunk még át:

Mi mondtuk... Anyuról és
Mi mondtuk... Apuról című könyvekből

Mindenhol jó, de legjobb otthon.

Minden anyának szép a maga gyereke.
Amilyen az apja, olyan a fia.
Nézd meg az anyját, majd a lányait!

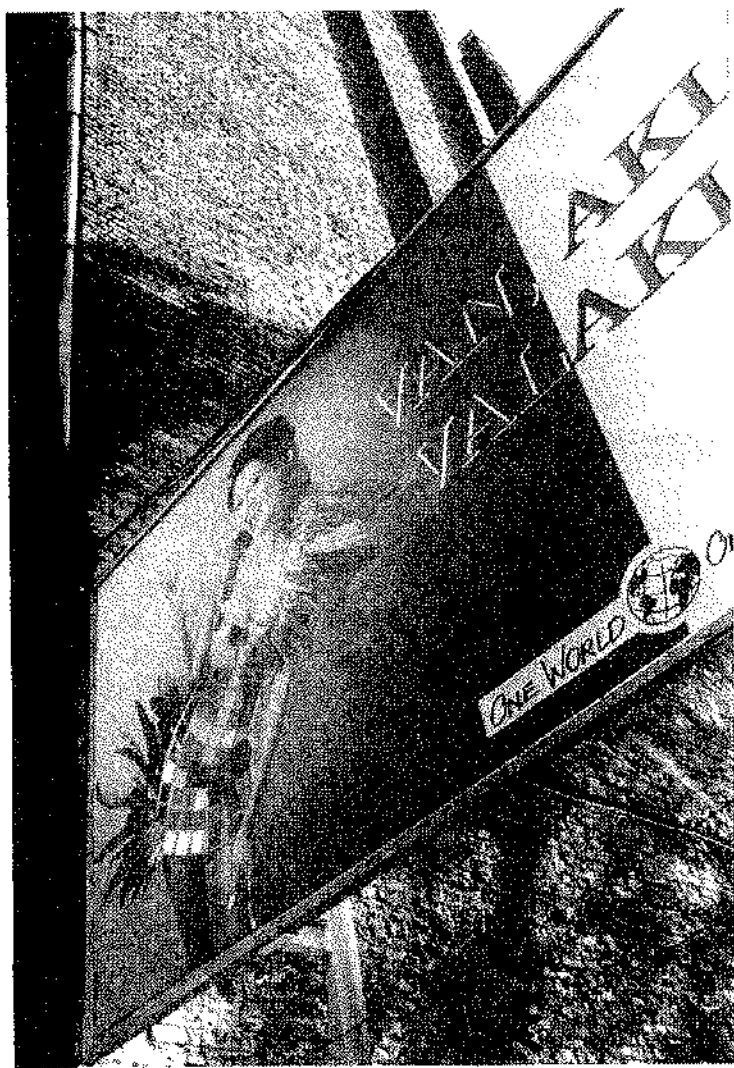
Úágyáálnok

Mi köze a sörnek a női fenéken lifegő madártollhoz? Látszólag semmi, ám az elmés reklámszakemberek fantáziája korlátlan. Pontosan tudják, mi kell a férfiaknak. Egy csinos nő, egy kis sör és — egy marék toll. Utóbbit ugyan nem teljesen értjük, de az óriásplátát tanúsága szerint e három tényező elengedhetetlen a tökéletes összhatáshoz. A ledér öltözékű hölgy kéjesen mosolyog, a sör habzik, a toll kandikál. Hoz-

zá pedig a szlogen: „van, aki valaki”. Fokozhatatlan!

Az ilyesfajta reklámfotók vidám fényel aranyozzák be a külvárosi tűzfalak borongós árnyait, életkedvet csepegtetnek a segélyeken tengődők lelkébe. Lássuk például, mit szól mindehhez az a kissé elhanyagolt külsejű guberáló, aki épp most halad el a vasállványra függesztett nő-sör-toll plakát alatt.

A fásultnak tűnő férfi megáll egy pillá-

RIPOORT · RIPOORT · RIPOORT · RIPOORT · RIPOORT · RIPOORT

natra, arcát a magasba fordítja, tekintete elidőzik a látványon és már mormolja is, inkább csak magának, félhangosan:

Mutogassa a p...ját!

Hüm. Az idézet nem kifejezetten szalonképes, viszont elgondolkodtató. Annál is inkább, mert bár felvételünkről „lefelejtettük” a valóságban két, ember nagyságú sörösüveg vírit a plakát jobb oldalán. Az alkotók tehát nem lehetnek túlságosan elégedettek, hisz a jóember tömör véleménye úgyszólván figyelmen kívül hagyta a reklám tulajdonképpeni tárgyát, a sört. Sebaj, az ilyen apró kudarcok csöppet sem hozzák zavarba az új és új ötleteken töprengő kreatív agyakat. Az átlagos ember amúgy sem a külvárosi guberálóhoz hasonlít, az átlagos ember megtéveszthető, becsapható, manipulálható. A reklámszenik rendületlen buzgalommal ontják elmeszüleményeiket, fáradhatatlan igyekezettel próbálják kitalálni rejtett vágyainkat. Főként persze a férfiak vágyait, hogy azért az évezredek nemi előjogok ne nagyon csorbuljanak. Szexuális ösztönöket mozgatnak meg, buja álmokat varázsolnak valósággá. Legalábbis ezt hazudják. Így válik a jégkrém fallikus képzetek játékvá, így kerülnek félig vagy egészen meztelen lányok fotói bármi mellé, ami csak eladható.

A tévéreklámok mosóporokba szerelmes háziasszonyokat mutatnak, olyan csodalényeket, akik számára a szárnyasbetéttel átmulatott menstruáció a boldogság netovábbja, ráérő óráikat pedig különféle szépségszalonokban töltik. A nő ilyenkor félve a tükörbe pislant, s elképesztő konoksággal igyekszik elhitetni önmagával, hogy csak akarat kérdése az egész, picinykét jobb időbeosztással kényelmesen bevásárol, kitakarít, munkahelyén sikereket ér el, elhozza a gyermeket az oviból, vacsorát főz, végül elblattyog a két sarokkal odébb levő szaunába, hogy havi fizetése kétszeresét elkölthetve készüljön a késő esti fogadásra.

A férfiek belefeledkeznek a reklámözönbe, s mind csalódottabb pillantásokat vetnek a konyhában sertepertelő feleségükre. Az udvaron ordibálnak, a gyerek összetör egy poharat, a szomszéd szőget ver a falba.

A kozmetikumok fiatalságot és szépséget, a fogyasztószerek tökéletes alakot ígérnek a meglett korú, munkában elhasznált asszonyoknak, hogy aztán mégis minden hiábavaló legyen és a borgőzös férfiek unott mozdulattal kapcsoljanak a pornócsatornára.

Szöveg: Gyűrű Anna
Fotó: Bozzi Vera

Megtámadtak!

Az erőszak csökkentése és megelőzése céljából jött létre a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE) egyesület. Az egyesület abból indul ki, hogy mindenkinek joga van a félelem nélküli élethez. Minden nőnek és gyermeknek joga van ahhoz, hogy védelmet és támogatást kapjon, hogy tiszteltben tartsák kívánságait, egyéni döntéseit. Ennek érdekében a NANE segélyvonalat működtet. A szolgáltatást önkéntes segítők nyújtják, akik meghallgatva a hozzánk fordulót segítenek a probléma reális megítélésében, amennyiben igényli, lelki, jogi és orvosi tanácsokkal látják el, illetve tovább irányítják megfelelően képzett szakemberekhez. Kiss Márta önkéntessel beszélgetünk tapasztalatairól.

Több mint egy éves tapasztalattal a hátad mögött mit mondanál általánosságban a hívásokról?

Többféle indítatásból, más-más súlyú problémákkal keresnek minket. A könnyebbik eset, amikor konkrét dologban hívnak. A hívó fél elmondja például, hogy a gyerekével egy telefonfülkében áll és szállásra van szüksége, mert nem mehet haza. A közelmúltban egy nagyközösgből telefonált így egy anya, akit azután egy önkéntestársam helyezett el a közeli kisváros szociális otthonában.

Az is nagyon konkrét, amikor jogászt kérnek, mert már biztosan tudják, hogy mit akarnak. A másik fajta hívás, amikor nem tudják, hogy mit akarnak. Kétségbe vannak esve. Annyira benne vannak egy számukra megoldhatatlan helyzetben, hogy nem is látják át. A legnagyobb probléma, hogy rettenetesen szegyéllik magukat. A családjukban nem nagyon tudnak erről beszélni, a baráti körnek sokszor sejtelve sincs arról, mi folyik a négy fal között. Nem tudják megosztani senkivel, amit a házastársuktól akár nap mint nap elszívhatnak. Amikor felhívunk bennünket, legtöbbször fogalmuk sincs arról, hogy mit csináljanak, csak el akarják valakinek mondani.

Megtörik a hallgatás...

Nagyon sokszor nem is akarnak mást, csak elmondani valakinek. A kezdet kezdetén volt egy hívásom. Az idősebbi elpanaszolta a napi sírlódásokat a

vejével, a lányával, amire nem is nagyon lehetett tanácsot adni, de nem is várta el. Mégis azt mondta a beszélgetés végén, hogy hosszú idő óta először fog jól aludni.

Az esetek legnagyobb része arról szól, hogy van egy megromlott kapcsolat. Ebben a megromlott kapcsolatban előbb-utóbb megjelenik az agresszió. Általában a férj durvul el — ennek sok esetben társadalmi háttere is lehet, munkanélküliség, önmagával kapcsolatos gondok — és a családján, elsősorban a feleségén vezeti le az agresszióját. Veri, szó szót követ, a dolog általában párosul itallal is és végül elviselhetetlen pokol lesz az életük. Az esetek rengetegféle variációját hallottuk már, sokszor a gyerekek is kapnak.

Mi az első reakciótok?

Amikor hívnak minket, soha nem mi mondjuk meg, hogy mit kell tenni, nem akarunk mások helyett dönteni. A kérdéseinkkel, az együtt gondolkodással, a megértéssel próbáljuk úgy terelgetni a beszélgetés fonalát, hogy saját maga jöjjön rá, számára mi lehetne a megoldás. Ha ő már tudja, hogy mégis merre szeretne elindulni, akkor többféle módon is tudunk segíteni. Ha azt mondja, hogy már nem bírja otthon, már utálja a férjét, mert minden este, mikor részegen hazajön, szexuálisan közeledik hozzá és ha nem engedi magát, akkor egyszerűen kést nyom a nyakához —, sőt volt olyan eset, hogy valaki felgyújtotta a lakást — és ki akar lépni ebből, akkor konkrét választ adunk, hova fordulhat.

Megerőszkolás, kés, ilyesmi bizonyára a társadalom peremén fordul elő...

Nem. Ugyanúgy megveri a három diplomás nőt is az értelmiségi vagy jó gazdasági helyzetben levő férje, és a nő teljesen kiszolgáltatott. A nő tanult szerepénél fogva annyira kiszolgáltatott tud lenni, annyira hagyja magát megalázní és csak panaszkodik és elkeseredik, de nem tud rajta változtatni, mert önmagán nem tud változtatni. Nem mer önérvényesítőbben viselkedni, ezt nem tanulta meg, sose gyakorolta, sose próbálta. Így is megveri a férje, gondolja, hát még akkor mi lenne, ha tovább feszítené a húrt.

Általában úgy néznek ki ezek a családi botrányok, hogy a férj veri a feleséget, van aki rendszeresen, van aki csak akkor, amikor berúg. Amikor kijózanodik, megbánja a viselkedését és ilyenkor megpróbál kedveskedni a feleségének. Az

asszony nem tudja eldönteni, mit is csináljon, mert gondolja, hogy majd megváltozik a férje, majd történik valami közöttük, valami csoda, de hát általában ez a csoda nem szokott eljönni.

Annyira megszokják ezt az állapotot, hogy képesek így élni szinte évtizedekig is. Van, akit a saját lánya beszél rá arra amikor felnő, hogy anyám, hagyd ott az apámat, hát nem látod, hogy bántik veled, nem látod milyen elviselhetetlen ember, hagyd ott. Hát te is ember vagy, te is megérdemled, hogy ember módjára élj. Sokszor előfordul, hogy a gyerekek telefonálnak nekünk a szüleik ügyében, hogy mit tudunk nekik segíteni, mit tanácsolunk.

Nagyon sok nő kiszolgáltatott — anyagilag. A férj mindent megteremt, mert elég jól keres, tulajdonképpen az ő pénzéből épül a ház — esetleg az asszony is hozott a házasságba egy kis segítséget, örökséget vagy a szülei ajándékát — de végül is a férj rendez be a lakást, a férj veszi a gyerekeknek a biciklit, motorkerékpárt, veszi a videót, ő ad pénzt a megélhetésre és akkor még erősebben dominál benne az, hogy abszolút tulajdonának tekinti a feleséget és szinte nem is nézi embernek.

Hallhatnánk erre példát?

Az egyik esetemben szereplő nő évekig szinte semmi kedvességet nem kapott, az volt a jó helyzet számára, ha éppen nem volt balhé. Már amikor terhes volt, akkor is össze-vissza rugdosta, a gyerek szinte az anyja hasában megérezhette ezt, mert nehezen kezelhető lett. Most mit csináljon ez az asszony, aki anyagilag teljesen ki van szolgáltatva. Vállalhatja azt, hogy valósággal ellopja a gyerekeket, eltűnik a falujából, bele a fővárosi forgatagba, beköltözik egy anyaotthonba, de akkor vége annak a viszonylagos anyagi biztonságnak, amelyben a gyerekek addig éltek. Ha néha elcsendesülnek a dolgok, arra gondol, hogy mégis csak jobb itt a gyerekeimnek. Itt mégiscsak megvan ami szükséges. Igen ám, de egyvalami nincs, a nyugodt, feszültségmentes élet, ami pedig sokszorosan fontosabb az anyagi ellátottságnál. A rossz családi légkör ártalmasabb, mintha a gyerek apa nélkül nőne fel.

Képes-e látni egy ilyen helyzetbe került nő a lépéseinek a végét?

Annyira bizonytalan, hogy nem tudja látni. Nem érez magában ahhoz erőt, hogy mondjuk megkeresse azt a minimum negyven-ötvenezer forintot —

tisztán —, amely a fővárosban a megélhetéshez szükséges.

Ezután jön még a válóper, a gyermekelhelyezési per, ahol az albérlet ténye rontja az anya esélyeit a bíróságon.

Abban az esetben, amelyről most beszélünk, tizenhét évi házasság után hagyta ott egy asszony a férjét, aki alkoholista volt, lumpen életet élt, de hát azért csak felhúzták azt a házat, nagyon szépet, négyszobásat. Egyszer, egyik napról a másikra a feleség a tűrőképessége végéhez ért, elköltözött otthonról, mert már nem bírta a folytonos brutalitást. Középsiskolás lányát magával vitte az albérletbe, fia — szintén középsiskolás — az apjánál maradt. A válóper során a bíróság az apának ítélte mindkét gyereket mondván, hogy albérletben nem lehet gyereket nevelni. Hiába hanyagolta el érzelmileg az apa a gyerekeket, mégis nála voltak „jobb helyen”. Ekkor a fiú kezdett csavarni. Egyre-másra börtönbe került, végül egy nagyon súlyos rablásba keveredett, amelyért sok évi börtönbüntetésre ítélték. Időközben a lány is elfordult az anyjától, kezdte őt hibáztatni a válásért.

Ez az asszony a következőket szúrta le a történetekből: ha egy házasság rossz, akkor a kezdet kezdetén kell befejezni, mielőtt rámennének a családtagok, a gyerekek. Ő a gyerekek miatt nem vált el kicsi korukban, hogy majd ha nagyobbak lesznek, könnyebb lesz, de amikor az ő tűrőképessége kimerült, egyszerűen nem bírta tovább, ott kellett, hogy hagyja ezt a kapcsolatot, s a vége ez lett: a gyerekei is tönkrementek, az ő kapcsolata is megromlott a gyerekekkel, miközben az apa azóta is iszik, nőzik, éli világát.

Ebben a súlyos történetben már csak a bekövetkezett katasztrófát lehetne konstatálni.

Ha a telefonálóink abban a stádiumban fordulnak hozzánk, amikor még nem látják mit tehetnének, egészen egyszerű dolgokra hívjuk fel a figyelmüket. Például arra, hogy vetessenek látteleletet. Sokan nincsenek tisztában azzal, hogy a látteleletet a rendőrség hivatalból is kikérheti egy írásbeli feljelentés alapján. Ekkor beidézik a férjet, bár kevesen kockáztatják meg ezt, mivel joggal tartanak a retorzióktól. Ugyanis, ahogy már említettem, a dolog úgy zajlik nap mint nap, hogy a férj hazamegy este részegen, jól elveri a családot, elveri az asszonyt, utána még meg is akarja kapni az ágyban, ápolatlanul, durván közeledik, s ha a feleség visolyog az ilyen együttléttől, következik a zsarolás. Elsősorban azzal, hogy a gyerekek elperelésével fenyege-

tőznek. Ettől a legtöbb anya kétségbeesik, mert a gyerekeit nem akarja elveszíteni. Így hajlandó továbbra is gondját viselni, ellátni, mosni, a gyerekekre odafigyelni, mert az apjuk sokszor még azt sem tudja, hányadikba járnak.

A láttelelet tehát fontos.

Igen, nem győzzük hangsúlyozni, milyen jogai vannak ezzel kapcsolatban a nőknek, mert sajnálatos módon ez nem eléggé köztudott. Próbáljuk megerősíteni hívóinkat abban, hogy jogos önvédelmük érdekében járnak el.

Éppen egy segélykérés kapcsán derült fény arra, hogy a látteleletet kérő nők milyen elbánásnak lehetnek kitéve a hivatalos szervek, sőt maga az egészségügyi személyzet részéről is.

Mi történt?

Egy nőt nagyon-nagyon súlyosan megvert a férje éjszaka. Elment a lakóhelyéhez legközelebb eső sebészetre. Ott meg sem nézték, hanem átirányították egy jóval távolabbi ügyeletes kórházba, holott neki már az is probléma volt, hogy odáig elvonszolja magát. Nem csak a sérülései miatt, hanem azért is, mert nem tudta volna mivel megmagyarázni férjének a távollétét. Amúgy is nagyon megalázó volt, ahogyan a rendelőben fogadták. Amikor azt látta, hogy megvetően végigmérik, csak annyit tudott kinyögni, hogy megvert a férjem. — Hát látjuk! — volt a közönyös válasz és továbbküldték. Az összevert nő elképzelte, hogy újabb járműre kell szállnia, állni az emberek pillantását és azt, hogy összesúgnak a háta mögött és nem volt lelkierője tovább menni, visszament a lakásba. Pedig törvény szabályozza, hogy a látteleletet el kell készíteni. Jó, ha a sértett ezt tudja. Arra is szoktunk figyelmeztetni, hogy lehetőség szerint mindent le kell írni a legnagyobb részletességgel: mit, mikor, hogyan, hol mondott vagy tett a bántalmazó. A legapróbb részletekig.

Úgy tűnik, a tipikus magyar családokban — apa, anya, egy-két gyerek — zajlanak ezek a jelenetek. A harmincasok, negyvenesek problémája ez?

Tapasztalataink szerint nem függ az életkortól sem, hogy történik-e egy házasságban erőszak, idős emberek között is létezik. Amikor már a gyerekeiket felnevelték, ott maradnak ketten és ugyanúgy veri a részeges férj a feleségét — mert általában az időskori brutalitások is alkoholizálással párosulnak.

Az egyik legdöbbenetesebb eset az volt, amikor hetven év körüli hívónkról kiderült, hogy a férje hosszú évek óta éhezetti őt. A férj kezel minden pénzt, a kamra zárva van. Kiporciózza számára a levest, meg az egyszerű ételeket, mindből csak annyit, hogy éppen ne haljon éhen. A férjnél van a kamrakulcs, tudta nélkül nem juthat ételhez a néni. Gyümölcs vagy egyéb finomság szóba sem jöhet. Sosem lakhat jól.

Nagyon megrázóak ezek a sorsok. Hogy lehet épségben maradni ennyi szörnyűség hallatán?

Ebben segítséget kapunk. Esetmegbeszéléseken, tréningeken elemezzük tapasztalatainkat, növeljük saját tűrőképességünket. Azonkívül a hívásoknak nem mindegyike ennyire „horror”. Nagyon sok olyan ember hív, akinek a legfájóbb gondja a magány. Ezt viselik olyan nehezen, hogy elkeseredettségükben úgy érzik, mindenki, akivel kapcsolatba kerülnek, a telefonszerelő, a szomszéd, a bolti eladó összeesküdött ellenük. Többnyire idősek, akik mellől kihaltak a családtagok vagy olyanok, akik ilyen-olyan okból nem alapítottak családot s így öreg napjaikra, miután a korábbi, főként munkahelyi kapcsolatok meglazultak vagy megszűntek, egyes-egyedül pergetik napjaikat. Számukra nagy segítség a rájuk figyelés, a kedves szó.

Melyik eset tett leginkább próbára?

Egy „soron kívüli” hívás, amikor egy délelőtt messziről jövő, vékony, erőtlén hangon valaki csak annyit mondott: megtámadtak. Biztattam, hogy beszéljen. Hosszú szüneteket tartott, míg lassan, szaggatottan elmondta, mi történt. Ez a csinos fiatal lány, aki még felsőfokú tanulmányait folytatja, reggelenként megszokott útvonalán kocog Budán, majd egy padnál elvégez néhány befejező gimnasztikai gyakorlatot. Az egyik délelőttön nem futni indult. Rövid szoknyát viselt, de mivel mégis belefért az idejébe, lefutotta a távot és elvégzett néhány gyakorlatot. Néhány nap múlva, amint ismét a padnál tornázott, egyszerűen valaki beleszórt. Felnézve őt munkásruhás férfit látott maga körül. Azonnal felmérte, hogy semmi esélye a menekülésre. Minden irányban elzárták az utat. Közben ilyeneket mondogattak: szabad a férfiakat ingerelni? Szabad a bugyiját mutogatni nekik? Kiderült, hogy hosszú ideje figyelték őt, akkor is látták, amikor egyszer szoknyában volt. Tudták, hogy ott fejezi be a padnál, s

ott lepték meg a támadás napján. Átszúrták a shortját egy hegyes vasrúddal.

Na, anyukám, most azt csinálsz, amit mi mondunk! — vezényeltek neki. Kényszerítették, hogy emelgesse a lábát, hajlongjon, tornázzon, aztán tapogatni kezdték, végül letépték a shortját. Fenyegetőztek, hogy ha nem engedelmessékedik, leszúrnák. Egy lélek sem járt arra, semmi kilátás nem volt segítségére. Tornázott a szerencsétlen. Gondolta, ennyivel megússza. Hát nem úszta meg. Letépték róla a trikóját is, még inkább fogdosták, tapogatták a mellét, gusztustalan, mocskos szövegek kíséretében. Egyfolytában hibáztatták a lányt, amiért kihívó, amiért felizgatta őket. Hajtogatták, hogy csakis a lány az oka ennek az egésznek, viselkedésével idézte elő. Leültették a padra és kényszerítették, hogy mind az ötüket orálistan elégitse ki, végül mindannyian végigmentek rajta. Aztán elvették a shortját, a pólóját, minden ruhadarabját, otthagyták anyaszült meztelenül. A lány azt sem tudja, hogyan tudott hazaosonni a kertek alatt, de valahogy hazajutott. Szerencsére emlékezett rá, hogy van valahol ilyen segélyvonal és telefonált. Nehezen kezdett beszélni, de aztán lassan elmondott mindent, néha pontosítva egy-egy részletet. Érezhető volt, hogy valamelyest megkönnyebbült,

ahogy fokozatosan el merete mesélni az átélt szörnyűséget. Amikor befejezte, óvatosan és tapintatosan szóba hoztam azt, hogy ezeknek a gazembereknek a megbüntetése csak úgy lehetséges, ha a lány feljelentést tesz. Igen, ő is gondolt rá, mondta, de erőt kell gyűjtenie ehhez. Ismét visszatért a támadók vádjaihoz, akik kihívónak nevezték. Már-már azon töprengett, hátha mégis hibás ő maga is. Nagyon türelmesen és hosszan beszéltem neki arról, hogy egy férfinak akkor sincs joga erőszakoskodni egy nővel, ha az történetesen feltűnően csinos. A világ számos országában már benne van a fejekben, hogy a nő által kimondott NEM-et minden körülmények között komolyan kell venni és tiszteletben kell tartani. A nemi erőszak nálunk is bűncselekmény, amit a törvény büntet. Beszéltem az ESZTER alapítványról, ahol erőszakos szexuális támadást elszenvedettek kapnak segítséget, pszichiátriai utókezelést. A lány úgy határozott, hogy megteszi a feljelentést.

Ezután még egy alkalommal hívott, amikor elmondta a további fejleményeket. A kerületi kapitányságon tapintatosan bántak vele. A tisztiorvos természetesen megvizsgálta, mintát vettek, megtette a feljelentést.

A szabályok szerint közre kellett mű-

ködni a helyszínelésnél, ám ez nagyon-nagyon szörnyű volt. Felidézni a dolgokat többször is, a legborzasztóbb ez volt. A hitelesítés miatt elvégezni a tornagyakorlatokat, elismételni, miket mondtak a támadói...

Itt már nem működött olyan jól a tapintat. Százötven méternyire megtalálták a shortját beletaposva a fűbe, azon a helyen, ahonnan vélhetőleg a leskelődés folyt. Meg kellett állapítani, hogy abból a távolságból mennyire lehetett látni a lányt és ez bizony nem ment „cikizés” nélkül. A helyszínelő csoport tagjai rádiótelefonon kérdezték egymást, na látni már a bugyiját? Ez az egész tortúra csaknem olyan megterhelő volt, mint a támadás maga. Ekkor beszélünk utoljára. Többször nem keresett.

Előfordulnak rendszeresen visszatérő hívások?

Nem ez a jellemző. Úgy gondolom, a telefonálók azzal, hogy felhívják miniket, átlendülnek a holtpontra. Ha megkapják a támogatást és az információkat a további lépésekhez, akkor — jó esetben — cselekvéshez foghatnak. Később pedig valószínűleg igyekeznek elfordulni ezektől az emlékeiktől.

Elekes Irén Borbála

Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága

Budapest, Váci u. 71.
1139

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Alulírott dr. Mohay György (1046 Bp., Székes u. 5.) és Béres Zsuzsa (NANE Egyesület, 1093 Bp., Várház krt. 7., bejegyezve: Fővárosi Bíróság, 5682/1994) a következő

INDÍTVÁNYT

terjesztjük a T. Bíróság elé:

Kérjük a részletes indoklás alapján az alábbi jogszabályi rendelkezés alkotmányellenességének megállapítását és az ennek megfelelő intézkedések megtételét.

Alkotmányellenesnek tartjuk az 1978. évi IV. tv. (a Büntető Törvénykönyvről) 197.§-ának (1) bekezdését, amely kimondja: „Aki nőt házassági életközösségen kívül erőszakkal avagy

az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöskülésre kényszerít vagy a nő védekezésére, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöskülésre használja fel, büntetést követ el.”

A Magyar Köztársaság Alkotmányának 7.§-a szerint:

„A Magyar Köztársaság jogrendszer elfogadja a nemzetközi jog általános elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.”

Az 1993. évi XXXI. tv. kihirdetésével Magyarország magára nézve kötelezőnek ismerte el az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezményt. Ez a nemzetközi konvenció az alábbiakat tartalmazza:

„3. cikk — Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

Ugyanezen Egyezmény 8. cikke pedig kimondja, hogy

„Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.”

Az Egyezmény e kitételét az Alkotmány is deklarálja az 54.§(2)

bekezdésében, még hozzá szó szerint.

A Büntető Törvénykönyv ominózus rendelkezése pedig áldását adja a házassági életközösségen belüli nemi erőszakhoz, ami egyértelműen embertelen és megalázó bánásmódnak minősíthető, illetve a magánéletbe történő súlyos és megengedhetetlen beavatkozásként fogható csak fel. A család intézményének védelme, illetve a bizonyítási nehézségek — ezek a legfőbb ellenérvék — a legkisebb mértékben sem teszik indokolttá a fent deklarált emberi alapjogok diszkriminálását.

Egy nőnek házassági életközösségen belül is szíve joga eldönteni, hogy létesít-e és kivel nemi kapcsolatot. Szexuális szolgáltatási kötelezettség nem fakad a házassági életközösség fennállásának tényéből. Ilyen erővel a testi sértést vagy egyéb bűncselekményeket is lehetővé tehetne a jogalkotó házassági életközösségen belül.

II.
Az Alkotmány 8.§-ának (1) bekezdése kimondja:

„A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.”

Ezzel összhangban az Alkotmánybíróságról szóló törvény 44. és 46.§-a úgy rendelkezik, hogy a magyar jog és bármilyen nemzetközi szerződés rendelkezéseinek összeütöközése esetén az ellentét feloldásának kezdeményezője az Alkotmánybíróság.

Az idézett 8.§, illetve a vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalásokkal ellentétesen még a Büntető Törvénykönyv sem rendelkezhet vagy értelmezhet alapjogi dilemmákat. Erre legfeljebb az Alkotmánybíróságnak van lehetősége és hatásköre.

III.

Az Alkotmány 54.§-a a következőket mondja:

(1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.

Az Alkotmány nem úgy fogalmaz, hogy bizonyos esetekben, hanem mindig, mindenkivel szemben és mindenkor érvényesülni kell ennek az alapjognak. Az emberi méltóság fogalmába pedig vitathatatlanul beletartozik a szexuális élet önkéntességének és szuverenitásának ténye.

IV.

Hivatkozunk még végül az Alkotmány 70/A §(1) bekezdésére, amely kimondja:

„A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”

Az „egyéb helyzet” megfogalmazás értelemszerűen minden helyzetre vonatkozik, így a házassági életközösségre is! A Büntető Törvénykönyv mégis konstruál egy ilyen tényállást, holott erre sem lehetősége, sem joga nem szabadna hogy legyen.

Fentiek alapján kérjük a Tisztelt Alkotmánybíróságtól az 1978. évi IV. tv. 197.§(1) bekezdésének alkotmányellenességét megállapítani szíveskedjék, illetve kérjük a szóban forgó diszkriminatív rendelkezés hatályon kívül helyezését.

Szíves fáradozásukat előre is köszönjük.

Tisztelettel:

Béres Zsuzsa
indítványozó
dr. Mohay György
indítványozó

Budapest, 1994. november 29.

Féltem mindenhol

Az apám és anyám kapcsolata nem volt jó. Az apám alkoholt fogyasztott, az anyámat bántotta. Józanul soha. Általában akkor törtek felszínre a bántalmi és a sérelmei apámnak, amikor ivott. És én mindig féltem, mindig rettegtem, mikor jön haza ittasan. Bebújtam az ágy alá, egy rettegés volt, holott soha nem bántott minket gyerekeket, csak az anyámat. Nem verte agyon, pofonokat adott. Anyagiak végett. Nagyon féltem. Általában veszekedtek és aztán jött, hogy megpofozta az anyámat és egy idő után már nagyon féltem, féltem a veszekedéstől, mindentől féltem. Egy alkalommal kukoricatörés volt, soha nem felejttem el, a padlásról mentem le és az anyámnak akkor ment neki az apám és kirohantam mezítláb, hideg volt, sár volt, hűvös szél fúj, nagyon hideg volt és mezítláb szaladtam át a nagyanyámhoz és nagyon megijedtem, mikor mondta hogy visszavisz, hogy ki fogok kapni amiért elszaladtam otthonról. A szomszédban lakott egy család, a férj az udvaron állandóan verte a feleségét, villát beleszúrt, késsel leszúrta és már rettegtem, féltem.

14 évesen Pestre felkerültem, hirdett egy gyár, textilgyár, ahova én jelentkeztem és felvettek. Albérletbe kerültem, nagyon örültem, a vágyam az volt, hogy fonónő leszek. Az anyám nem akart elengedni vidékről, nem tudom miért. Nagyon sokat segítettem neki. Már 12 éves koromban jártam a közeztbe, vásároltam. Nem tudom miért, az anyám valahogy nem szeretett engem. Állandóan ütött, bármelyik testvérem csinált valamit vagy ideges volt, én voltam a legközelebb, mindjárt engem vert meg. Mikor apám otthon volt, akkor nem tudom mért, nem történtek ilyen dolgok. Aztán meghalt az apám, kiborultam, elég sokáig nem mondtam el a félelmeimet. Beutalt az üzemorvos a központi kórházba, hát nekem a központi kórház annyit jelentett, hogy életben soha nem voltam kórházban látogatásban sem, el nem tudtam képzelni, milyen egy kórház. Hát aztán rájöttem, a Hárshegyen voltam. Nagyon bántott, mondom úristen, én bolond vagyok, a Hárshegyen bolondok vannak, nagyon megviselt, és amikor felfedeztem, hogy minden ablakon rács van, i-

szonyú érzés volt. Mindig féltem a bezártságtól, gyerekkoromban számtalanszor előfordult, hogy bezártak a pincébe és nem bírtam elviselni. Féltem mindenhol, a járműveken, ha hazaértem, ott-hon féltem. De helyrehoztak...

Úgyhogy hamar kikerültem a kórházból, de nem voltam igazán őszinte a főorvosasszonyhoz, mert a kintlétem alatt nem éreztem magam jól. Szorongásaim voltak, de nem mondtam el neki. Féltem, hogy megint visszakerülök oda. Megkaptam a végén a záróokmányt, azt mondtam, hogy jól vagyok. Aztán az idegorvosomnál jelentkeztem és neki volt egy olyan... nem is tudom hogyan nevezzem, ha esetleg nekem lenne egy kapcsolatom, mert szép lány vagyok, és nem is érti igazán, hogy nekem nincs kapcsolatom. Valahogy KISZ-tag voltam, nem igazán érdekeltek a fiúk, vagyis hogy érdekeltek volna, de minden kapcsolatom abba torkollott, hogy mindegyik fiú minimális találkozás után már azt kérdezte, mikor fekszünk már le. Inkább eljártam a barátnőmmel a parkba, ott voltak ismerőseink. Éltem a KISZ-nek, KISZ-titkár lettem, kitüntetést is kaptam, kiváló dolgozó lettem, brigádtag voltam, ott is a mi brigádunk volt az első. Nagyon jól megvoltam a munkámmal. Nagyon jól megvoltam magamnak és valahogy nem bíztam a férfiakban. Csak azt láttam, hogy egyet néznek ki egy nőből: szépen lefektetik aztán ott-hagyják. Aztán volt egy kapcsolatom, nem is igazán volt az kapcsolat, inkább egy ilyen szerelem volt. Egy munkahelyen dolgoztunk és nagyon tetszett a srác, én is tetszettem neki. Időnként eltűnt a munkahelyről, nem kevés időre, fél évre, úgy tudtam, kilépett. Egy idő után újra megjelent, visszajött dolgozni.

Aztán már húszéves elmúltam, hát az anyám mindig mondta: vénlány maradsz, soha nem tudsz férjhez menni és megfogtam ezt a srácot. Pechemre. Amikor az esküvőnk volt, levittem őt mi-hozzánk, második alkalommal, leitta magát és a családommal, az anyámmal, velem, hát visszataszítóan viselkedett. De már akkor háromhónapos terhes voltam. Akkor mondta az anyám a szemembe: ennek a kapcsolatnak vessél véget, ennek semmi értelme. Olyan csalódás volt bennem, hogy istenem, hát idáig szégyellte, hogy 21 éves leszek és még nem mentem férjhez, és most, mikor már három hónapos terhes vagyok, most mondja, hogy fejezzem be a kapcsolatot, hogy semmi értelme. Holott az elején elmondtam neki, hogy ez az ember iszik, és akkor azt mondta, tudod,

hogy az apád is megváltozott. Iszonyú csalódás volt. De nem akartam elvetetni a gyereket és ezt mondtam is az anyámnak. Hogy én szégyent hozok a fejére, lányfejjel gyereket szülök, egész életemben szégyen voltam, és megbékéltem a helyzettel, hozzámentem feleségül. Pedig legszívesebben már az esküvői teremben azt mondtam volna, hogy nem, nem megyek hozzá feleségül. Éreztem iránta valamit, de az már nem az volt, mint az elején, már inkább nem mentem volna hozzá feleségül, vállaltam volna a gyereket úgy, lányfejjel. Dehát az anyám szerint „szégyent hozok a fejére”, ki mondtam hát az igent, sajnos.

Az anyósomnál laktunk, az anyósom rendelkezett mindennel, az anyósom szava volt a döntő, az anyósommal verekedett. Mindig elment vasárnap otthonról, én nem értettem mért nem mehetek én vele, mért kell nekem otthonmaradni az anyósommal, nem utáltam én őt, de a férjemmel akartam lenni. Aztán egy idő után nagy mértékben elkezdett alkoholizálni, nem lehetett elviselni, az egész udvar nem tudta őt elviselni. Aztán jöttek szép folyamatosan a dolgok, elmondták, nem első dolga ez neki. A házmaster után vágta a kést, beleállt az ajtóba. A házmaster lányáról letépte a dzsekit, ittas állapotban gyorsajtás stb. És akkor eljutottunk oda, azt mondta az anyósom, el kell viténi alkoholelvonóba megint, mert ez így nem megy tovább. Nagyon meglepődtem. Bementem a férjem orvosához az anyósommal, akkor derült ki, vasárnaponként alkoholgonдозóba járt, alkoholista volt. Terhes voltam, az orvos megkérdezte tőlem: asszonyom, mért ment hozzá ehhez az emberhez? Nem tudtam erről a dologról. Azt tudtam róla, hogy alkoholt fogyaszt, de hogy alkoholista, hogy már börtönben is volt, nem tudtam. Már szégyelltem mindenhol, titkoltam az esküvőmet. Próbáltam elfogadni a helyzetet, úgy voltam vele, hogy gyereket várok és az anyám nem lesz amellett, hogy én gyerekekkel lemenjek vidékre, de már én sem akartam, ezek után. Ahogy apám meghalt, olyan idegen lett ott nekem minden, a testvéreim, az anyám viselkedése. Szerettem az apámat.

Aztán héthónapos terhes lehettem, anyósom nem volt otthon, a férjem ittas állapotban nekicsapott a szekrénynek, az ajtó élének. Elmenekültem otthonról a nővéremhez, de nagyon fájt a hasam, nem jól voltam és bevittek a kórházba. Kaptam az infúziót, a férjem bejött és ha az öcsém nem lett volna ott, kitépte volna az infúziót a karomból. Aztán be-

ment az alkoholelvonóba, kijött és nem ivott. Aztán megint ivott.

Megszültem reggel fél négykor ment el a magzatvíz, hát azt sem tudtam, mi az, engem senki fel nem világosított, tanácstalan voltam. Felöltöztem, bementem a munkahelyemre és ott jöttek a fájások. Szóltam a főnökömnek, hogy nem jól érzem magam, hazamegyek. Meg voltam lepődve, hogy a munkatársaim tudják, hogy mi ez, én még mindig nem tudtam. Áttelefonáltak az anyósomnak, aki a szomszéd gyárban dolgozott, aki azt mondta, felfáztál, csak éppen azt nem mondta, szülni fogsz. Hazamentünk, de délután már nem bírtam tovább. Mondtam a férjemnek, hívjon egy taxit, bemegyek a kórházba. Anyósom mondta, mért nem várom meg a terhesrendelést, majd bemegyek oda. Aztán kihívta a férjem a mentőt, az orvosnő mindjárt kérdezte, hány perces fájásaim vannak, mondtam nem tudom, de nagyon fáj és már szinte mindig fáj. Az orvos már meg sem vizsgált, rá nem sokra megszülettem. A férjem meg sem várt, elment haza. Este visszajött, de nem tudtam neki örülni. Anyósomnak sem tudtam megbocsátani, hogy egész nap otthon szenvedtem, ő meg nem segített.

Hazamentem a gyerekekkel, rosszul lettem, epekövem volt. Egyik este begöröcsöltem, anyósom aludt, a férjem aludt, be kellett tennem a gyereket a babakocsiba és úgy mentem az orvoshoz, ők nyugodtan aludtak. Úgy éreztem, nem tartozom én oda közéjük, én csak a gyerekekhez tartozom. Átköltöztem az unokanővéremekhez. Aztán teher lettem ott a gyerekekkel, az anyósom, látva, hogy

oda én nem megyek vissza, lefizette az albérletet, csak hogy a fiával maradjak. A férjem ott ugyanazt csinálta. Napirenden volt, hogy ütött. Félttem, mikor öt perccel később jött, félttem mikor fizetést kapott. Tizennyolc kilót fogytam a szülés után, de az okot megállapítani nem tudták. Gondolkoztam rajta, hogy változtatni kéne a dolgokon, én ezt nem bírom, ezt az örökös félelmet. Lefogytam 39 kilóra, bekerültem a klinikára, de nem tudtak semmit megállapítani. A férjemből nem bíztam meg, mikor bementem a kórházba, írtam az anyámnak, hogy jöjjön el a gyerekéért. Ő el is jött és levitte magához. Imádtam a fiamat, senki nem érdekelt, csak a gyerek. Ahogy kijöttem a kórházból, egyből mentem a fiamért. Akkor már két hónapja állandó megfázással kezelték a fiamat és decemberben nagyon beteg lett egyik percről a másikra. Az orvos azt mondta, fáradt a gyerek, nem aludta ki magát. Akkor volt a nagy influenza-járvány, mondtam az orvosnak, utalja be kórházba. Az orvos üvöltött velem, nem csak akkor kell szeretni a gyereket, ha egészséges, akkor is, ha beteg, akkor ápolni kell. Olyan megalázónak éreztem, hogy így beszél velem. Azt mondta, másnap vigyem vissza a gyereket. Én este fél 9-kor hívtam az ügyeletet, de reggel 1/2 4-kor még nem volt ott. A közelben egy telefon nem működött, reggel 4-kor a forgalomirányítótól telefonáltam a kórházba, de a gyerek olyan borzalmas állapotban volt már, akadozott a szeme, meg nem mozdult. A férjem végigaludta az éjszakát. A doktornő ránézett a gyerekre, bementünk a kórházba.

Illusztráció: Búki A. — Vallai Zs.: Üzenetek a Sárga Házból, Debrecen 1988.

*OLELIUM TREMENS (ALCOHOL ÖRÜLET) A FELESÉGÉN K A NYAKÁT
ELVÁGNI, MERT AZT HÍRTE, HOGY KAKAS.*

Mikor kiszálltunk a kocsiból, kikapták a gyereket a kezemből és rohantak be vele a kórházba. Kiderült, az intenzív osztályra rohantak vele, a gyereknel beállt a klinikai halál. Vártam ott, a doktornő kérdezte, fel vagyok-e mindenre készülve. Mondom neki, a gyereket kezelés alatt állt, nem volt olyan beteg, mire készüljek fel? De hogy én mindenre készüljek fel. Nem tudtam felfogni.

Másnap a férjemnek mondtam jöjjön a kórházba a gyerekekhez, ő meg mondta, hogy dolga van. Aztán mégis bejött, ott mondta az orvos, a gyerekek agyhártyagyulladásra van, a vírus lebénította a légzését. Nem sok esély van, hogy túléli. Átszállították egy másik kórházba, de ott is mindig azt mondták, ugye fel vagyok mindenre készülve. Másnap reggel mondtam a férjemnek, gyere meggyünk a gyerekekhez, de ő nem jött. Bementem a kórházba, ahol odajött egy doktornő és adott egy tablettát, hogy vegyem be. Kérdeztem, miért kell ezt nekem bevenni, én a gyerekekhez jöttem. De hogy akkoris be kell vennem ezt a gyógyszert. Félóra múlva jött a doktornő és mondta, hogy meghalt a fiam. Nem bírtam megszólalni.

Hazamentem, jött a postás, levelet hozott a férjem nevére. A behívója volt. Nem érdekelt már semmi. Mikor a férjem hazajött, nem kérdezte meg, mi van a gyerekekkel. Elolvasta a behívót és kétségbe volt esve. Mondom neki, a fiad meghalt. Olyan volt, mintha csak egy eljett szót mondtam volna. Azzal volt elfoglalva, hogy neki be kell vonulni katonának. Akkor elmentem, vettem magamnak fekete ruhát. Ő utánam jött, én mondtam neki, hogy nem megyek haza. Fel volt háborodva. Elmentem a nővéremhez, a férjem oda is követett és követelőzött, hogy menjek haza. Nem érdekelt. Nem mentem haza.

Jött a temetés, jöttek a rokonaim és azt mondták, jobb is ez így. Mert ha életben marad, akkor sem kaptam volna vissza. De én inkább mentem volna hozzá minden nap, csak maradt volna meg.

Elmentünk a nővéremhez, volt mellettünk egy üres lakás, mondta a nővérem, menjek oda lakni, hogy ne legyek egyedül, beszélj a tulajdonosnővel. A férjem bevonult, de remélte, hogy létszámfeletti lesz és nem viszik be. Vettem egy üveg pezsgőt és mondtam a nővéremnek, ezzel várunk és ha nem jön haza, azt megünnepeljük. Hogy megszabadulok tőle. Akkor kezdett az kialakulni bennem, hogy válok. De sajnos nem jött össze az ünneplés. Egyszer csak belépett a férjem. Elment az é-

lettől is a kedvem. Ő meg kérdezte, mi van, nem is örülsz? Nem örültem. Ugyanis úgy képzeltem, míg ő bent lesz, én beadom a válópert és mire leszerel, semmi közünk többé egymáshoz. A nővérem próbált lebeszélni, hogy ne adjam be a válópert, hát sikerült lebeszélnie. Aztán el akartam menni a nőgyógyászatra, mert gyereket akartam. A férjem mondta, ő nem akar gyereket. Mondtam neki, ha nem akar, akkor nincs helye mellettem. Közöltem vele, hogy beadom a válópert. Aztán terhes maradtam. Az orvos behívta a férjemet, gratulált neki, de a férjem nem örült.

A férjem, ahogy megmozdult a gyerek, újra elkezdett inni. Akkor voltam megint kétségbeesve, hogy mért kellett nekem bárkire is hallgatnom, hogy mért nem váltam én el tőle. Akkor közöltem vele, egyedül is tudom fizetni az albérletet, nekem ő nem éri meg, hogy elmenjen a gyerek, sőt már semmit sem ér meg. Akkor lejjebb hagyott az ivászáttal.

De ahogy megszülettem, újra elkezdett inni. Undorodtam tőle, gyűlöltem. Felgyújtotta a pelenkát a kötélén, a gyereket ki akarta borítani a gyerekkocsiból, becsukta az ajtót, késsel körbedobált, a klumpát hozzám vágta és akkor mondtam azt, nem érdekel, ha agyonver is, nem csinálom tovább. Elfajultak a dolgok, kikészültem, az üzemorvos beutalt a kórházba, hogy pihenésre van szükségem. Akkor megkönnyebbültem kicsit. Az anyámnál volt akkor is a fiam. A kórházban azt mondta az orvos, ha nem akarom, hogy megöljön a férjem, hogy kikészítsen, váljak el, mert ő most tud gyógyszert adni, de ha hazamegyek, ott az már nem segít. Ott a kórházban is műsorozott, rámfogta a tört, dobálta a székeket. Az orvos beszélt a férjemmel, aztán már nem is engedte vissza a kórházba, látogatóba se. Azt mondta nekem az orvos, minél előbb váljak el a férjemtől. Szégyelltem magam borzalmasan, hogy ott a kórházban is mit csinált. Nem éreztem már a férjem iránt semmit.

Mikor hazakerültem, számtalanszor kellett menekülnöm a lakásból, a fiammal együtt. Elegendő volt ebből, hogy nekem mindig menekülnöm kell, hogy nekem egy ittas embertől állandóan rettegennem kell. És akkor megcsaltam. Amit előtte el nem tudtam volna képzelni. Akkor már csak gyűlölet volt bennem. Közöltem vele, hogy el akarok válni, de ő nem akart. Engem nem érdekelt, én nem akartam, hogy az én gyereketem így nőjön fel, nem teszem ki a gyereketem ennek.

Aztán a gyerek megfázott, mondtam a férjemnek, egy napot maradjon velem otthon, úgyse dolgozik, én meg dolgozom. A munkahelyemen észrevettem, hogy hiányzik pénz, akkor tudtam, hogy a férjem iszik. Mikor hazamentem, mindenki aludt. Gondoltam főzők. Akkor kijött a gyerek és a konyhaszekrénynél összeesett. Felállítottam, aztán megint összeesett. Nézetem a gyereket, nagyon furcsa volt. Rohantam vele az orvoshoz, de tovább akartak küldeni. Nem hagytam magam, úgyhogy felvették a fiamat. A gyerek három napig aludt. Az orvos mondta, próbáljam megtudni, milyen gyógyszert adott neki a férjem, nagyon fontos lenne tudni. De nem mondta meg. Azt mondta, nem lesz semmi baja, majd kialussza magát. Nem mentem haza. Szerencsére a gyerekek nem lett komoly baja. Pár nap múlva mentem haza, hogy megkérdezem, mért csinálta ezt. Akkor pár napja nem voltam már otthon, a férjem éppen cserélte le a zárat az albérleten, amit én fizettem. A férjem nem volt hajlandó elmenni az albérletből. Elmentem a barátnőmhöz. Amikor a gyereket mentem volna a kórházba, már nem tudtam bemenni a lakásba a gyerek holmijáért. El kellett mennem ruhát venni, betelefonáltam a kórházba, hogy késni fogok. Éppen ott volt az anyósom a kórházban és vitte volna el a gyereket. Mondtam a főorvosnak, hogy arról szó sem lehet, csak nekem adják ki.

Mikor beértem, a főorvos behívott, hogy milyen környezetbe viszem innen a fiamat. Mondtam, hogy nem viszem már haza a gyereket, a nővéremhez megyek, beadom a válópert, aláírtam a papírt, hogy nem viszem vissza az előző környezetbe, mert még el is veheti a gyámhatóság, ha oda visszaviszem. Már akkor kiutalták nekünk a lakást, be is költözhattünk volna.

Elvittem a gyereket a nővéremhez, a bátyám mondta, hogy eljön velem a gyerek holmijáért, mert egyedül én oda nem mehetek. Elmentünk, a férjem nem nyitott ajtót. Hívtam a rendőrséget. Másodszori hívásra jöttek csak. Be kellett törni az ajtót, a férjem ott feküdt a szék és a mosógép között. Kihívták a mentőt, közben én főztem kávé a rendőröknek. Az volt otthon a szokás, hogy a férjem előkészítette a kávé én meg feltettem főni. Most is elő volt készítve. Hát iszonyú volt a kávé, büdös volt. A rendőr nem hagyta, hogy megigyam. A doktornő megnézte a kávé, tele volt Eunoctinnal. 200 darab volt benne.

Bementem a kórházba, az orvosnak elmondtam, hogy mi történt. Ő azt kérte, hogy amíg felépül, járjak be hozzá. Addig bejártam, aztán már nem. Az ügyvéd mondta, hogy felhasználhatom a férjem ellen, hogy megmérgezte a gyereket, meg engem is meg akart mérgeezni. Az orvosszakértő azt mondta, a férjem nem épelméjű. Akkor azt mondtam a férjemnek, ha lemond a közös lakásról, ha hajlandó közös megegyezéssel elválni, nem használom fel ellene a mérgezéseket. Ebbe belement. Elváltunk, kimondták a válást. Én megkaptam a sükséglakást és nagy meglepetésemre felkeresett, mert a válási határozatban benne volt a lakcímem. Nagyon félttem tőle. Elment az anyjával gombát szedni és hozott nekem. Mondta, hogy azonnal csináljam meg, erőszakoskodott, nekem gyanús volt, mondtam, nem csinálom meg. Ott akart aludni, de nem hagytam, éjjel egykor sikerült elküldenem. De nem bírtam elaludni, félttem, mikor jelenik meg újra. Úgy mentem dolgozni. Hát nem voltam jól, fogytam. Erősítőket adtak. Aztán jött egy férfi, a szemben lakó férfi bátyja. Beszélgettünk, meg beszélgetett ő az udvaron lakókkal, aztán azt vettem észre, hogy bejött hozzám. Aztán egyre erőszakosabb lett. Egészen addig, míg éjjel be nem mászott az ablakomon és meg nem erőszakolt. Arra ébredtem, hogy ott áll valaki az ágyam felett. Sikítani nem tudtam az ijedségtől. Megmutatta, akkor is az övé leszek, ha nem akarom. Utána átmentem a testvéréhez, hogy vigye el tőlem. El is vitte. Azóta nem merek nyitott ablaknál aludni, az ajtót is többször megnézem, hogy be van-e zárva. Csináltattam még egy ajtót. Ha láttam, hogy a férfi ott van a testvérenél, menekültem el a gyerekekkel együtt otthonról. Tehetetlennek éreztem magam. Nem kell azt az utcán várni az embernek, hogy megerősösköljék.

Ez a férfi utána is zaklatott. Az esetet nem merem az ideg orvosomnak sem elmondani. Mondtam, hogy hagyjon már engem békében, de nem hagyott. Mondta, hogy kinézett nekem egy embert. Mondom jól van, hozza el azt az embert, csak ő hagyjon már békén engem. Aztán eljött az ember, nem volt erőszakos, udvarias volt, egy pofont nem kaptam tőle, de ott volt a DE. Ivott, elég sokat. Nem bírtam elnézni az ittas embereket. Kénytelen voltam vele lenni, mert nagyon félttem, mi lesz, ha elküldöm. Én csak békességre vágytam. Aztán delirált. Kizártam a lakásból, elvittem a nővéréhez a holmijait. Félttem,

hogy mikor jelenik meg. Az egyik barát-nőm mondta, odajön hozzám, ha akarom, de mondtam neki, akkor ő is ki lesz téve a veszélynek. De ő azért eljött hozzám lakni.

Hát eljött a pillanat, egyszer csak nesztelenül bejött a lakásba. Delíriumban volt. Hogy ott szaladgálnak az udvaron a karikagyűrűjével, hát nem volt ott senki. Hívtam az ideg orvosát, de nem jött. Hívtam a mentőket, mondtam neki a tüneteket, a mentős mondta, hogy ne menjek vissza a lakásba, amíg ők nem érkeznek meg. Akkor mentem be, mikor ott voltak a mentősök és akkor esett neki a nyakamnak. Elvitték. Kérdeztem a mentőst, meg tud-e szök-

ni, hát mondták, hogy meg. Mindjárt nem voltam nyugodt.

Rá két napra egyszer csak ott állt mögöttem a közértben, hogy menjek már haza, aztán elment. Elkezdtem keresni, hogy hol lehet. A kórházban nem volt, a nővérenél volt. Bementem a kórházba, hogy adjanak papírt, hogy rá lehet hívni a mentőt. Adott az orvos, azt elvittem a nővéréhez, de nem hívta rá a mentőt. Néhány nap múlva felakasztotta magát. Sajnáltam azt az embert, mert jólelkű volt, de az ital teljesen tönkretette. Úgy gondoltam, elegendem van a nekem szánt férfiaktól.

Lejegyezte: Szini

Segélytelefonok

Névtelen Alkoholisták:

267-9209,
267-9348,
168-5426

AIDS-segélyhely:

166-9283

AIDS-szolgálat

(6-tól 16 óráig):
138-2419

Drog-Stop

(éjjel-nappal):
267-3344

Kék Vonal Gyermekek és Ifjúsági

Telefonszolgálat
(H-P: 8-21 óráig):
210-3349

Nap Segítő Szolgálat

(ingyenes lelkitanácsadás
kismamáknak és
munkanélkülieknek):
133-4966

Nővonal Információs

Szolgálat:
266-9007

Erőszakos Támadást Elszenvedettek Rehabilitációja, vagyis: ESZTER. Az alapítvány 1991-ben jött létre, de anyagi nehézségek, elsősorban megfelelő helyiség híján csak 1994 őszén kezdte meg működését. Céljuk, hogy nemre, életkorra való tekintet nélkül pszichoterápiás segítséget nyújtsanak azoknak, akik szexuális erőszak áldozataivá váltak. Az alapítvány szakképzett munkatársak közreműködésével a szexuális erőszak áldozatainak lelki felépülését szolgálja. Az ambulancia ellátási formái között egyéni beszélgetés, egyéni és csoportos pszichoterápia, orvosi vizsgálat és tanácsadás szerepel.

Az ambulancia telefonon (166-1040) és postafiókon (1525 Budapest, Pf. 41.) keresztül érhető el és csak előzetes egyeztetés után, a segítségért fordulónak árulják el a címet, ezzel is védve őket a nyilvánosságtól, a stigmatizálódástól.

Egy délelőtt a büntetőbírószágon

54. § (1) A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. (2) Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.

(A Magyar Köztársaság Alkotmánya)

Budapest, 1995. október 20. Délelőtt 9 és 12 óra között három ügyet tárgyal a Legfelsőbb Bíróság háromtagú fellebbviteli tanácsa. Mindhárom rutinügy. Semmi különös. A jelenlevő joghallgatók talán kicsit csalódottak, nem tudják mit irjanak a jegyzetfüzetükbe. Újságírók nincsenek a teremben, hiszen a soron következő ügyek egyike sem sztori. Három ügy, három halott. Három nő.

Az első közülük Kati'. Volt. Huszonhárom évig. Ebből hármat Józsival, aki most a vádlottak padján ül. A lány pedig nem Kati többé, hanem „a sértett”.

Egy lakodalomban ismerkedtek meg, meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt. Kezdetben titokban találkoztak, hiszen Józsi nő, háromgyerekes ember. Később összeköltöztek. Hol albérletben laktak, hol pedig Józsi feleségével és gyerekeivel egy lakásban. A történet folytatását Kati megpróbálta elmesélni. Többeknek. De akkor a történet még nem volt történet, s ezért senki nem figyelt rá. A történetből mostanra ítéleti tényállás vált. Álljon itt néhány részlete abban a reményben, hogy valaki végre meghallja.

„Időnként a sértett megszakította a kapcsolatot a vádlottal és a szüleihez költözött. Ilyen esetekben a vádlott a feleségével folytatott szexuális kapcsolatot, de ha a sértett visszatért hozzá, csak vele.”

„A vádlott korábban is, de 1994 évben egyre többet és egyre gyakrabban italtozott. Tettleg is bántalmazta a sértettet és megfenyegette, ha elhagyja, megöli. A sértett félelmében a körzeti rendőrhöz fordult segítségért, aki megígérte, hogy ha talál megfelelő albérletet, segítséget nyújt az elköltözéshez.”

„1994. augusztusában a sértett Szolnokra költözött Kocsis Péternéhez albérletbe. Lakásadója munkahelyi főnökének a rokona volt. A sértett gyakran beszélt Kocsis Péternének arról, hogy a vádlott — akit vőlegényének emlegetett — elviselhetetlenül goromba hozzá, üti-veri. Erről a sértett elmondása alapján tudomást szereztek munkatársai is. A sértettet a munkahelyén szerették, szorgalmas, pedáns, tiszta lány volt. 1994. tavaszától egyre zaklatottabban viselkedett, a munkáját figyelmen kívül látta el, de a helyzet akkor sem változott lényegesen, amikor albérletbe költözött. A vádlott a munkahelye címét ismerte és telefonon zaklatta.

1994. szeptember 14-én a vádlott ismét telefonon hívta munkahelyén a sértettet. Kovács Katalin ekkor már olyan leromlott idegállapotban volt, hogy közvetlen főnöke az orvosi rendelőbe kísérte, ahol nyugtató injekciót kapott. A délutáni órákban a vádlott megjelent a gyár raktárában, hogy elviszi a sértettet. A munkatársak — látva a sértett félelmét — taxit hívtak és megpróbálták a hátsó kijáraton kijuttatni.

A vádlott figyelmét azonban semmi nem kerülte el. Meglátta a sértettet és ugyancsak taxival magával vitte. Egy nagykéssel kényszerítette, hogy költözön vissza hozzá. A sértett háziasszonyához mentek, ahol Kovács Katalin egy szót sem mert szólani. A vádlott kijelentette, hogy azért jöttek, mert visszaköltözteti magához a sértettet.

Ezen a napon az esti órákban a vádlott kivitte a sértettet a közeli erdőbe, ahol egy pulóver ujját a nyakára csavarva fojtogatta. A sértett másnap a munkahelyén Bakos Béláné közvetlen munkatársa előtt kijelentette, hogy nagyon fél attól, hogy meghal, mert a vőlegénye megfojtja.

1994. szeptember 17-én szombaton a vádlott nagyobb mennyiségű szeszes italt fogyasztott... Az esti órákban elhátározta, hogy átmennek O.-ra a rokonokhoz személygépkocsival. A vádlott lassan hajtott, mert az elfogyasztott ital hatását érezte. Az úton többször megálltak, csókolóztak, a vádlott a borból ivott, majd arra kérte Kovács Katalint, hogy közösüljön vele. A sértett ebbe be-

leegyezett (sic) és levelezett. A kocsi ülését hátrahajtva megpróbáltak közösülni, de a vádlott ittassága miatt ez sikertelen kísérlet maradt. A vádlott ismét ivott a borból, közben beszélgettek.

Kovács Katalin kijelentette, hogy a holnapi naptól véglegesen elhagyja, többet ne várja.

A vádlottat rendkívüli módon lesúlytotta a sértett közlése. Kezébe akadt egy egy méter hosszú, egy cm széles bórslíj, ami ismeretlen körülmények között a kocsiába került.

Ezt a bórslíjat a sértett nyakára tekerte és ezzel a sértettet megfojtotta. Az életjelet nem mutató sértettet a gépkocsiból kiemelte és a kb. 15 méter távolságra levő árokszerű mélyedésbe húzta. A holttestet gallyakkal letakarta.

A sértett halálát a bórslíjjal való fojtogatás — zsinogelés — okozta. A sérülés és a halál között a közvetlen okozati összefüggés fennáll.

A sértett megpróbált védekezni a nyakát ért szorítás ellen és eközben saját arcát is megkarmolta. A hátán keletkezett felületen hámkarcolások akkor jöttek létre, amikor a gépkocsiból a közeli árokba húzta a vádlott.

A vádlott ezt követően a gépkocsival megpróbált elindulni, de elakadt.”

Gyalog ment haza és otthon átaludta az éjszakát. Másnap elment a körzeti megbízotthoz, akit nagykéssel kényszerített arra, hogy elvigye a holttesthez.

„Kijelentette, hogy megöltém az Évát. Folytatta azzal, hogy nagyon szerettem és ha nem lehet az övé, másé se legyen.”

„Több, mint egy óra hosszáig tartott, amíg a vádlott és a rendőr „megegyezett”. ...K. J. (a rendőr) attól a pillanattól kezdve, hogy a vádlott az irodában elővette a nagyméretű konyhakést, az akaratát nem tudta érvényesíteni. A több óráig tartó vádlotti cselekménysor alatt félelemérzete, halálfélelme volt.”

A rendőrrel szembeni terror leírása igen részletes és meggyőző az ítéletben. A „megegyezés” szó idézőjelbe került, szemben Kati beleegyezésével, ami természetesen, idézőjel és magyarázat nélkül szerepel a szövegben. Az idézőjelnek súlya van. Jogelméleti fejtegetések nélkül, önmagában fejezi ki, hogy valaki erőszak hatása alatt és nem szabad akaratából cselekedett. Ez pedig bűncselekmény még akkor is, ha a veszély vállalása a sértett — vállalt — munkaköri kötelessége. A bűncselekmény pedig komoly dolog. Egy társadalom nem nézheti tétlenül, lépnie kell. Jogállamban a jog szava parancs. Az állampolgárt meg kell védeni a bűnel-

követőtől, oda kell hatnia, hogy sem ő, sem más ne kövessen el újabb bűncselekményt. A verést, a terrort senki nem szereti. Az idézőjel kötelez.

Kati történetébe nem kerültek idézőjelek, mert nem volt történet. Egészen addig, amíg meg nem halt. Addig nem lépett közbe sem a rendőr, sem a főbíráló, sem a munkatársak, sem az orvos, sem a jog. Talán azt kérdezték, amit a tárgyalási szünetben a joghallgatók: Miért túrta el a nő? Miért nem ment el? A rendőrrel kapcsolatban nem kérdezték ugyanezt. Mert ott volt az idézőjel. A nő nem jogosult az idézőjelre. A nők történetei a „magánélet” szférájába tartoznak és szabad választásokból állnak, s ezekbe nem helyes beleszólni. Gondoljuk mi.

A legmagasabb bírói testület beszólítja a következő ügyben idézettek. Az előadó bíró ismerteti a tényállás lényegét. Mindazt, amit a jog — ma — visszatükrözni képes Mária és István történetéből.

Őket Mi nem ismerjük. Ők egészen Mások. Egy tanyán éltek, Mária nyugdíjas volt, Pista néha alkalmi munkát végzett. A keveset, ami ebből összejött, italtra költötték. A Nőről annyit tudunk meg, hogy „a szeszes italt nagyon szerette, folyamatosan, rendszeresen italozott”. A Férfi pedig enyhe fokban gyengeelméjű, debilis, emellett pszichopata is. Életvitele dysharmonikus. Érzelmileg sivár, ridegség, egoizmus jellemző rá. Az utóbbit nyilván a büntetőeljárásba bevont pszichológus szakértő állapította meg. Mária már nem hallgathatta meg. Hogy életében meghallgatta-e valaki, azt csak sejtethetjük.

1994. július 1-jén Pista a dinnyeföldön dolgozott. Együtt sétáltak haza, mindketten ittak. Aznap Pista ivott kevesebbet, Mária többet.

Este 8 óra elmúlt, már sötétedett, amikor a vádlott és élettársa elindultak azzal, hogy először a vádlott édesanyjához mennek, elviszik a dinnyét. A dűlőúton haladva a vádlott és a sértett összeveszett. A veszekedés oka az volt, hogy a sértett eladta a vádlott tv-jét és ezzel egyetlen szórakozásától megfosztotta. A vita, kiabálás közben a sértett a vádlott hajába kapott, aki hasonlóan esett a sértettnek és a haját tövestől kitépte. Erős indulat hatása alatt ököllel ütötte, majd megrugdosta a sértettet testszerte. Cipős lábával a sértett fejét is rugdosta.

A bántalmazás közben a vádlott kerékpárja eldőlt, a dinnyék egy része szétgurult a földön. A kiskutya kimene-

kült a sörösrekeszből és egy közeli tanyába futott.

A vádlott miután indulata csökkent, a kerékpárt felemelte és édesanyja tanyájára ment. A sértettet a helyszínen hagyta. Édesanyja tanyáján bort ivott, majd lefeküdt aludni.

Másnap reggel átadta anyjának a dinnyéket és azt is közölte, hogy savanyítani hozta. A sértettől nem beszélt. A vádlott arra gondolt, hogy a sértett a tanyájukra ment haza, ahol együtt laktak. Cselekménye következményeiről csak a rendőröktől értesült, akik másnap reggel 6 óra körül értesítették arról, hogy egy halott asszony fekszik a földesút mellett.

A vádlott bántalmazása következtében a sértett az alábbi sérüléseket szenvedte el:

- Mindkét karján, mindkét alsó végtagján hámosodásokat,
- zúzódásokat, melyek életben maradás esetén 8 napon belül gyógyultak volna.
- A jobb oldali kulcsont törését,
- a jobb oldali I–III. bordák törését,
- a bal oldali I. borda gerincoszlop melletti törését,
- a szegycsont törését,
- az állkapocs csont törését.
- E sérülések életben maradás esetén 8 napon túl gyógyultak volna.
- A fejet, a tarkóját ért közepesnél nagyobb erejű rúgás vagy rúgások következtében az egész fejcsont bevezését és nagykiterjedésű agyzúzódást.

A sértett halálát a nagykiterjedésű agyzúzódás okozta a sérülés elszívése után pár órán belül. Élete akkor sem lett volna megmenthető, ha a bántalmazás után azonnal kórházba kerül.

„Zűrös emberek zűrös története” — gondolhatják többen. Talán máshogy is lehetne fogalmazni. Például úgy, hogy egy embert brutálisan agyonvert az az ember, akivel élt. Szétrúgta a fejét, mert eladta a televíziót.

A tárgyalási nap pergő ritmusban folyik. Nincs idő az efféle lelkizésre. Helycsere a vádlottak padján, az előadó ismerteti az újabb ügy lényegét.

Szobi László és Horváth Jánosné egymás melletti házban laktak. Közöttük jószomszédi kapcsolat alakult ki, a férfi többször kért pénzt kölcsön az asszonytól.

„1994. október 24-én Szobi László vádlott egész nap italozott. Az elfogyasztott ital mennyiségétől leittasodott. 18 óra körüli időben kereste fel volt élettársát a Bezsényi dűlő 12/A. szám alatt. Itt a há-

ziakkal tovább folytatta az italozást, majd amikor az ital elfogyott, pénzt kért, hogy tovább folytathassa italozását. Mivel pénzt nem tudtak neki adni elhatározta, hogy átmegy a szomszéd- ba, a Bezsényi dűlő 12/B szám alatt lakó, egyedül élő 66 éves Horváth Jánosné sértetthez és tőle kér kölcsön.

22.00 óra körüli időben kopogtatott be a még fent levő sértetthez, aki ismerte a vádlottat, beengedte a lakásba. A sértett ekkor csupán egy kombinéban volt. Mindketten a szobában foglaltak helyet, beszélgetni kezdett. A vádlott kérésére a sértett közölte, hogy csak 200 forintja van, de ebből 100 forintot átad a vádlottnak, ami meg is történt.

Beszélgetés közben Szobi László vádlott felvetette Horváth Jánosné sértettnek, hogy miért terjeszt róla és volt élettársáról az életvitelükkel kapcsolatban valótlan dolgokat.

Horváth Jánosné sértett tagadta, hogy bármit is mondott volna a vádlotról, illetve volt élettársáról. Ezzel kapcsolatban tovább folyt köztük a vita, majd egyre indulatosabbá váló Szobi László vádlott bal kézzel eikapta a sértett nyakát, jobb kézzel pedig többször arcúütötte. Az egyik ütés következtében a sértett feje a falnak csapódott és eszméletét veszítve az ágyra esett. A vádlott utána kapott, de csak a kombinét érte el, amit letépett róla.

Az ágyon meztelenül, hanyattfekvő sértettre Szobi László vádlott lovaglólésbe ült, tovább ütötte a sértett fejét, majd megragadta két kézzel a nyakát, azt szorongatta, ezután ismét a fejét ütötte, majd ismételen fojtogatni kezdte és csak akkor engedte el a sértett nyakát, amikor látta, hogy az már közel áll a fulladáshoz. A fejre mért ütések közepes- és közepesnél nagyobb erejűek voltak.

A meztelen sértettet látva, az ittas állapotban levő Szobi László vádlott elhatározta, hogy közöszlenni fog a sértettel.

A továbbra is eszméletlen sértettnek a nemi szervét bal kézzel megragadta, azt szorongatta, majd benyúlt a hüvelyébe. Ezt követően kigombolta a sliccét, elővette a nemi szervét, melynél nem állt be az erekció. Ennek ellenére a nemi szervét odanyomkodta a sértett hüvelyébe, de mert behatolni nem tudott, kézzel helyezte be nemi szervét a sértett hüvelyébe, de az kicsúszott onnan. Ezt még egy alkalommal megismételte. Negyed órai próbálkozás után Szobi László felhagyott a további szándékával. Távozása előtt megtörölte a sértett vérző homlokát és az eszmélet-

len állapotban levő sértettet a lakásban hagyta, a helyszínről eltávozott.

Horváth Jánosné sértettre másnap 13.00 óra körüli időben találták rá.

Kórházba szállították, ahol az eszméletét nem nyerte vissza és 1994. október 31-én meghalt.

A bántalmazás során a sértett az alábbi sérüléseket szenvedte el:

- a homlok középvonalában, az orrgyökénél 1,5 cm hosszú sebet és a homlok hossz tengelyével párhuzamosan 1 cm hosszú sebést,
- a bal külső szemzugtól a jobb külső szemzugig terjedően a homlok bőre teljes terjedelmének megfelelően kékes-vöröses elszíneződését,
- a bal alsó és felső szemhéjon kékes-zöldes elszíneződését,
- a jobb felső szemhéjon a vöröses elszíneződés alatt felületen hámsérülést,
- a bal arcfélen 5x8 cm-es kiterjedésű területen lágyrészduzzanat volt látható, melyen belül elszórtan lencsényi, rizsszemnyi bevérzések voltak,
- az állkapocs bal oldalán 3 db bőrbevérzés volt,
- a bal felkaron — annak elülső felszínén, a felső és középső harmad határán 1 cm széles, 5 cm hosszú, zöldes-sárgás elszíneződését,
- a jobb felkar elülső felszínén kör alakú zöldes lilás elszíneződését,
- a jobb lágycsípőben 1,5 cm hosszú, 3 mm széles pörkkel fedett elváltozást,
- a gégeporcokon, a pajzsporc mindkét oldali felső szarvának törését,
- a hüvely hátsó falán, a bemenettől 1 cm-re 1x0,3 cm-es felszínes hámsérülését,
- a hüvelybemenet bal oldalán kb. 2 ujjhegynyi bevérzést, valamint a hüvelybemeneten számtalan, pontszerű bevérzést,
- ellencsapódásos sérülésként a jobb agyfélteke zúzódását.

Horváth Jánosné sértett halálának közvetlen oka az agyzúzódás volt, melynek másodlagos bevérzése szükségszerűen eredményezte a halál beálltát.

Az elszíneződött bántalmazás és a halál beállta között közvetlen okozati összefüggés állapítható meg."

Néhány joghallgató kevesli a kiszabott hét évet. Egyikőjük felveti, hogy a nemi erőszak ténye úgy tűnik, nem kapott kellő súlyt a büntetékiszabásnál. Az egyébként igen jól felkészült, nagy tudású, kifejezetten emberséges és kedves ügyész a jog nyelvén ad magyarázatot jövődől kollégáinak. Kifejti, hogy a hasonló ügyek túlnyomó részében meg-

figyelhető, hogy az elkövető, aki eredetileg csak veréssel, rúgással akarta bántalmazni a sértettet, a cselekmény elkövetése közben, áldozatának szenvedését látva szexuális izgalmat érez. Ez egy tipikus fiziológiai folyamat. A haláltusájában vergődő nővel való közösülés tulajdonképpen egyfajta biológiai törvényszerűséggel függ össze. Ilymódon egyszerűen nem lenne fair, ha az a magartás, ami formálisan nemi erőszak, a kelleténél nagyobb súllyal esne latba a büntetékiszabás során az erőszak többi formájának megmértése mellett.

Az a nő, aki miniszoknyában megy az utcára és kihívóan viselkedik, ne csodálkozzon, ha megerősakolják — halottam számtalanszor. Ez a hatvanhat éves asszony nem viselkedett kihívóan. És az utcára sem ment ki. Talán elhitte, hogy olyan világot élünk, hogy az ember már az utcára se merjen kimenni. Ettől harsog a média, a bűnözés emelkedése igazi negatív szenzáció. Tudjuk-e mindeközben, hogy egy nő számára, a statisztikák kemény valósága szerint nem az utca a legveszélyesebb „terep”, hanem a saját otthona. Horváthné nem a társa, hanem a bizalmát élvező fiatal szomszédja verte agyon. Az utóbbihoz képest az előbbinek volt nagyobb valószínűsége.

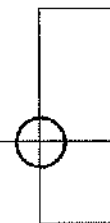
Új fogalommal ismerkedik a kriminológia tudománya: „a nők elleni erőszak”. Sokak számára érthetetlen, hogy mi szükség van erre, miért nem beszélünk továbbra is „erőszakról”, jelző nélkül. Hiszen nem az számít, hogy milyen nemű akit vernek, hanem maga a verés az elfogadhatatlan. Ez bizonyára — részben — igaz. Ugyanakkor arra kell kérnem a kételkedőket, hogy olvassák újra a fenti három történetet. Változtassanak rajta annyit, hogy a szereplők nemét cseréljék fel gondolatban. Amennyiben úgy látják, hogy mindez megtörténhetett volna férfi sérelmére is (esetleg női elkövető által), akkor az erőszak valóban „nem-telen”. Amennyiben nem — az gyanús. Akkor talán el kelene gondolkodni. És esetleg valamit tenni. Sürgősen.

Morvai Krisztina
egyetemi adjunktus
ELTE Jogi Kar

Ezt a cikket a benne szereplő három nő emlékére írtam. Mindhármuknak joguk volt az élethez és az emberi méltósághoz.

* A büntetőügyekben szereplő neveket és helyszíneket megváltoztattam.

Az erőszak határai

William Mastrosimone, amerikai kortárs drámaíró Az erőszak határai című színműve a Broadway egyik sikerdarabjaként sok díjat nyert a nyolcvanas években. Film is készült belőle, ami csak növelte a mű népszerűségét. A pszichológiai játék cselekménye egy megtörtént szexuális bűntény hiteles, feszült ábrázolása. A darabot a Karinty Színház tűzte műsorára. Mastrosimone vallomásából megtudhatjuk, mi indít egy férfit arra, hogy a nők elleni erőszakra írjon színdarabot.

1978. májusában találkoztam egy ötvenöt éves nővel. Az egyszerűség kedvéért nevezzük Marynek. Arca összevissza szabdalt, dagadt és sebes volt. Akkor még nem sejtettem, de ez a beszélgetés egyszer s mindenkorra megváltoztatta az életemet.

Mary elmondta, hogy előző éjjel megerősakolták. Talán épp azért mesélte el bizarr történetét, mert vadidegen voltam. Egy tizenkilenc éves fiú betört a lakásába, ki akarta rabolni. Azt hitte, senki sincs otthon és nagyon megdöbben, amikor Mary felébredt. Megerősakolta, leütötte egy lámpával, aztán elmenekült. Órák múltán, amikor Mary végre valahogy összeszedte magát, hívta a rendőrséget és személyleírást adott a fiúról. A kórházban megalázó medencevizsgálaton esett át, majd elvitték a rendőrségre, hogy szembesítsék néhány gyanúsítottal. Hat emberből Mary azon nyomban azonosította az erőszaktevőt, akit behívtak a bíróságra, majd ki is tűzték a tárgyalás időpontját.

Néhány hónap múlva megkezdődött a per. Marynek újra és újra el kellett mondania az erőszak történetét ismerősei, a nyilvánosság és a sajtó előtt. Az erőszaktevő nyugodtan üldögélt, kifogástalan öltönyben, fehér ingben, nyakkenődében. Úgy festett, mintha egy lelkész fia volna. Miközben keresztkérdésekkel bombázták, szellemeskedett, az esküdtszék pedig jól mulatott. A nemi erőszak tényére volt bizonyíték, de arra nem, hogy ő lett volna a tettes. A vádat tehát

elejtették. Mary kilépett a tárgyalóteremből. A bíróság lépcsőjén a fiú Mary mögé lépett és azt mondta: „Nyugi, legközelebb sokkal rosszabb lesz.”

Mary ezt azonnal bejelentette a rendőrségen. Megígérték, hogy rendszeresen fognak őrájratozni a háza körül és ha a gyanú leghalványabb árnyéka felmerül, csak hívja őket. Csakhogy egy órában sok-sok perc van, ha attól rettegysz, hogy visszatér, aki megerőszkolt. Néha a ház is kegyetlen tréfákat űz. Egy deszka megreccsen az éjszaka kellős közepén. A csepegő csap hangja olyan, mintha egy férfi lépdelne fölfelé a lépcsőn lábujjhegyen. Aztán a szél. Egy macska. Mary attól fogva égő lámpa mellett aludt, telefonközelben. Kezében konyhakéssel. Aztán nem bírta tovább: felmondott a munkahelyén, így elvesztette a nyugdíjjogosultságát és vett egy jegyet a másik partra.

A repülőtérről felé Mary beugrott, hogy

elbúcsúzzon tőlem. Ha nem tette volna, a „Szélsőségek” (Magyarországon „Az erőszak határai” címmel játsszák) nem születik meg. Megköszönte, hogy végighallgattam. Kezet fogtunk, majd elváltunk. Az ajtóból egyszer csak visszafordult és azt mondta: „Volt egy pillanat, amikor az a vadállat abbahagyta és kinyújtotta a kezét, hogy elvegyen egy cigarettát az éjjeliszekrényről... Nem érte el... Egyik lábával lelépett a padlóra... Abban a pillanatban tudtam, hogy belelúghatnék és megsebesíthetném... Az az én pillanatom volt... De én csak heverttem, mint aki megbénuult... Talán azért, mert mindig arra neveltek, hogy sohase bántsak senkit... Talán azért, mert félttem, hogy ha nem sebesítem meg eléggé, megöl... Nem is tudom... Semmit sem csináltam... Rágyújtott, még egyszer megerőszkolt, aztán fejbe vert egy lámpával... Egész életemben erre a pillanatra fogok gondolni... És arról

fantáziálni, hogy mi történhetett volna... Most már látom magam, amint megütöm... És még jobban... Nehezemre esik bevallani, hogy szeretem hallani az üvöltését... Cselekednem kellett volna... Az lett volna a valódi igazságszolgáltatás... Nem cselekedni annyi, mint egy gyáva emberrel élni egész életemben... Ha most kaphatnék öt percet vele, összezárva egy szobában...”

Mary nem fejezte be a mondatot. A „Szélsőségek” azért íródott, hogy ezt a kipontozott mondatot befejezze. Sohasem láttam ennyi indulatot egy nőben, talán csak a „Médeá”-ban a színpadon. Valami üvöltött bennem. Rosszul éreztem magam és dühös voltam. Rosszul voltam, mert ennek az asszonynak az élete egyszer s mindenkorra tönkrement. Dühös, mert egy bűnözőt szabadon engedtek. A „Szélsőségek” úgy szakadt ki belőlem, mint egy túlhordott csecsemő. Éjfélkor kezdtem írni. Egész éjjel dolgoztam. Azt gondoltam, kétszereplős darab lesz, de egyszer csak megjelent a színen Terry és Patricia. Az első felvonás befejezése után aludtam két órát. Aznap délutánra kész volt a darab.

A rákövetkező hónapokban kutatni kezdtem. Valahányszor meghallottam, hogy nemi erőszakkal vádolnak valakit, egész nap a bíróságon ültem. Beszéltem a közönséggel, az ügyvédekkel, néha a vádlottakkal és a felperesekkel is. Megtudtam, hogy mielőtt a tizennyolcadik életévét betölti, minden harmadik amerikai nő valamilyen fajta nemi erőszak áldozata lesz. Alig van olyan eset, ahol egyáltalán bizonyítékokat tudnak felmutatni, s ezek közül is mindössze két százalékban ítélik el az erőszaktevőt, vagyis könnyebb egy tevének a tú fokán átjutni, mint egy nemi erőszaktevőnek a börtönbe kerülni. Megtudtam azt is, hogy egy átlagos erőszaktevő 29-szer követ el nemi erőszakot. Ez összesen 29 nőt jelent. A legtöbb nemi erőszakot nem jelentik be, mert a nő szégyenkezik vagy fél. Az esküdtek annyira tartanak attól, hogy egy ártatlan embert börtönbe juttassanak, hogy inkább sok bűnöst szélnek eresztenek. Lassan kezdem érteni, Mary miért vágyik arra, hogy ízekre szaggassa az erőszaktevőt.

Beszéltem egy ügyvéddel, aki egy erőszakos férfit védett. A beszélgetés valahogy így hangzott:

Kérdés: Hogyan véd egy olyan férfit, aki nemi erőszakot követett el?

Válasz: Csak akkor nevezhetjük nemi erőszak elkövetőjének, ha már elfélték. Akkor pedig már nem lehet védeni.

K: Hogyan véd egy férfit, akit nemi erőszakkal vádolnak?

KARINTHY SZÍNHÁZ

XI., BARTÓK B. ÚT 130.

1113 BP. TEL.: 1667-336

BUDA NÉPSZERŰ SZÍNHÁZA

Bemutató: 1995. március 29-én, szerdán este 19 órakor

Magyarországi ősbemutató

WILLIAM MASTROSIMONE

AZ ERŐSZAK HATÁRAI

(EXTREMITIES)

pszicho-krimi 2 részben

Fordította: Kurali Edit

Szereplők

Marjorie	DALOGH ERIKA
Raul	KÖSZEGI ARÓS
Terry	KOVÁCS KRISZTA
Patricia	KÁDÁR ANIKÓ

Dizájn: DURMICS LÁSZLÓ és CHRISTIAN HEPPINSTALL

Jelmez: DÖRY VIRÁG

Hang: HUTTER TAMÁS

Fény: HUTTER FERENC

Ruha: NOSZLÓPY IRÉN

RENDEZŐ: CHRISTIAN HEPPINSTALL (USA)

Csak erős idegzetűeknek!

Az előadás támogatói:

A Fővárosi Önkormányzat, A Művelődési és Közoktatási Minisztérium,
az I. C. L. Hungary a LLOGOC & C Budapest.
a Pro Helvetia Alapítvány (Kelet-Nyugati Kulturális csere),
Debevoise and Plimpton Ügyvédi Iroda

MASTROSIMONE · MASTROSIMONE · MASTROSIMONE · MASTROSIMONE

V: Persze minden eset más, de van egy bizonyos recept, ami mindig beválik — minél több nő legyen az esküdtek között.

K: Nő? Nem férfi?

V: Nő. A nők támadják a nőket. Nem tudom miért. A férfi esküdt anyját, nővérét, feleségét, szerelmét látja a felpresben, s ettől mindjárt középkori lovagnak képzelet magát. Szinte látom, ahogy felvértezi magát és indul bajban levő hölgye megmentésére. Egy nő viszont állandóan a nemi erőszaktól retteg. Nem tudom, egy férfi megértheti-e ezt egyáltalán. Igyekszik érzelmileg távolságot tartani az áldozattól. Én is lehetnék ez a nő, gondolja magában, ha kicsit kevésbé vagyok szerencsés... Miért nem zárta be az ajtaját? Mit keresett egyáltalán ott? Miért volt úgy öltözve? A nők sokszor a megerőszakolt nőket hibáztatják, mert elfogadják a férfiak kreálta mítoszt, hogy a legtöbb nő voltaképpen élvezzi az erőszakot, akarja, vágyik rá.

Két éven át nem akadt egyetlen producer se, aki a „Szélsőségek”-et színpadra merete volna állítani. (A legtöbb producer férfi.) Úgyhogy ott játszották, ahol valaki szívesen fogadta. Az első előadást egy amatőr társulat vitte színre. A városi tanács lépéseket tett a darab betiltására — ezúton szeretném megköszönni nekik a fantasztikus ingyenreklámot, amelynek következtében minden előadásomra a drámaírók álma — csak állóhelyek maradtak. A következő előadás valahol Philadelphiában volt. A kritikák meglehetősen széles skálán mozogtak, az utálkozástól a feltétlen rajongásig (ez azóta is így van). A közönség kevésbé volt ingatag. Imádták a darabot. Néha megdöbölték Tault. Egyik este néhány nő felrohant a színpadra, hogy megakadályozzák az erőszakot. Azután volt két egyetemi produkció, majd az egyik legjobb amerikai vidéki színházban, a lousville-i Actors Theatre-ben játszották, ahol az egész világ felfigyelt rá. Ezután eladták a filmjogokat és szóba került egy New York-i produkció is. A New York-i kritikák is széles skálán mozogtak, de a kasszáknál a közönség elsöprő többséggel a darab mellett szavazott. Onnan aztán a „Szélsőségek” bejárta a világot — Norvégia, Dánia, Svédország, Kanada, Mexikó, Ausztrália, Dél-Afrika, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Németország és Görögország.

S mindez azért történt, mert Mary visszafordult és bevallotta, arról fantáziál, hogy egyszer egyedül lehessen egy bezárt szobában azzal a férfival. Azzal,

Fotó: Szkárossy Zsuzsa

hogy megadtam neki azt az öt percet, amit kért, sőt, két teljes órát, nők ezrei nek váltottam valóra egy vágyalmát, amely későbbi viselkedésükre is kihat. A fantázia legitimálja a valóságot. Vagyis, ha elengedjük a fantáziánkat, mindennapi viselkedésünk is változik. Ezt onnan is tudom, hogy minden egyes előadás után nők százai és ezrei keresték fel a szerzőt, a rendezőt, a színészeket, hogy elmeséjjék saját tapasztalataikat. Kína történelmében volt egy időszak, írja Konfúcius, amikor a történészek üres helyeket hagytak a könyveikben, ha nem tudtak valamit, vagy nem voltak valamiben biztosak. Ez a tisztesség netovábbja. Bárcsak a drámaírók is képesek lennének erre. Ahogy egyre többet megtudtam erről a járványszerű jelenségről, megváltoztattam a darabot. Philadelphiában egyszer egy nő sikítani kezdett az előadás közben. A színészek abbahagyták és vártak, amíg megnyugodott, aztán folytatták a darabot. Az előadás után a nő odajött hozzám és azt

mondta: „Ne haragudjon, hogy tönkretettem az előadást. Húsz évvel ezelőtt megerőszakoltak és egészen a mai estéig elfelejtettem.” Ez az eset volt az alapja Terry monológjának, amit aznap éjjel írtam hozzá a forgatókönyvhöz.

Mint férfi, új szemekkel néztem a nemi erőszakot. A legveszélyesebb tanítás a tudattalan elfogadás, azok a kis alattomos vélekedések, amelyeket felnövekedvén magunkévá teszünk. A darab írása közben megszabadítottam magam két fatális mítosztól. Az egyik: hogy a nők a nemi erőszak okozói, a másik, hogy a nemi erőszakot szexuális vágytól hajtva követik el. Egy nő sohasem oka a nemi erőszaknak. A férfiak öngazolása ez az áldozatba kivetített vágy, hogy megerőszakolják. Az erőszak célja, hogy megalázzák, félelemben tartásuk és lealacsonyítsák a nőt. Zavarbaejtő dologról van szó, hiszen a brutalitás és a szadizmus nő és férfi leggyengédebb közeledésének az áruháját ölti. A spektrum szélsőségei együtt állnak. Az áldozatokkal való be-

szélgetések során bebizonyosodott, hogy az erőszakban nem a fizikai bántalmazás a legszörnyűbb, hanem a félelem, a valós vagy képzeletbeli fenyegetettség, a megaláztatás, a kiszolgáltatottság, a „Szélsőségek” az utóbbiról szól. Az első jelenet kegyetlensége miatt gyakran fel kell hívni a közönség figyelmét, hogy a darabban nem esik meg az erőszak, csak úgy érzik. Raul úgy lökdösi Marjorie-t, mint egy rongybabát. Fogalmunk sincs a belső történésekről. Legfeljebb halvány sejtelmek vannak.

Megpróbáljuk átérezni, érzelmeket és empátiát viszünk bele a darabba. Csak akkor válik hitelessé a darab, ha a nézők belevetítik magukat az ügyvéd szerepébe, hogy megértsék a szereplők gondolatait és érzéseit. A közönségnek kétszer kell megváltani a jegyét: először a kasszánál, másodszer akkor, amikor a színpalak mögé hatol. Ha az empátiáért nem kell megdolgoznia a közönségnek, azt hívjuk sikerdarabnak. A „Szélsőségek” nem sikerdarab. Nem próbálja meg kicsikarni az empátiát. A közönség érzi úgy, hogy adnia kell. A „Szélsőségek” sikere a közönségnek köszönhető, amely veszi a bátorságot, hogy végig gondolja gondolatait és végigérezze érzéseit.

A „Szélsőségek”-ben benne van minden eszme magva, amely iróként foglalkoztat: politika, etika és morál, pszichológia. Egy nő egyedül van a színen, belép egy férfi és elkezdődik a darab. Az első pillanattól érezhető az erőszak terjedése — Raultól Marjorie-ra, Terryre, Patrícia-ra. Úgy borítja el a nyelvet és a mozdulatokat, mint egy rákos sejt. A szörnyeteg ott rejtőzik mindannyiunk bőre alatt. Ha egy kicsit megkarcolod a felszínt, ott találsz teljes virágában az erőszakot. Ahhoz, hogy legyőzze, Marjorie-nak Raulra kell válnia. Azaz fel kell adnia magát. Bűnös és áldozat, őt és rab csak együtt értelmezhetők. A pszichológiai dráma magában hordja a morális drámát. Hogyan szabaduljunk meg a gonosztól anélkül, hogy mi is gonosszá válnánk? Marjorie választhat — cselekszik vagy sem? Ha a rendőrséghez fordul, Raul szabadon engedik és Marjorie meghal. Marjorie önfenntartó ösztöne a másik megoldást választja — ha eltereti Rault, soha többé nem kell attól tartania, hogy felbukkan. Egyelőre benuktan a döntés súlyától, Marjorie-t sokkolja a gondolat, mi lesz belőle, ha Raul három méter mélyen lesz a földben. Jól dönteni lehetetlen. Az egyik oldalon ott áll az élete, a másikon az ártatlansága. Csefekednie kell,

mégpedig gyorsan és határozottan. Nincs külső segítség. Sem a hatóságok, sem a barátok nem tudnak segítő kezét nyújtani. Marjorie kétségbeesett magányosságából születik a „Szélsőségek” központi gondolata: a felrúgott társadalmi szerződés. Egyének és társadalmak megegyezést kötnek: az egyének feladják természetes hajlamaikat, kordába zárják állati ösztöneiket, cserébe a biztonságért, védelemért, amit a szabályok betartása ad az egyéneknek, amely megóvja az egyes embereket mások szabadságától. A „Szélsőségek”-ben Marjorie csefekedeteit az a felismerés vezérli, hogy a társadalom nem tartja be a szerződés védelemre vonatkozó részét. Persze a rendőrség azt mondja: csak hívj minket, ha bajban vagy, s a védelemre sietünk, de miféle védelem ez egy Raul-féle hétfőpróbás gazember ellen? Marjorie úgy érzi, hogy magára hagyták, így meg kell védenie magát a társadalom legprivilegizáltabb tagja, a visszaeső bűnöző ellen. Azoknak, akik azzal bírálnak, hogy a kelleténél sötétebb képet festetem Terryről és Patríciaról, figyelmébe ajánlom a két százalékos elítélési arányt. Szomorú, hogy Marjorie szobatársainak viselkedése nagyon is megfelel a valóságnak. Ha a „Szélsőségek” bármin is változtatni tudna, azt szeretném, ha a bírák megítélését változtatná meg, azt szeretném, ha a vallomásokot a társadalmi szerződésen keresztül értelmeznék. Egy darabnak nem szólnia kell valamiről, hanem tennie kell valamit. A „Szélsőségek” megváltoztatta a nemi erőszakra kialakult nézeteinket. A többi csak ráadás.

Az egyesek által ünnepeelt, mások által kiátkozott ún. komikus feloldás egyszerűen nem létezik a „Szélsőségek”-ben. Az volt a szándékom, hogy újratemetsem Mary történetét. Egy bírósági drámát akartam írni, ami nem a bíróságon játszódik, hanem ott, ahol az erőszak leggyakrabban előfordul, a nappaliban. Egy pszichológiai pert akartam megírni, amelyben a résztvevők szerepeket cserélnek, s így lesz belőlük felperes, vádlott, áldozat, védő, ügyész, bíró, tanú. Meg akartam mutatni, hogyan tudja az erőszaktevő félrevezetni a bíróságot. Mindegyikünk bűnös, mert nem vagyunk előítéletektől mentesek. Ha valaki megnevetett bennünket, jó véleményekkel vagyunk róla. Azok az erőszaktevők, akikkel találkoztam, gondos főpróbákön gyakorolták ügyvédi irodákban, hogyan lehet vasárnapi perekben elérni egy-egy jól irányzott poénnal, hogy a bírók halkán megjegyezzék: mi-

lyen jó fej ez a vádlott — hogyan tudott volna ilyen szörnyűséget elkövetni? Ez minden védőügyvéd célja — pozitív hatást kiváltani a bíróságból és utána a láncreakciót kihasználva ébreszteni fel a kételkedést. Az eredmény 98%-os esély az erőszaktevő felmentésére. A „Szélsőségek” kritikáinak bánatára a közönség nevetni szokott. Mégpedig sokat. Ahol feszültség van, ott szükség van a feloldásra is. Egy színházban a megkönnyebbülés legkézenfekvőbb formája a nevetés. Raul egyfajta akasztófahumorral bír, ami nem a derűt, hanem az emberek kételyeit élesztgeti, megosztja, manipulálja, végül megadásra készíti őket. Nem képvisel semmilyen társadalmi osztályt vagy etnikai csoportot. Csak az embert, aki ismeri a törvényt és fel is használja azt a saját céljaira. Megszámlálhatatlanul sokszor volt alkalmam megfigyelni ezt a bíróságon, akár tesszik, akár nem. Én csak ezt a tapasztalatot adom tovább másoknak.

A színház mindig a változásról szól. A pénzünkért látni akarjuk, ahogy egy karakter átalakul. A változás magában hordja a reményt és ez az, amit a művészek tennie kell. Nem hamis reménykeltésről beszélek, hanem arról, hogy addig és olyan mélyre kell leásni, ahol megtaláljuk az ember legszebb arcát. Az utolsó jelenetben Marjorie hihetetlen erejű kirohanása Raul ellen átalakul áldozat és agresszor közötti kommunikációvá, amely a bosszún túl van már. Raul Marjorie-tól megkapja azt, amit semmilyen társadalomtudós, pszichiáter, rendőrség és börtön nem adott meg neki — az arcát, a lelkét. Eléri, hogy Raul a kés másik végéről lássa magát. Ez az átalakulás első lépése. Marjorie fizikai kínokat él át, ugyanakkor lelkét tud adni Raulnak. Szerintem minden igazi darab a valósághoz enyhített vágyak beteljesüléséről szól. A nők nem szokták megérteni az erőszaktevőket. Marjorie a kivétel. Sok áldozat vallotta meg nekem, hogy a „Szélsőségek” megadta neki a katarzist, amit semmilyen rendőrség, ügyvéd, bíróság nem tudott megadni. Számomra ez azt jelenti, hogy megérte.

Az idők folyamán megerőszkolt nők milliói élték meg a „Szélsőségek”-et ugyanolyan brutalitással, megaláztatással és ragadtak kalapácsot rémálmaik magányában, hogy megadják maguknak az igazságszolgáltatást, amit a társadalom megtagadott tőlük. Én csupán az lettem, aki mindezt leírta.

Fordította: Orzós Ágnes és Tóth Herta

Női útvesztők

az egészségügyben

Útőkepes hazai nőmozgalomról egyelőre nem beszélhetünk annak ellenére, hogy gomba módra szaporodnak a különböző érdekek-értékek mellett sikraszálló női civil szervezetek. Fontos lenne, hogy ki lépjenek jó szándékú, de marginális létükből és a női nem egészét érintő cselekvési utakat keressenek.

Az alábbiakban az egyik ilyen közös frontot szeretném megnyitni. Az olvasókat a jelenleginél jóval egységesebb női egészségmozgalom híveinek szeretném megnyerni.

Természetesen a hazai egészségügy gondozás nyilvánvaló hiányosságai, súlyos finansziális gondjai az egész társadalomra kihatnak, a helyzetet azonban ezúttal női szempontból szeretném nagyító alá venni. Annál is inkább, mert mi, nők vagyunk az egészségügy elsődleges „fogyasztói”. Nemi szerepünk, valamint reprodukív funkcióink miatt is többször veszünk igénybe orvosi ellátást.

A gyengék, betegek és öregek gondozása hagyományosan női feladat és a nők hatásköre annak felügyelete is, hogy a gyermekek rendszeres orvosi ellenőrzés alatt álljanak.

Annak ellenére, hogy manapság a nőorvosok száma örvendetesen és rendkívül dinamikus emelkedik, a nőket elsődlegesen érintő területeken az egészségügy „ellátói” és tényleges döntéshozói sajnálatos módon továbbra is többnyire férfiak. A nőknek inkább csak közlegényi, pontosabban ápolói szerep jut. A hazai orvosi gyakorlat továbbra is militáris (gondoljunk csak a fehérköpenyes orvosok díszszemlére emlékeztető nagyvizitjére), hierarchikus és paternalista jellegű. Ezért különösen elszomorító, hogy fontos döntéshozói pozícióban lévő politikusként, aki egyébként maga is egészen az utóbbi időkig gyakorló orvos volt, egy konferencián kijelentette, hogy majd akkor lesz szükség nőmozgalomra, ha lesz férfimozaik is (sic).

Pedig a dolgok jelenlegi állása szerint az orvostársadalom és a betegársadalom között fennálló viszony tipikusan hatalmi jellegű. Az orvos az esetek nagy többségében egyedül dönt a beteg sorsáról, ő

az információ elsődleges birtokosa, az ő belátásától függ, mennyit oszt meg, porcióz ki belőle. Holott egészségünk elsősorban a beteget érinti, számára sokszor a szó szoros értelmében élet-halál kérdés.

Az információ nem más, mint a hatalom egyik formája. Éppen ezért kívánatos, hogy az orvoslás továbbra is társadalmi kontroll alá tartozzon. Az egészséghez való jog állampolgári jog volt egészen a közelmúltig, ám a biztosítási rendszer megjelenésével úgy tűnik, az állam — sok más mellett — az egészségesség felelőségét is az állampolgárra hárítja.

Nem vagyok híve a nőgyógyászati magánpraxisnak sem. Egyrészt az adózó állampolgár az adójával és a tóbéjével egyszer már megfizette a gyógykezelését és így kénytelen duplán fizetni, ami ma már szinte elviselhetetlen terhet ró a családok nagy részére. Másrészt a nőgyógyászati magánpraxis csak a tehetősek számára jelent alternatívát, ami szintén nincs ínyemre. Harmadrészt a rendelőintézeti, kórházi háttér a vizsgálatok, műtétek és egyéb miatt úgysem zárható ki teljesen.

Emellett persze nem tagadhatom, az sem tetszik, hogy az orvostársadalom egy rétege a nők szemérem- és szégyenérzetére alapozva jogtalan anyagi haszonra tesz szert. (Mert mi másért fordulnánk magánorvoshoz? Az otthoni környezetben talán mással állunk szemben, orvosunk szakmai tudása sportnyelven szólva a „hazai pálya” előnyeire lenne hasonlító? Aligha hinném.) Továbbá azt sem szeretném, hogy a nők speciális problémáit megint a nők külön-külön, ne pedig a társadalom egésze oldja meg.

Ha elfogadjuk, hogy csak magánúton részesülhetünk megfelelő orvosi ellátásban, szexualitásunk és reprodukív funkcióink továbbra is elsődlegesen férfikontroll alá marad. Ennek ellenére nincs alternatívánk. Az egészségügy gondozás terhet az orvostársadalommal együtt, tehát jelenleg még többségükben férfiakkal közösen kell viseljük, közösen kell azon munkálkodnunk, hogy ez a viszony minél harmonikusabbá váljon. Az idő sür-

get. Egészségesnek kell lennünk, hiszen a korábbiaknál több terhet veszünk magunkra, több célt tűzünk ki magunk elé az életben. Ha pedig mégis betegek lennénk, gyakran nem engedhetjük meg magunknak a „betegség luxusát”. Ezért a legradikálisabb, így legtöbbször a legrövidebb, következésképpen hosszú távon legkártékonyabb gyógymódokat részesítjük előnyben.

Manapság ezt nem vitathatjuk, valóban több szó esik az egészségről a médiákban. Az ártatlan állampolgár még azt is hihetné, hogy valóban az ő egészségről van szó, hogy a betegség már csak azért is kerülendő, mert nem nyereséges a nemzeti jövedelem szempontjából. Ez azonban tévedés: az „egészségipar” az egyik legdinamikusabban fejlődő iparág, amely óriási profitot termel világszerte.

Az újságok és a magyar televízió képernyője zsúfolásig tele van a multik reklámjaival. Elgondolkodtató, milyen kevés szó esik a betegek, a kipróbálók, a hétköznapi emberek véleményéről.

Vizsgáljuk meg közelebbről a nő és orvosa viszonyát. Ez a kapcsolat ritkán marad meg a kívánt semleges szinten. A nők legtöbbször, ha elégedett véleményt alkot az orvosáról, általában így fogalmaz: „aranyos, nagyon rendes”. Vajon miért ez utóbbi jelző fordul elő leggyakrabban a kedvező minősítésekben? Hiszen, ha jól belegondolunk, kit érdekel, hogy az illető rendes vagy nem. Az orvosról már eleve szeretnénk feltételezni, hogy rendes ember, vagyis nem bűnöző gazember. Nem inkább az a fontos, hogy milyen felkészültségű orvos, milyen kommunikátor, milyenek az empátiás és manuális készségei, milyen diagnosztika, hogyan operál, tehát milyen a szakmai tudása? Nos, úgy látszik nem. Mit jelenthet az, hogy rendes? Azt, hogy nem szidott le bennünket, mert elé mertünk állni a problémánkkal, esetleg azt, hogy szülési fájdalmaink közepette tett, mondott, később nem szívesen vállalt dolgainkra gentleman módra nem utalt vissza soha, vagy hogy terheltek a gondunkkal és ennek ellenére nem volt ellenséges velünk, pedig hát „szegény” annyira elfoglalt, úgyhogy biztos van-lenne — nálunk fontosabb dolga is. (Tipikus, főleg nőkre jellemző önértékelési problémák). Azt, hogy nyájas volt velünk, hogy egyáltalán meghallgatott (bár ez a valóságban az esetek többségében nagy kivétel volt maga után), hogy bízhatunk benne? Erre Hippokratészi esküje is kötelezi. Egy biztos, ezek a fajta értékelések az orvosra mint emberre, a megnyerő viselkedésű atyáskodó férfira vo-

natkozhatnak, de az orvosra, mint szakemberre aligha.

Az minden esetre biztos, hogy nőktől szinte soha sem hallunk orvos ellenes hangokat idehaza. Tudom és egyre világosabban látom, hogy a főleg férfiakból álló nőgyógyász szakma elfogadtatta velünk, belemosta a tudatunkba, — remélem nem egyszer s mindenkorra — hogy ők jobban tudják még nálunk is, milyen menstruálni, hogyan kell szülni, milyen fájdalmakat kell elviselni, hogy még gondolatban sem szabad megkérdőjelezni, amit a szigorú és nagyon elfoglalt „doktor bácsi” mond. Ez a szemlélet ránk nézve súlyosan káros, hiszen elidegeníti a nőt az egyetlen igazi tulajdonától, a saját testétől.

Nagy kár lenne, ha a mai helyzetet így elfogadnánk. A „jó orvos minősítés” tipikusan férfi értékrendet tükröz: feltétlen csodálatot érez a technológiai újdonságok, a legújabb orvosi és gyógyszerészeti eredmények iránt, (ennek többnyire hangot is ad, lehetőleg minél több latin kifejezést keverve magyarázataiba, ezzel is csak tovább élezve a nőgyógyászati rendelőekben szinte totális kontroll és hatalmi hierarchia fojtogató légkörét), döntései megfellebbezhetetlenek, vizsgálati, szervezési módszerei általában semmiféle kooperációs elvet, igényt nem tükröznek, tényszerű és autokrata jellegűek. Az esetek nagy részében alapvetően a saját, illetve a személyzete kényelmét szolgálják, nem pedig a páciensét.

Az orvos általában a betegségeinkkel és nem az egészségünkkel foglalkozik. Azzal, hogy az orvos klinikai gyakorlata mindig nagyobb súllyal esik latba, mint a nő saját tapasztalata, megkérdőjeleződik a nő saját testéhez való viszonya.

Pedig hányszor lett volna helyesebb, ha az orvosunk nem fojtotta volna belénk a szót, figyelmesen végighallgatta volna és aprólékosan átbeszélte volna velünk az általunk felsorolt tüneteket, megpróbált volna velünk együtt, a mi segítségünkkel, tehát testünk legjobb ismerőjével együtt kombinálni.

A legtöbb nő nem érzi azt, hogy egészségének saját maga a legfőbb tényezője. A nők, ha egészségesek, ezt a helyzetet szinte kizárólag a szerencsének tulajdonítják.

Nehéz belátni, hogy miért lenne rossznakunk nőknek az, ha jobban lennénk informálva testünk anatómiai felépítéséről, hiszen a mi testünkről van szó. Gyakran alaposabban elolvassuk a háztartási gépeink használati utasítását, mint egy a saját testfunkcióinkról, anatómiánkról szóló könyvet. Nyugati nőtársaink ezen a terü-

leten fényévnire járnak tőlünk. A különböző nőegészségügyi központokban bármelyik nő megtanulhatja pl. hogyan végezzen nőgyógyászati önvizsgálatot, nem az a célja, hogy örök életére elkerülje a nőgyógyászatát, inkább az, hogy megértse teste működését (mégiscsak fontosabb, mint a mikrohullámú sütője), folyamatosan figyelje, karban tartsa, illetve ha rendellenességet észlel, orvoshoz forduljon.

Nálunk ez a megelőző szemlélet még a legkultúraltabb rétegekből is hiányzik.

Meglepő felfedezést tettem ezzel kapcsolatban nemrégiben. Minden barátnőmet végigkérdeztem, végez-e havonta rendszeres mellvizsgálatot. A választ egyértelmű nem volt. Amerikai barátnőm ugyanakkor, amikor ezt a kérdést nekik is feltettem, elkerekedett szemmel néztek rám. Hogy kérdezhetek ilyen ostobaságot? „Hát persze.” — válaszoltak.

Eközben nők ezreit vesztjük el évente, későn felismert mellrák következtében.

Melyek azok a dolgok a hazai nőgyógyászati gyakorlatban, amelyek valóban tarthatatlanok és azonnali „orvoslást” igényelnek.

Kezdjük a pálya- és orvos választás kérdésével. A kívánatosnál jóval kevesebb Magyarországon a választható nőgyógyászok száma. A nőgyógyászat ma is döntően férfi pálya. Vajon miért? Nem valószínű, hogy a szakmai szempontok játszanak a főszerepet, illetve a fokozott fizikai erőnlét szükségessége, hiszen az emberiség történetének túlnyomó részében, egészen a XIX. századig a szülés alapvetően a babaasszonyok feladata volt és sokhelyütt még ma is az, például Nagy-Britanniában és Hollandiában.

A hazai nőgyógyászati gyakorlat vizsgálata során az általam kérdezettek többsége értelmiségi körökben, ha tehetné panaszaiával szívesebben fordulna nőgyógyászhoz. Ugyanerre a kérdésre, nem értelmiségi körökben, homlokegyenest más választ kaptam, mondván: „Hozzá egy nő úgy ne érjen.” Kérdésemre azonban, hogy egy nő nőgyógyász miért érne hozzá másképpen, kielégítő választ nem kaptam.

Ugyanakkor, sok nő adott hangot annak a véleményének, hogy nagyobb bizalommal fordul egy nőhöz, hiszen egy nő nőgyógyász számára a nemi sajátosságok, szerepek okán átért tapasztalat további segítség lehet a kölcsönös együttműködés során. Ezek a nők azt is elmondták, hogy nyelvileg sokkal egyszerűbben, pontosabban ki tudják fejezni

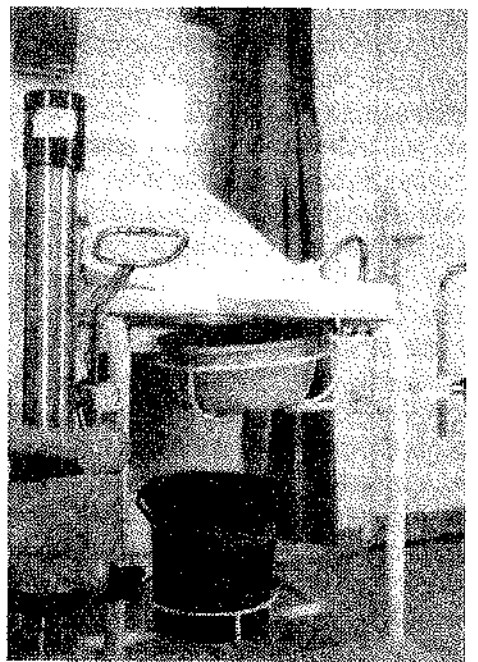
magukat, nem kell eufemizmusokon törni a fejüket.

Milyen konkrét lépéseket igényelne tehát az orvosi pályaválasztás, illetve képzés gyakorlatában a fent felvázolt helyzet? Azzal, hogy már nagyon korai életkorban el kell dönteni, hogy kiből lesz orvos, illetve azzal, hogy egyelőre a részfoglalkozásban dolgozó orvos fogalma (ez a nőknek kedvezne) szinte ismeretlen Magyarországon, sok nő eleve ki-rekesztődik az orvosi, illetve nőgyógyászati pályáról. Pedig kívánatos lenne, hogy például több ápolónő válhasson nőgyógyásszá, hiszen ők már bőven szereztek tapasztalatot arról is, mit igényelnek, hiányolnak a nők a nőgyógyászati ellátás és ápolás során.

Köztudott az is, hogy az orvos egyetemeken nemcsak orvostudományt tanulnak a hallgatók, hanem azt is elsajátítják, hogyan viselkedik egy orvos, hogyan szólítja meg a betegeit, hogy mit „érdemes” figyelembe venni egy beteg panaszából és mit nem, vagyis egy orvos képzése távolról sem mentes a társadalmi sztereotípiáktól. Amiatt, hogy kevés nő van a nőgyógyászati pályán, egy orvostanhallgató szinte csak férfi nőgyógyász példákat és ellátói gyakorlatot lát és nagy valószínűséggel, így is örökíti tovább.

Kívánatos lenne, hogy idősebb hallgatók is felvételt nyerjenek az orvosi egyetemre, esetleg korábban az egészségügy vonzáskörében dolgozók köréből. Nekik már van élettapasztalatuk, így jobban azonosulni tudnak az örök tanuló szerepével (az egyik legalapvetőbb elvárandó tulajdonság az orvostársadalomtól) és mert ugyanakkor nők is,

Fotó: Szarka Zsuzsa

az ellátás gondoskodás részével is, így gyökeresen új és friss nézőpontot hoznának a képzésbe. Ezek a más szempontok alapján szelektálódott nőgyógyász orvosok tapasztalataik és gyakorlatuk alapján megkérdőjelezhetnék a hierarchikus orvos társadalom szentnek és sértetlennek hitt gyakorlatát és egy nőközpontú, nőelvű, a megelőzést és tanácsadást súlyozó nőgyógyászatot hoznának létre.

Addig is, míg ez megvalósul, néhány praktikus és a társadalomtól talán nem rendkívüli anyagi erőfeszítést megkívánó változtatást, ha egységesen lépünk fel a közös ügy érdekében, azért talán már most is kieszközölhetnénk. Ha bebizonyítanánk, hogy a társadalmi igény nőgyógyászokra nagyobb mint férfira elérhetnénk, hogy szakosodáskor ez a szempont, akár intézményesített módszerekkel is, de előtérbe kerüljön.

Igényelhetnénk továbbá, hogy a jövő orvosképzésében központi szerepet töltsön be az empátiás készségek fejlesztése, a kommunikációs készségek oktatása, az egyszerű, a társadalom széles rétegei számára is érthető nyelv alkalmazása, vagyis az alapvetően nőkre jellemző tulajdonságok felértékelése.

Ki kell kényszerítenünk, hogy orvosaink bevonjanak a bennünket „húsbavágóan” érintő döntéshozási mechanizmusokba, amely csak úgy lehetséges, ha mi magunk is pontosabb képet nyerünk saját testünkről és annak egészségtanáról, vagyis nem misztifikáljuk tovább azt.

Remek lehetőséget kínálna ilyen jellegű önképzésre a Nőház, ahol megismerkedhetnénk például a nőgyógyászati eszközök funkciójával, amelyek enélkül megmaradnak valamennyiünkben borzalmat keltő középkori kínzóeszközöknek. (Mellesleg az egész nőgyógyászati rendelő kopár, sivár, disztelen volta, a kengyeltől, amelybe lábunkat tesszük, a fent már leírt vizsgálati eszközökig, totálisan férfi archetipikus.) Itt végre lehetőség nyílna arra, hogy a nőiségünkkel kapcsolatos problémákat oldott, informális légkörben megbeszéljük, hogy megismerjük a különböző önvizsgálati módszereket, hogy megbeszéljük mi az, ami reálisan elvárható a hazai nőgyógyászati praxistól, hogy információkat szerezzünk az alternatív gyógymódokról stb. Egy ilyen kör célja lehetne az is, hogy kialakítson egy olyan, mindenki számára közérthető, pontos, a szégyenérzetünket nem sértő, azonnal kimondható nyelvezetet és terminológiát, ami jócskán megkönnyítené az együttműködést nőgyógyászainkkal.

Az ilyen típusú önképzés további előnye lenne az is, hogy akkor kerülne rájuk sor, amikor nem kell sietnünk, amikor nem vagyunk betegek és nincs semmiféle stresszhatás. Nem beszélve a megelőzés fontosságának a hangsúlyozásáról, amely a hazai nőmozgalmak egyik fontos, közös célkitűzése lehetne.

Szintén jelentős változásokat várhatunk az orvosi ellátás minőségében, ha legyőzzük a gátlásosságunkat és merünk kérdezni, ha jelezzük, hogy meg akarjuk ismerni az alternatívákat és a döntés felelősségét nem más kezébe akarjuk letenni.

Egész biztosan jelentős előrelépést érhetünk el, ha a ránk inkább jellemző együttműködői, kooperáló szellemet bevisszük és konfrontáljuk a jelenlegi nőgyógyászati gyakorlattal. Ha tiltakozunk az ellen a felháborító gyakorlat ellen, hogy rajtunk kívül még további két beteg várjon félpucérra vetkőzve a függöny mögött az orvosra.

Ez a gyakorlat súlyosan sérti a személyiségi jogainkat, megfoszt az egyéniségünkől és így tovább erősíti az oly sokunkban meglévő önértékelési problémákat.

Elvárásainkat orvosunkkal szemben, bármennyire is nehezünkre esik, tegyük nyilvánvalóvá. Minden kezdet nehéz. Kérdezzünk meg tőle mindent, tudakoljuk meg, hogy mit miért csinál. Ha gyógyszert ír fel nekünk, ne elégedjünk meg a dózis ismertetésével, kérdezzünk rá, miért pont ezt ajánlja és hogy pontosan mik a mellékhatások. Próbáljunk meggyőződni róla, hogy orvosunk nem azért írja-e fel számunkra az adott gyógyszert, mert a tünetek így gyorsabban elmúlnak (túlzott antibiotikum fogyasztás) vagy mert a társadalombiztosítás erre anyagilag ösztönzi, vagy esetleg azért, mert az adott készítmény forgalmazója agresszív reklámkampányával az agyába belemosta. Nem pedig azért, mert a készítmény jól bevált használói és szakmai körben egyaránt.

A magyar nőgyógyászati gyakorlat és ellátás hiányosságainak ismertetését még sokáig folytathatnánk. Például megvizsgálhatnánk, miért tekintik hazánkban a terhességet, ami a női nem természetes állapota, betegségnek. Kinek az érdeke ennek a gyakorlatnak a fenntartása?

Megnézhetnénk mi a helyzet a változó korban levő asszonyok negatív társadalmi megítélésével, a klimaxos nő lesajnálásával, kigúnyolásával. Végére járhatnánk, vajon a hormonterápia miért nem vált még mindig széles körben társadalmi gyakorlattá, miért nem ajánlják nőgyó-

gyászaink? Mi a valós helyzet az időskori egészségvédelem és szexualitás terén?

Az abortusz utókezelés miért ismeretlen hazánkban és hogyan lehetne lehetőség szerint humanizálni?

Miért nem tudunk többet az étkezési rendellenességekről, az anorexiáról és bulimiáról, a menstruációt megelőző hangulatingadozás ellensúlyozási módjairól?

Megvizsgálandó, hogy a kondom szerepét miért csak az AIDS elleni védekezésben emelik ki, miért nem esik több szó a médiumokban arról, hogy a szexuális kapcsolatokban a férfi is lehet, sőt kell legyen, legalább felerészből, a védekezés felelőssége. Hogy lehetne megszervezni, hogy ne kelljen egy fogamzásgátlóért végigülni a zsúfolt nőgyógyászati rendelést? Egyáltalán miért nincs szexuális felvilágosító része a nőgyógyászati rendelésnek, ahol például részfoglalkozásban dolgozó orvosnők szexuális tanácsadással foglalkozhatnának? (A lakosság szexuális kultúrája köztudottan siralmas, s ez alól még az értelmiség sem kivétel, úgyhogy a jelenlegi helyzet valóban tarthatatlan.)

Miért nem kötelező a női rákszűrés, ha a tüdőszűrés az? (Nem véletlenül azért, mert a tüdőrák inkább férfi betegség?)

Miért nem esik soha szó a szülések neuralgikus pontjáról, a gátmetszésről vagy annak szükségességéről és kellemetlen következményeiről? Miért nincs nagyobb reklámja az apás szüléseknek? Miért vannak kilátástalan helyzetben és miért nem számíthatnak nagyobb társadalmi segítségre azok a meddő nők, akik nem hajlandók lemondani a gyermekvállalás lehetőségéről? Miért számít 35 év felett szinte elképzelhetetlennek, ha egy nő szülni szeretne?

Miért nincs a nőgyógyászaton gyermekmegőrzési lehetőség? Tudjuk, hogy sok a gyermekét egyedül nevelő nő, akinek nincs kire hagynia a gyerekeit. Miért nem alkalmazkodik jobban a rendelési idő a nők munkabeosztásához?

Miért nem beszélünk a tamponok toxikus tulajdonságáról, a túlzott higiénia káros hatásairól, a fogamzásgátlók és a fokozott trombozis-veszély összefüggéséről? Miért olyan elterjedt a méhszájseb? Mit jelent egy nő számára a „kipakolás” fizikai és pszichés szempontból?

Milyen további terheket fog nekünk nőknek jelenteni az egészségügy várható további „karcsúsítása”? És ezek csak kapásból, ad hoc alapon összegyűjtött orvosolandó területek.

Medvedev Katalin

Vélemények a feminizmusról

– második kör –

Férfitér című rovatunkban politikusokat, művészeket, a közélet szereplőit — férfiakat — kérdezzük arról, mit gondolnak a feminizmusról. Véleményük természetesen nem minden esetben egyezik a szerkesztőség álláspontjával, netán annak pontosan az ellenkezője.

DONÁTH LÁSZLÓ evangélikus lelkész, MSZP-s képviselő:

Amikor a németországi Heidelbergben diákoskodtam, rövid ideig foglalkoztam az úgynevezett zsidó teológiai feminizmussal, amely azonban tulajdonképpen nem más, mint az Ószövetség másfajta, a háromezer éves tradícióktól eltérő olvasata. Nem világi és nem politikai felfogás ez, a hangsúlyos valóban az, hogy nem követi sem a talmudi, sem a cionista hagyományokat. Ez volt az egyetlen eset, hogy elvont formában találkoztam a feminista mozgalommal. Amennyiben a feminizmus személyek és események által megfogható valóság, akkor nincs elegendő ismeretem. Egyetlenegy olyan konferencián vettem részt — többek között Heller Ágnes társaságában —, ahol a feminizmus szóba került, a mintegy százötven érdeklődő közül néhányan hozzászóltak. Ennyi a testmeleg kapcsolatom.

Sokkal fontosabbnak tartom azonban, hogy találkoztam nőkkel, asszonyokkal, akiknek az életvitele, gondolkodása és tevékenysége erősen elütött az átlagostól. Közéjük tartozik az édesanyám. Gondolkodás nélkül, féléves gyerekét odahagyva vállalta a férje miatt a börtönt, kitarzott mellette harminc éven keresztül, nem törődött a nyomorúsággal és az üldöztetéssel. Édesanyám nem feminista a szememben, hanem egy olyan öntudatos ember, aki a saját nembeliségét komolyan véve — hiszen idő-

közben három gyereket szült és nevelt fel — megélte azt a sorsot, ami egyébiránt rendkívüli módon hasonlított a férje életéhez.

Talán ezzel az iménti, pozitív példával kellett volna kezdenem. Ugyanis, ha elhangzik az a kifejezés, hogy feminizmus, akkor mindenfajta szükségszerű vagy éppen fölösleges téveszme és előítélet merül fel az emberekben. Azt is mondhatnám, hogy bizonyos körök számára a feminizmus káromkodásként használható, s ugyanabba a kategóriába tartozik, mint a munkásosztály, a cigányság, a menekültek. Miközben teljesen világos, hogy a feministák azt az eredendő kérdést szeretnék megválaszolni, amit én így fogalmaznék meg: mit ér az ember, ha nővé teremtette az Úristen, hol a helye a teremtettségben?

A nemiség különös kettősségét a Szentírás egy gyönyörű képpel oldja meg, amikor rögtön az első oldalon azt mondja, hogy teremtette az Úristen az embert a maga képére és hasonlatosságára, teremtett őt férfivá és asszonnyá. A titok és az ellentmondás ugyan megmarad, de a teremtés végső értelme nem kérdőjeleződik meg akár férfi, akár

Donáth László

Hernádi Miklós

Jancsó Miklós

Ráday Mihály

asszony az, aki Isten képét hordozza.

A gondom abban van, hogy mint minden eszmélődés, világgalozás, magatartásformálás, úgy a feminizmus is különféle kisajátításokba keveredhet, az eredeti céltól eltérően felhasználhatják, eszközül válhat emberek, csoportok, pártok számára. A hatalom szempontjából sokkal kényelmesebb az, ha a nők azt követelik, hogy ne simogassák meg őket vagy például ne engedjék előre az ajtónál, mintha azzal foglalkoznának, hogy vajon ember szabásúnak tekinthető-e a gazdasági és a társadalmi struktúra. Jól megfogható, konkrét példa az, ami Magyarországon történt az ötvenes években. Nálunk akkoriban fogalmi szinten nem igazán létezett

még a feminizmus, mégis, azokat a nőket illette különösképpen nagy társadalmi megbecsülés, akik a férfiakkal megegyező munkát, terhelést, életvitelt vállaltak. Sajátos módon ez hozzájárult ahhoz, hogy az addig létező polgári-népi kultúrát is felszámolják.

Semmi kétségem afelől, hogy a feminista mozgalom leglényege szerint haragból, nagyon jogos haragból és méltánytalanságból táplálkozik. Ez a méltánytalanság azonban nem pusztán a nőket érinti, hanem össztársadalmi jellegű. Nagyon elgondolkodtató viszont, hogy a XX. század végén a nők, pontosabban a nők egy csoportja sokkal érzékenyebben reagál ezekre az igazságtalanságokra, mint ugyanazon korosztálynak a férfitagjai.

HERNÁDI MIKLÓS író, az *Elvált Apák Egyesületének* tiszteletbeli elnöke:

A feminizmus hatvanas években indult hullámának mára már adatokkal alátámasztható kártétele megfigyelhető a gyermeki szocializációban. Filozófiai értelemben a feministák megtagadják a gyermeknevelést, mint hivatást, a kezdeti feminista teoretikusok besározták ezt a dolgot, akárcsak a szülést. A gyermeknevelés ennek megfelelően terhes, gyűlöletes feladattá vált. Mondok egy példát. Az az asszony, aki fellázad és nem hajlandó otthon koszos pelenkákat mosni, krumplit hámozni, boldogan megy el egy állami óvodába idegen gyerekek pelenkáit mosni és idegen gyerekeknek hámozni a krumplit. Nem tudom, hogy ez miért nemesebb és dicsőbb dolog, mint a saját gyerekét ellátni. Mindez a gyerekeken csattan a leginkább, de csattan másokon is.

Ugyanakkor a feministák felelősek azért, hogy a nyugati államokban megjelent a — leginkább talán a fasiszta országokban elhíresült — kvótarendszer. Ma már ott tartunk, hogy az Egyesült Államok és Kanada bizonyos egyetemre addig nem szabad férfi oktatókat felvenni, amíg az adott tanszéken a nők száma el nem éri az ötven százalékot. Kicsit eltúlozva a dolgot, manapság egy értelmiségi Amerikában, ha nem leszbikus, nem fellábú és nem fülöp-szigeti, akkor nem számíthat arra, hogy könnyen álláshoz jut.

Természetesen nem a női egyenjogúságot akarom megkérdőjelezni. A nő mindenfajta jogi, filozófiai értelemben egyenlő jogú a férfival. Mint ahogyan egy bantu is egyenjogú egy svájccal. Arról van szó, hogy hormonális és szociali-

zációs szempontból egy nőnek más a küldetése a világban, mint egy férfinak. Ez már hároméves korban kiütözik, még akkor is, ha a gyereket speciális, egynemű bölcsődében nevelik.

A nemek helycseréje, vagyis az, hogy a nők legyenek férfiasak, a férfiak legyenek nőiesek, azon kívül, hogy értelmetlen és kivihetetlen, rendkívül káros is. Márpedig a gyakorlat is azt támasztja alá, hogy a feministák szemében végső soron a két nem helycseréje az ideál. Szerintem ez abszurdum, minden idegyszálam tiltakozik ellene.

JANCSÓ MIKLÓS filmrendező:

Részt vettem már feminista tüntetéseken. Tehát úgy is, mint feminista, a feminizmust az emberi felszabadulás egyik alapvető akciójának érzem. Hasonlóképpen, mint a homoszexuálisokat és más marginális vagy kisebbségben élő embercsoportokat, természetesen a feministákat is — ha szabad így mondani — támogatom. Ha egy ember támogatása egyáltalán számít valamit...

A nők persze nincsenek kisebbségben, de a feminista nézetek igen. Még a nők körében is. Bár nem ismerek statisztikai adatokat azt gondolom, hogy a világ lányainak, asszonyainak nagy többsége nem ért egyet a saját felszabadulásával. Illetőleg: nem erre nevelték őket. Mert nemcsak a fehér ember kultúrája, hanem különféle más kultúrák is a nők másodrendűségét fogadják el. Hadd emlékeztessenek például a Teremtés könyvében olvasható utalásokra. Rengeteg filozófiai, vallási felfogás létezik, amely másodrendűnek tekinti a nőket.

Tudom, hogy ezt az álláspontot meg kellene változtatni. Az emberiség érdekében. A férfiak érdekében is, a saját érdekemben is. Amíg társadalmilag, gazdaságilag hátrányos helyzetű emberek élnek a világon, addig nincs valódi szabadság. Addig mindazok, akik privilégiumokkal, előjogokkal bírnak állandóan félfelhetnek, állandóan védeniük kell magukat. És általában fegyveresekkel szokták magukat védeni. A fegyveresek pedig mindenki számára veszélyt jelentenek. Még önmaguk számára is. A Biblia újszövetségi részében mondta Valaki: aki fegyvert fog, fegyver által vesz el. Ezért is változtatni kellene a nők — és mások — marginális helyzetén.

Sajnos, amióta világ a világ, nem változik semmi. Vagy alig változik. Igaz, nem fogjuk be pörös száinkat, de csak a jövőben reménykedhetünk. Ha egyáltalán van jövője az emberiségnek...

RÁDAY MIHÁLY, a Budapesti Városvédő Egyesület elnöke, televíziós személyiség:

Az igazság az, jobban tudnám, mi a véleményem a feminizmusról, ha már lett volna kapcsolatom feministákkal. Sajnos azonban fogalmam sincs, milyen a nagybetűs feminista. Ismerem olyan nőket, akikre azt szokták mondani, hogy kékharisnyák, mert mindenhez jobban akartak érteni. És ismerem olyanokat, akik úgy tettek, mint akiket cseppet sem érdekel, hogy a férfiak egyáltalán a világon vannak. De abban a pillanatban, ha a férfiak nem vettek tudomást róluk, rögtön harcolni kezdtek azért, hogy észrevegyék őket. Azt gondolom tehát, Karinthynak van igaza, aki azt mondja, hogy a férfi és a nő sohasem értheti meg egymást, mert mind a kettő mást akar — a férfi a nőt, a nő a férfit.

Szerintem a nemek különválása és öntömjénezése, s az, hogy valaki a saját nemét fontosabbnak képzeli a másiknál, mindössze addig tart, amíg az illető nem talál magának egy olyan partnert, aki előtt mint egy legyőzött állat, behődöl. S hogy a feministák fontosabbnak hiszik-e a nőket a férfiaknál? A lexikon meghatározása szerint a feminista a nők egyenjogúsításáért harcoló személy, de én, őszintén szólva, ezzel a problémával még nem szembesültem. Olyan nőekkel már találkoztam, akik idomítani akarják a férfiakat és okosabbnak tartják magukat náluk, de ezek egyedi esetek voltak. Azt hiszem, hogy mi, férfiak és nők békeken megférünk egymással.

Végül azért hadd mondjak el egy furcsa történetet. Az Ízes életek című sorozat forgatására utaztam az Egyesült Államokba, Chicagóba. Ezt megelőzően még Budapesten megsérült a lábam. Amerikába sántikálva érkeztem, riportalanynom — Szathmáry Lajos — riasztotta orvos ismerőseit. Attól tartottam, nem elég jó az angol tudomásom ahhoz, hogy az orvossal kommunikáljak, ezért kértem, engedje el velem tolmácsolni magyar származású titkárnőjét. Azt válaszolta, ne is kérjek ilyet. Mert könnyen előfordulhat, hogy az orvos a hölgy jelenlétében felszólít: „tegyem szabaddá a beteg felületet”, vagyis toljam le a nadrágomat, hogy megvizsgálhassa a lábam. Ez esetben a titkárnő még be is perelhet provokációért. Hasonló ugyanis sűrűn megtörténik az Egyesült Államokban. Szóval, jó lenne, ha nem kellene félnünk egymástól.

— zen —

VENGERKÁK, HUNGARÁK, KÉJHÖLGYEK

A leánykereskedelem és a prostitúció századeleji feminista kritikája

A Feministák Egyesületében 1904-es megalakulásától komoly elméleti munka folyt. Jól képzett, a társadalmi problémák iránt érzékeny aktivisták a korabeli társadalom valamennyi égető gondjával foglalkoztak. Szóban és írásban, előadásokon és folyóiratokban mondták el véleményüket a politikai, szociális és etikai kérdésekről.

Elemzéseik során elődeiknél jóval határozottabban, megalapozottabban, felkészültebben mutattak rá a nők gazdasági függőségére, politikai jogfosztottságára, kiszolgáltatottságára.

Sokat foglalkoztak a prostitúcióval, amelyet igen élesen támadtak, de sohasem az erkölcsbíró szemszögéből. Kiváltó okait kutatták, a „kereslet” oldaláról sem feledkezve meg. Alapvetően embertelen, rossz intézménynek tartották a „törvényes” rendszabályozásával — a reglementációval — sem értettek egyet.

Véleményük szerint az állami segédlettel nagyipari méretekben üzött, az orvosi ellenőrzés hatékonyságának alaptalan túlbecsülése révén hazug „biztonsággal” kecsegtető intézmény egészség- és erkölcsromboló hatása beláthatatlan.

A Nő és a társadalom hasábjain rendszeresen hangot adtak a leánykereskedelmet és a prostitúciót elítélő véleményüknek.

1909

Amíg lehetséges lesz egy nyomorult arany-, ezüst- vagy nikkelpénzen női testet vásárolni, addig a mi sokat dicsőített civilizációnk nem egyeből szép külsőszánál, amely szennyet és bűnt takar. A prostitúció — etikai szempontból nézve — ökol-csapás az egész női nem arcába. A férfivilág számára pedig, amely él ezzel az intézménnyel, nemcsak fiziológiai veszélyt és morális miázmákat rejt magában, hanem — esztétikai szempontból nézve — utálatos is.

Mindamellettt mi sem nevesesebb és ostobább, mint hogyha moralistáink tele torokkal dörgik a levegőbe: „Le a prostitúcióval!” Mert minden megbotránkozás cél- és haszonnélküli erőpocsékolás, ha az illető intézményt nem analizálják alaposan és — amennyire lehetséges — meg nem szüntetik az azt előidéző okokat.

Ez a dolog veleje. Megpróbálták már a problémából kivezető legkülönbözőbb utakat. Századok óta próbálkoznak az individuális prophylaxis-sal, intéssel, prédikálással, leány- és legényegyletekkel, vallásos szektákkal és etikai önsanyargatással egyrészt, ájtatos alapítványokkal és jótékony estélyekkel másrészt.

1907

Glosszák

A reglementáció előnyei.

A bérni közlekedési iroda nemrégiben levelet kapott, melynek borítékára a következő cím volt nyomtatva: Agence de publicité. Annonces et

Reclames Commerciales. Ancien Cabinet Th. Murier, rue des Martyres, 6 Paris. C. Deyber Directeur. Ez a „kereskedelmi” iroda a következőket kívánja levelében: „Jelenleg a Maisons de Tolérance 1907-es évkönyvét rendezem sajtó alá. Ez az évkönyv a „Maisons de société” vagy „Maisons de Tolérance” címeit és birtokosaik neveit tartalmazza. Több, mint 1500 ilyen házat regisztrálunk. Ez az évkönyv különösen az általános kereskedelem és az utazók szempontjából igen hasznos kiegészítője a „Bulletin Commercialnak”, amely nem sorolja fel e házakat. Bátorodom tehát ez alkalommal szíveségét igénybe venni és kérem, hogy a helyi rendőrség segítségével a Vemben létező ilyen házak címeit, valamint birtokosaik nevét megszerezni és hozzájuk juttatni szíveskedjék. Személyes szíveségéért és tudósításáért előre köszönetet mond kiváló tisztelettel E. Deyber”. No lám! Az abolicionisták (Fabolicionizmus = a prostitúció eltörlését célzó társadalmi mozgalom) sehogysen akarják belátni a reglementáció előnyeit. Csökönnyösen arra hivatkoznak, hogy közegészségügyi szempontból fabatkát sem ér, jogi meg etikai szempontból pedig egyszerűen gúnyja a civilizációnak. De most már csak leszerelnek az abolicionisták: hiszen mit csinálnának a szegény leánykereskedők, ha Deyber úr kereskedelmi irodája a helyi rendőrségek útján nem szerezhetné be a nyilvános házak listáját? S ezentúl ne vitassák el a rendőri reglementáció előnyét. Ha egy derék emberért Isten Sodoma és Gomorrhának megbocsájtott volna, bele kell nyugodniok a reglementációba annál az egy előnyénél fogva, hogy a leánykereskedelem nem virulhatna e nélkülözhetetlen intézmény nélkül.

1907

A „szép magyar asszony”,

a külsőségében megbámult, csak külsejéért értékelt magyar asszony, a sok hengegés révén lett az egész világon megkívánt nemi lény.

Milyen erőszakosan tartják fenn hivatalosan ezt az értékelést, azt egy előttem fekvő füzet ékesen bizonyítja.

Idegenforgalmunk mesterséges fejlesztésére az állam szubvencionálja, még pedig nagy pénzzel szubvencionálja az idegenforgalmi részvénytársaságot, amelynek menetjegyirodája úgy működik, mint az államvasút maga. Ha nincsen dolog, szép simán megy minden, de mihelyt igazában volna munkája, minden felborul.

A részvénytársaság feladata olyan reklám kifejése, amely seregével becsábítsa az aranyarkú ideget. A reklám egyik fajtája, hogy több nyelven írt „Budapesti forgalmi kalauz”-t helyeznek el a gyorsvonatok zsölyéin. A kalauz előttem fekvő példányra három cikket tartalmaz: 1. Budapesti kalauz; 2. Budapest éjjel és 3. Budapest nappal címen.

A második cikk, ismert nevű szerzőtől, tisztán a magyar asszonyok felkínálása. Nem hiába mondják, hogy a mi hírneves vendégszeretletünk barbár társadalmi szokások maradványa: ez a felkínálás is hajszányira hasonlít az ókori vendégszeretletnek ahhoz a fajtájához, amellyel járt, hogy az igazán vendégszerető gazda a nevével is megkínálta a vendégét.

A budapesti kalauz így szól az idegenhez:

„... Hát a nők? Hiszen azok nélkül nincs igazi mulatság, mondja nemcsak a francia, de a komoly német is. Egy világáros csakugyan nem lehet olyan nők nélkül, akik senkinek sem tartoznak számot adni a tetteikről és idejükéről. Budapest is bővíben van a vidám és könnyűvérű nőknek, kik akár az orfeumokban, akár a zenés ká-

véházakban vagy az utcán kötik az ismeretséget: a vidám mulatozást többre becsülik a pénznél.”

A kerítésről szóló törvény paragrafusait erre nem húzzák rá. De akkor csodálkozunk sem szabad, hogy az idegen, ha beteszi a lábát Budapest területére azt hiszi, hogy ő most egy felséges, nagy háremnek a pasája, aki akár a nyílt utcán válogathat: a sok szép magyar asszony közül melyiknek dobja oda a zsebkendőt.

Nem kell a legdurvább feslettséget magasztaló és az „otthonülő angolt” vagy a „nőkért rajongó franciát, aki a felesége vagy a barátnője nélkül csak elvéte meg nyilvános helyre” lesajnáló, gúnyoló cikket szó szerint reprodukálnunk. Egy-két idézet azonban világitás meg jobban, milyen eszközökkel csalogat a magyar állam szubvencionálta vállalat idegeneket Budapestre.

„Budapesten a gazdag és a szegény egyaránt megtalálja a neki megfelelő helyiséget, ahol kedvére kimulathatja magát az éjjeli órákban. Nálunk nincs saison morte, sőt a nyári hónapok alatt talán még érdekesebb az éjjeli Budapest. Az Ősbudavára néven európai hírnévre emelkedett nyári etablissement összegyűjti a főváros szórakozni vágyó férfait, sok-sok szép asszonyt és egész seregét az éjjeli pillangóknak.”

„Hogy Budapest egyre rokonszenvesebb kezd lenni a külföldiek előtt, azt főképp éjjeli életének köszönheti. Búszkák lehetünk (!), hogy minden külföldi — ha nem is az írott följegyzésében — de a kellemes emlékei közt megőrzi az éjjeli Budapestet.” Ez a cikk befejezése.

A gazda búszke: felesége tetszett a vendégnek.

Tiszta gúny, amit Quintus kérdez: „Utóvégre nem látszik-e majd boldog beszédnek, hogy nekünk az asszonyaink becsülete drágább mindenél a világon.”

Dehogy drágább! Még az utolsó bécsi utazónak a jókedvével sem!

Különbben hogy túrnék meg az ilyen reklámmot? Vagy sok szállodának azt a szokását, hogy az érkező vendégnek, boldognak-boldogtalanoknak diszes albumot mutatnak be: tessék válogatni ezekből a szép magyar asszonyokból, csak tessék parancsolni!

S nem túrnék meg a prostitúció állami szabályozását, amely a leánykereskedelem, a Hungaraportnak gyökere, alapja. Mert amíg szabályozott asszonytest-árulás lesz, addig keresik az árut és amíg árut keresnek, addig lesz Hungaraport.

Hiszen erre az exportra búszkék vagyunk! Budapest egyik szomszédhelyiségének az a híre, hogy a magyar leánykereskedés elismert gócpontja. E helység bíróságánál volt vagy másfél év előtt dolgom. Ügyem elintézéséig elbeszélgethettem a bíróval, akitől meg is kérdeztem nyomban, igaz-e amit E-falváról állítanak. — Igaz bizony — mondta sugárzó arccal a bíró, búszkén, hogy még az ő közösségének is van ilyen világhírdő vezetése.

Ha Quintus kifelé akar a magyar asszonynak becsületet szerezni, szerezze meg azt előbb itthon. Mert amíg itthon nincsen becsülete a magyar asszonynak, addig másfelé sem lehet. Itthon pedig nincs becsülete.

1907

A magyar asszony híre

Írta: B. Schwimmer Rózsa.

Quintus, a feministafaló, az Újság január 27-iki számában a magyar asszony külföldön hamisan tükröző képén jaidult fel. Fájtalja, hogy a legszé-

gyenletesebb exportunk révén már csak Hungarát ismeri a külföld, magyar asszony helyett.

Hogy ezen csodálkoznak? Szinte naivitás. Hát tesz-e egyebet a magyar, mint hogy a szép asszonyát dicséri, Magánember, hivatalos körök egyaránt. A német ilyenformán elnyitte az ő deutsche Hausfrau-ját, annyira, hogy a nyájás idegen meglepődik, ha kőteny és kulcsos kosárka nélkül, elegáns asszony mutatkozik be a ház asszonyaképen.

Friss magyar áru (radikális bécsi képeslap gúnyrajza)

1914

A nő tőkéje

Írta: Bedy-Schwimmer Rózsa

Mindannyian vágnak az élet e diszitó gazdagságára. Meleg, puha, pompa, igazi Dürer képek, vagy káprázatos diademek, házbérgondtól mentes élet kinek nem kellene?

De ki szerzi meg közülünk, nők közül? A Suttner Berták, a Lagerlöf Zelmák? A női munkások e legelismertebbjei? Dehogyan szereztek ők emberiséget boldogító és gyönyörködtető munkájukkal annyit, mint Turcsányi Elza egy ember boldogításával és gyönyörködtetésével. Nincs az a szellemi tőke, munkaenergia, amely versenyezhetne a nő egyetlen olyan tőkéjével, amely korlátlan kamatoztatást kecsegtet. A nő nemisége egyetlen igazi tőkéje abban a társadalomban, amelyben a mindkét nem tulcsaladását tápláló kettős morál: a hivatalos erkölcs.

Amig törvény, társadalmi szokás és minden berendezkedés a férfi mohamedán vagy mormon életmódját: a monogámia hazug jelszava alatt szentesíti, addig akár mosogatólány, akár a legmagasabb szellemi munkát végző nő az élet pazar kényelmére fejedelmi luxusára csak akkor gondolhat, ha munkája mellett testét is el akarja és el tudja adni. Mert egyetlen korlátlan lehetőségeket nyújtó tőkéje: a teste.

A munkájáért annyit kap, amennyit adnak neki, a testéért azonban annyit adnak, amennyit kér. S ha követelni is tud, akkor fejedelmi lehet élete, fejedelmibb minden Suttner Bertáénál, Lagerlöf Zelmáénál. Fejedelmi alatt természetesen az élet anyagi külsőségeit értve.

Amig a társadalom a nőt elsősorban nemi szempontból értékeli, addig ne szavaljanak „házi-as erényekről”, ne bíztassák a nőt „nemes egyszerűségre”, ne jajgassanak a nő „fényűzési hajlamain”, általában ne leckéztessék szavakkal, amelyeknek tetteik homlokegyenest ellentmondanak.

Amig a nő csak mint nemi lény számíthat érvényesülésre — házasságon belül és kívül — addig csak ez az érvényesülését biztosító tulajdonságokat fejlesztheti magában. Ha a szeméttelap vagy a Mágnás Elza karrierja közt kell válogatni: habozhat-e az, akinek a szellemi munka lelki luxusa, nem ad támaszt külső luxusról való lemondásra?

Válogatta: Elekes Irén
Borbála

Kedves Nőszemély!

Nézem, nézegetem ezt a kis kiadványt — mutatós. Egy vele a baj csupán, az, hogy sajnós az első szótól az utolsóig számárság.

Nagyon butuska kis írás található mindjárt az elején. Ennek azt a kis okos címet adta valamilyen nő, hogy: A magyar nők helyzete, ahogy Amerikából látják.

Jót mulattam azon a hőbörgésen, miszerint 386 képviselőből csak 43 a nő, s egyéb kormányzati posztokon milyen kevés a nő aránya, illetve némileg lejjebb, immáron a „Férjezett asszonyok” címet viselő, enyhén hatásvadász cikkben, hogy aszonygya: a világon csak minden 10. képviselő nő.

Teccik tudni kis kezicsókolom, ennek oka van. De nem a csúnya, gonosz és erős férfiak elnyomása. Az nem.

A valódi ok a következő: a nőket a divaton, a főzésen meg a pletykálkodáson kívül az égvilágon semmi nem érdekli. Tisztelet az elenyésző kivételnek.

Tessék csak szépen megkérdezni 100 nőtől, hogy ki a fene volt Franz Kafka, vagy mittudomén, merre van Timbuktu. Na látja, kezicsókolom!

Tessék szépen megnézni a Kiskegyedet vagy a Románát vagy a Tiffanyt vagy bármelyik efféle szemetet. No hát, ott a nő szellemi szintje.

No, de hát azért, uram bocsá', erre a mélyenszántó intellektusra mégse bízzunk döntéseket!!! Ezt ön is beláthatja, kiskezicsókolom! Főleg, ha az illetőnek esze ágában sincs kivenni a részét bármiféle döntésből, hisz ismerjük el, gondolkodni elég fárasztó.

Tisztelettel és kézcsókkal:

Pozsonyi Ádám

1148 Budapest, Szervian u. 20.

Ui: Az 5. oldalon lévő fotón olvasható felirat: „Nők a férfiak háborúja ellen” annyira patetikus, hogy már a gusztustalanság határát súrolja.

Ui2: Nem gondoltak még arra, hogy tehetnének a lapba pár meztelen nőit? Akkor biztosan sokkal többen olvasnák.

Kedves Barátnőink!

Ezzel a levéllel szeretnénk tudatni veletek, hogy a januári „Demokrácia-Nő” konferencián hozott döntésünk alapján 1995. április 25-én városunkban megalapítottuk a Veszprémi Nők Kerekasztala Egyesületet.

Tevékenységünkkel azt szeretnénk elősegíteni, hogy az elkövetkező demokráciát próbáló kemény időkben a társadalom érzékenyebb, szívósabb, „erősebb” része nem visszavonulna, hanem kezébe venné kisebb és nagyobb közösségeink sorsát, készletét érezne a közéleti cselekvésre. Csatlakozzunk egymáshoz és akkor összeáll az országos nagy kerekasztalunk, ami színtere, fóruma, eszköze és segítője lehet a legkülönbözőbb szervezetekben tevékenykedő magyar nők érdekérvényesítésének.

Sok szeretettel várjuk leveleiteket erre a címre:

Veszprémi Nők Kerekasztala Egyesület
8200 Veszprém, Óváros tér 22.

Porkoláb Éva elnök
Huszár Józsefné (Júlia) ügyvezető elnök

Tisztelt szerkesztőség, kedves nőszemélyek!

Szeretettel üdvözöllek benneteket egy szlovákiai feminista lap nevében. Kolléganőm egyenesen Pestről hozta a Nőszemély egyik számát és én nagy élvezettel olvastam el. Végre találtunk rokon lelkeket Magyarországon! Gondolom, nagyon hasznos eszmecseréket lehetne szervezni, hiszen a volt kelet-európai blokk asszonyainak sorsa, élettapasztalatai sokban egyeznek és ugyanakkor sokkal kevésbé voltak elméleti reflexió alanyai, mint nyugaton.

Mi második éve jelentetünk meg monotematikusan komponált számokat, eddig összesen ötöt (szépség, anyaság, feminizmusok, boszorkányok, női irodalom). Pillanatnyilag a nők és a hatalom témájú számot készítjük.

Szívélyes üdvözléssel:
Szolnoki Julianna Pozsony

Tisztelt szerkesztők!

Örömmel vettem a Nőszemély című lap legújabb, 5. számát, melyet voltak szívesek számomra megküldeni. További jó munkát kívánva, üdvözléssel:

Iványi Gábor
Fővárosi Szociális Központ
és Intézményei

Forgács Zsuzsa

Leltár, pasim jó cselekedeteiről

Szeptember 10.

A pasim ma lenyűgözően viselkedett. Meglátogatott és zokszó nélkül belapátolta csiperkés, libazsíros, áfonyával töltött gombócomat. Ezt követően nagyvonalúan elkocsikáztatott terapeutájához, hogy várhassak rá odakint, míg ők odabent beszélgettek. Ez rendkívüli lehetőséget biztosított nekem arra, hogy emelkedett hangulatban háromszor körbe galopozzam a Central Parkot, és gyöngédségi rohamomból fakadó dicshimnuszaim egyikében fürdessem pasimat.

Terápiája után emberfeletti belátásról tett tanúbizonyságot, mivel egyetlen undok megjegyzés nélkül tolerálta, hogy negyvenöt percen át kényszeresen az Idegenek az Éjszakában-t kornyikáljam a kocsiában. Később megengedte, hogy felcipeljem testemet a harmadik emeletre, ahol lakik. Olyan jó hangulatban volt, hogy egyetlen arcrándulás nélkül hagyta, hogy kielégítsem az ágyban. Még ezt követően sem kommentálta egocentrizmusomat és arról sem tartotta meg szokásos hegyi beszédeinek egyikét, hogy milyen bombasztikusan önző vagyok, és mennyire neveltségesen el vagyok telve megalomániás komplexusaimmal, sőt, gyakorlatilag megengedte, hogy egyszerűen elaludjak mellette anélkül, hogy legorombított volna, amiért már megint nem szenteltem kellő figyelmet szerény szükségleteinek. Valamilyen furcsa okból kifolyólag elfelejtett megesketni az anyám életére, hogy egész éjszaka meg se moccanok majd, azaz egyáltalán nem kelek fel, hogy a végére menjek.

Szeptember 19.

Pasimon ma könnyes kegyeletlenség lett úrrá. Egyáltalán nem kritizált, amiért túl sok időt töltök a barátnőmmel, ehelyett sanyarú sorsáról mesélt nekem és utána kegyesen hagyta, hogy beszámoljak a saját nyomoromról. Annyira megbocsátó hangulatban volt, hogy még azt is megengedte nekem, hogy felvidítsam azzal, hogy a szemébe mondjam, milyen erős és félelmetes is ő, magyarán félelmetesen csodálatos. Értelmi képessége-

imet meghaladó okokból kifolyólag takarékra állította szokásos elmefuttatását arról, hogy mennyire nem vagyok jó semmire, továbbá hogy milyen elviselhetetlenül neurotikus vagyok, közel a végső összeomláshoz és hogy mennyire fogom bánni, mikor ő már nem lesz mellettem, hogy törődjön velem és kihúzzon abból az erkölcsi fertőből, amiben általában csak úgy a saját — nyers erőszaktól lucskos — ösztöneimtől vezérelve szoktam henteregni. Később még a korábbiaknál is kedvesebb volt hozzám, mert nem vádolt meg azzal, hogy egy szerencsétlen hisztérikus tyúk vagyok, amikor képtelen voltam abbahagyni a röhgő rohamomat, mivel bejelentette, hogy a hétvégét vidéken kívánja tölteni valamelyik — szavatosságát tekintve több éve lejárt — exbarátnőjével.

Szeptember 28.

Pasim ezen a napon minden korábbiakat meghaladó — a világmindenséget egyetemesen magába fogadó — türelemről tett tanúbizonyságot, hogy visszafogja magát és felülkerekedjen fogyatékoságaim javító célzatú, önzetlen ostorozásán. Meglátogatott és megengedte nekem, hogy tetőtől talpig megmasszírozzam és oly messzire ment elnézésben és megbocsátásban, hogy hajlandó volt azt a benyomást kelteni, mintha mennyei élvezetben lett volna része, ugyanis még azt a szívességet is megtette, hogy kéjesen sóhajtozzon és nyögdeseljen, míg dögönyöztem.

Október 10.

Pasim ma az egész emberiséget megváltó módon volt csodálatos hozzám. Felhívott telefonon és részletes képet adott munkahelyi életéről. Még ahhoz is vette a fáradságot, hogy körültekintően jellemezze főnökét, azaz időt és erőfeszítést nem kímélve negyvenegy különböző jelzót használjon gerinctelen törpe mi voltának megjelenítésére. Arról sem feledkezett el, hogy kegyeletlenségem beszámoljon büntudataról, amit a — hozzám képest — kettővel korábbi barátnő-

jével szemben érez, amiért nem vásárolt neki egy 800 dolláros televíziókészüléket, holott annak idején megígérte neki. Annyira együttérző hangulatban volt, hogy még azt is tudomásomra hozta, hogy azon gondolkodik, hogyan tehetné mégis jóvá eme mulasztását.

Október 24.

A pasim ma nagyon rendes volt velem. Nem mondta, hogy egy reménytelen elmebeteg vagyok, nem kifogásolta az öltözékemet és nem ordított velem, amiért minden tíz percben kirohantam a vöcöre, nehogy szétrepedjen a hólyagom.

November 14.

A pasim ma valamilyen furcsa okból kifolyólag nem gorombult be és nem üvöltözött velem, amiért nem voltam ott-hon hajszálpontosan este tízkor, bár állítólag minden öt percben felhívott a súlyemelő-bokszoló klubjából, hogy leellenőrizzen. De mindennek dacára nem vont kérdőre, nem vádolt hűtlenséggel és szokásától eltérően nem fenyegetett meg életveszélyesen sem, úgyhogy meg is ijedtem kicsit, hogy talán beteg vagy ilyesmi. Egész nap úgy bánt velem, mint egy másik emberi lényel és emiatt aztán el is kezdtem aggódni egy csöppet, ugyanis képtelen voltam kitalálni, hogy miért.

November 26.

A pasim ma megrendítő emberségről tett tanúbizonyságot, történt ugyanis, hogy kivételesen nem barmolt le, amiért az apám képe lóg a falamon az övé helyett és ezenkívül nem hívott egy idegbeteg hülye kurvának, amiért a barátnőm fényképe áll az asztalom az írógépem mellett. Fogalmam sincs mi történik vele és miért. Isten adja, hogy ne kelljen majd egyszer még keservesen megfizetnem mindezért.

*Forgács Zsuzsa:
Talált nő című kötetéből
(Q. E. D. Kiadó, 1995).*

DEDINSZKY ERIKA:

az egész világon
de különösen magyarországon
oly nagyon rettegett feminizmus
csak ennyi:

ha csak szárnyrebbenéssel puhább tekinteted a kőnél
ha csak egy éjszakára vagyunk *ketten* a nyerő fél
ha csak én érzem is úgy: lassú tested megértett
mert nem vesz, csak kér, és csöndesen ad, ha kérek
és a kezed se tör, zúz, fojt, arat, rabol
hanem bejár figyelve, kérdez, válaszol:

nekem elég. Még így is alig merem
hinni hogy vagy. S mert *ilyen*:
vagyok én is. *Ember*. Létezem.

Dedinszky Erika 1943-ban született Budapesten, 1956 óta Hollandiában él. Költő és műfordító.

